

Zero Abandonament

L'abandonament a 4t d'ESO: les desigualtats en la transició a l'educació postobligatòria

Adrián Zancajo
Carlos Bueno

Zero Abandonament

L'abandonament a 4t d'ESO: les desigualtats en la transició a l'educació postobligatòria

Adrián Zancajo i Carlos Bueno

Zero Abandonament

L'abandonament a 4t d'ESO: les desigualtats en la transició a l'educació postobligatòria

Adrián Zancajo i Carlos Bueno

Adrián Zancajo. Investigador Ramón y Cajal al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els seus àmbits d'especialització són la política educativa, les desigualtats en l'àmbit educatiu i la planificació educativa.

Carlos Bueno. Tècnic investigador al projecte Zero Abandonament de la Fundació Bofill. Els seus àmbits de treball i d'interès són l'equitat educativa, la planificació educativa i la política educativa des d'una perspectiva comparada.

«Informes breus» és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què es publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

© Fundació Bofill, 2023
Girona, 34
08010 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fundaciobofill.cat>

Creiem que el coneixement s'ha de compartir. Per això fem servir una llicència Creative Commons **Reconeixement 4.0 Internacional (CC BY 4.0)**. Llevat que en algun material indiquem el contrari. Us animem a copiar, redistribuir, remesclar o transformar i crear els continguts propis d'aquesta publicació, per a qualsevol finalitat, inclosa la comercial. Només us demanem que reconegueu l'autoria de la creació original.

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web: www.fundaciobofill.cat

Primera edició: maig del 2023

Autors: Adrián Zancajo i Carlos Bueno
Edició: Fundació Jaume Bofill
i Bonal·letra Alcompàs
Cap de projectes: Elena Sintès
Coordinació editorial: Anna Sadurní

Disseny de la coberta: Anythink
Fotografia de la coberta: Uncle Jun
Disseny i maquetació: Mercè Montané

ISBN: 978-84-126532-7-4

	Introducció	1
1	Abandonament escolar: aproximació conceptual i metodològica de l'anàlisi	5
	Abandonament escolar: tipologies i clarificacions conceptuals	5
	Una mirada comparada a l'abandonament en la transició entre educació obligatòria i postobligatòria	7
	L'abandonament escolar: una aproximació des de les desigualtats	15
	Aproximació metodològica	21
2	L'abandonament escolar a 4t d'ESO	24
	Abandonament escolar a l'ESO	24
	Les desigualtats sociodemogràfiques en l'abandonament a 4t d'ESO	29
	L'efecte de la repetició i la graduació en l'abandonament a 4t d'ESO	37
	Tipologia de centre educatiu i abandonament a 4t d'ESO	42
	El pes dels determinants sociodemogràfics i educatius	45
3	L'abandonament a 4t d'ESO per centres	50
	La distribució de l'abandonament a 4t d'ESO per centres	50
	Característiques del centres i abandonament a 4t d'ESO	54
	La relació entre la concentració i l'abandonament a 4t d'ESO	60
4	L'abandonament a 4t d'ESO per municipis	66
	La segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO	66
	L'abandonament a 4t d'ESO per municipis	73
	Característiques sociodemogràfiques dels municipis i abandonament a 4t d'ESO	77

	La relació entre nivell d'abandonament del municipi a 4t d'ESO i les característiques de l'alumnat	81
5	Conclusions i recomanacions de política pública	89
	L'abandonament a 4t d'ESO: principals resultats de l'anàlisi	90
	Recomanacions de política pública	98
	Bibliografia	105

Introducció

Els darrers anys, l'abandonament escolar ha estat un dels elements centrals del debat educatiu, així com en les agendes polítiques a escala nacional i europea (p. ex., Estratègia de Lisboa o Europa 2020). Cal tenir en compte que la reducció per sota del 10 % de l'Abandonament Escolar Prematur (AEP), és a dir el percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que ha assolit com a màxim l'educació secundària i que no es troba estudiant, fa anys que es va establir com un dels principals objectius europeus en l'àmbit educatiu.¹ Més enllà de qüestions vinculades a la competitivitat de les economies nacionals, l'assoliment, com a mínim, d'un nivell d'educació secundària superior és actualment una condició necessària, encara que no sempre suficient, per assegurar que els individus puguin assolir trajectòries vitals dignes tant des del punt de vista laboral com en termes de benestar social i emocional (Gitschthaler i Nairz-Wirth, 2018; Calero, Gil i Fernández, 2011).

Tanmateix, cal tenir en compte que la mesura de l'AEP té limitacions significatives a l'hora d'analitzar la complexitat de l'abandonament escolar. Mentre que aquest indicador és útil des del punt de vista comparatiu entre països i permet disposar d'una aproximació global a la prevalença del fenomen, no permet conèixer en quin moment de la trajectòria dels individus s'ha produït l'abandonament. Les causes de l'abandonament en

.....

1. Més recentment la «Resolució del Consell relativa a un marc estratègic per a la cooperació europea en l'àmbit de l'educació i la formació amb vista a l'Espai Europeu d'Educació i més enllà (2021-2030)» continua situant la reducció de l'AEP com una de les prioritats a nivell europeu. En aquest cas, s'estableix com a objectiu per a l'any 2030 situar la taxa d'AEP per sota del 9% (Council of the European Union, 2021).

finalitzar l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) i el que es produeix quan s'està cursant un nivell postobligatori, sigui batxillerat o Cicles Formatius de Grau Mitjà (CFGM), respon a factors i dinàmiques diferents. Tot i això, l'indicador d'AEP no permet distingir en quin moment de la trajectòria escolar s'han abandonat els estudis. Per tant, aprofundir en els elements que expliquen els diferents moments de l'abandonament és fonamental per desplegar polítiques públiques que puguin ser eficaces a l'hora de lluitar contra aquest problema.

Aquest informe es focalitza en l'anàlisi de l'abandonament que es produeix en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria, és a dir, un cop finalitzat 4t d'ESO, tant si els i les joves s'han graduat com si no. Tot i que es poden produir situacions d'abandonament en moments previs i posteriors de la trajectòria educativa de l'alumnat, la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria és un moment clau de les trajectòries educatives dels individus (OECD, 2018). De fet, en el cas de Catalunya, l'evidència apunta que la gran majoria de joves que es troben en situació d'AEP va abandonar els estudis precisament en aquest moment de transició (García i Sánchez-Gelabert, 2021). Actualment existeixen dispositius que tenen com a objectiu redreçar aquestes situacions i permetre la reincorporació al sistema educatiu dels joves que han abandonat en finalitzar l'educació obligatòria (p. ex., els Programes de Formació i Inserció o les escoles de noves oportunitats), però en pro de l'eficàcia i l'eficiència de la política educativa, seria desitjable que la major proporció possible de joves seguís una trajectòria lineal en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria.

L'objectiu principal d'aquest informe és analitzar l'abandonament després de 4t d'ESO a Catalunya, és a dir, l'alumnat que no transita cap a l'educació postobligatòria (batxillerat o CFGM). Més enllà d'estimar-ne la prevalença, l'informe examina les desigualtats que es vinculen amb aquest fenomen a escala individual, de centre educatiu i municipal. Amb aquesta aproximació es pretén aportar evidències que permetin desenvolupar polítiques públiques més efectives a l'hora de reduir

l'abandonament escolar que es produeix en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria.

Les anàlisis sobre l'abandonament a 4t d'ESO que es presenten a l'informe s'han elaborat a partir de dues fonts de dades principals. La primera és el Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC), una base administrativa del Departament d'Educació que permet fer un seguiment de la trajectòria educativa de tot l'alumnat matriculat als centres educatius públics i privats d'ensenyaments reglats no universitaris de Catalunya a partir del curs 2015-2016. La segona són dades de graduació de l'ESO de cada estudiant a Catalunya. Aquesta informació estadística principal s'ha combinat amb fonts secundàries com les bases de dades d'accés obert de l'estadística del Departament d'Educació, informació sociodemogràfica a nivell municipal de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT) i l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

Tant en termes d'objectius com d'informació estadística analitzada, aquest informe representa una contribució innovadora pel que fa a l'anàlisi longitudinal i amb dades poblacionals sobre l'abandonament a 4t d'ESO per al conjunt de Catalunya² entre els cursos escolars 2016/2017 i 2020/2021, així com els factors que es vinculen a aquest fenomen des d'una perspectiva de desigualtats entre grups d'alumnes i centres, però també territorial. Tot i que el Departament d'Educació ha posat en marxa des de fa pocs anys l'estadística de les trajectòries educatives,³ aquesta informació disponible no ha estat utilitzada i analitzada per desenvolupar una radiografia de l'abandonament a les diferents etapes educatives.

.....

2. Per al cas de Barcelona, vegeu: CEB (2020). Estudi de la continuïtat als ensenyaments postobligatoris fent el seguiment de la cohort. Disponible a: https://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/01_documents_de_referencia/informes/20201101_estudi_de_la_cohort_postobligatoris_2020.pdf

3. Disponible a la web del Departament d'Educació: <https://educacio.gencat.cat/ca/departament/estadistiques/trajectories-educatives/>

L'informe s'ha estructurat en cinc capítols. Al primer es defineix el concepte d'abandonament escolar analitzat a l'informe respecte a altres moments d'abandonament i definicions d'aquest fenomen. Al mateix temps, es presenta el marc conceptual i analític utilitzat per aproximar-nos a l'abandonament a 4t d'ESO des d'una perspectiva de les desigualtats i l'exclusió educativa. Al segon capítol s'analitza la relació entre les característiques sociodemogràfiques i educatives de l'alumnat amb l'abandonament a 4t d'ESO. Al tercer s'examina la prevalença de l'abandonament a 4t d'ESO als diferents centres educatius de Catalunya, així com les situacions de concentració. El quart capítol està dedicat a analitzar l'abandonament a 4t d'ESO des d'una perspectiva municipal i en relació amb la segregació escolar de l'alumnat que abandona. Finalment, el cinquè capítol sintetitza els principals resultats de l'informe i, a partir de l'anàlisi duta a terme, presenta un seguit de propostes de política pública que podrien contribuir a reduir els nivells d'abandonament a 4t d'ESO.

Abandonament escolar: aproximació conceptual i metodològica de l'anàlisi

Abandonament escolar: tipologies i clarificacions conceptuals

L'abandonament escolar és un fenomen multidimensional que inclou diverses concepcions sobre la problemàtica i pot tenir lloc en diferents moments de la trajectòria educativa dels alumnes (Tarabini, 2017). La multiplicitat de perspectives sobre l'abandonament escolar, així com les diferents estructures dels sistemes educatius, han propiciat una diversitat de definicions i metodologies per aproximar-se a aquest procés de no continuïtat educativa (Enguita, Martínez i Gómez, 2010).

Com assenyalen Curran i Montes (2022), existeixen principalment dos conceptes i indicadors que es vinculen amb l'abandonament escolar:

1. L'Abandonament Escolar Prematur (AEP).
2. El fracàs escolar.

Tot i que de vegades aquests termes s'han fet servir com a sinònims, difereixen conceptualment en la definició i metodològicament en el càlcul. L'AEP es defineix com el percentatge de joves entre 18 i 24 anys que han assolit, com a màxim, l'educació secundària inferior (ISCED-2)⁴ i que no es troben escolaritzats ni participant en programes de formació sobre el

.....

4. A escala internacional i amb objectius comparatius, s'acostuma a utilitzar la Classificació Estandarditzada Internacional d'Educació (ISCED, per les seves sigles en anglès). La darrera edició, de l'any 2011, classifica les diferents etapes educatives en 8 nivells. En el context català, el nivell ISCED-1 correspondria a l'educació primària, l'ISCED-2 a l'ESO i l'ISCED-3 al batxillerat o CFGM.

total de la població d'aquest grup d'edat.⁵ En canvi, la taxa de fracàs escolar, en el context espanyol i català, s'ha utilitzat principalment per referir-se al percentatge de joves que no assoleixen la certificació de l'educació obligatòria, és a dir, el graduat en l'ESO. Més enllà de qüestions conceptuals, el fracàs escolar presenta limitacions significatives per la seva comparativa a escala internacional donat que diferents sistemes presenten estructures diverses (nivells educatius i formatius, formes de titulació i certificació) respecte al que s'estableix com a educació obligatòria (Lamb i Markussen, 2011).

En termes comparatius, l'AEP ha estat el principal indicador utilitzat en l'àmbit europeu. Tot i el seu ús estès, com s'assenyalava a la introducció, una de les limitacions principals que presenta és que no permet distingir els diferents moments en els quals es produeix l'abandonament. És a dir, l'AEP inclou tres moments d'abandonament escolar:

1. Alumnes que abandonen durant l'ESO.
2. Aquells que abandonen en la transició entre l'ESO i l'educació postobligatòria.
3. Els que abandonen a l'etapa postobligatòria (Curran i Montes, 2022).

Aquest indicador, doncs, no permet capturar ni el moment ni l'etapa educativa en què l'estudiant decideix no continuar amb els seus estudis (Psifidou, 2017).

Dins de les diverses trajectòries de l'alumnat, l'evidència assenyalava que les transicions entre etapes educatives, però especialment d'educació obligatòria a postobligatòria, són claus per explicar i entendre les dinàmiques d'abandonament escolar (Tarabini i Ingram, 2018, OECD, 2018). Aquests punts de transició són espais crítics on es produeixen processos de selecció social i que permeten comprendre les desigualtats educatives

5. Eurostat (n.d.). «Glossary: Early leaver from education and training» https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Early_leaver_from_education_and_training

en l'abandonament escolar (García *et al.*, 2013; Tarabini, 2022; Termes, 2022). De fet, en el cas de Catalunya, García i Sánchez-Gelabert (2021) estimen que, en la cohort d'alumnes nascuts l'any 2001, l'abandonament a la transició entre l'ESO i l'educació postobligatòria se situava en el 13,9%, mentre que durant l'escolarització a l'educació postobligatòria no superava el 6,8%. Tot i la rellevància de la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria, els principals indicadors utilitzats fins ara a Espanya i Catalunya no mesuren l'abandonament en aquest moment de la trajectòria escolar.

Aquest informe aborda l'abandonament escolar des de la perspectiva de transició educativa (vegeu Tarabini *et al.*, 2018), específicament entre l'educació obligatòria i la postobligatòria. En aquest sentit, s'ha definit com a indicador **l'abandonament a 4t d'ESO, que fa referència a l'alumnat que abandona els estudis després de finalitzar el darrer curs d'ESO, és a dir, no transita cap a l'educació postobligatòria o no repeteix. Concretament, en aquest informe la taxa d'abandonament a 4t d'ESO es defineix com el percentatge d'alumnat que en un curs escolar es troba a 4t d'ESO i que al curs escolar següent, independentment de si s'ha graduat o no, no es troba matriculat en cap ensenyament d'educació postobligatòria sobre el total d'alumnat que cursava 4t d'ESO al curs escolar de referència.**

Una mirada comparada a l'abandonament en la transició entre educació obligatòria i postobligatòria

Existeixen tres elements principals que dificulten la comparativa internacional o europea de l'abandonament entre l'educació obligatòria i la postobligatòria. En primer lloc, als països de la Unió Europea l'edat teòrica de finalització de l'educació obligatòria varia de manera significativa, des dels 15 anys en països com Grècia, Polònia o Croàcia, fins als 18 anys de Bèlgica, França o Portugal (Eurydice, 2022a). En segon lloc, cal tenir en compte que cada sistema educatiu inclou dins de l'educació obligatòria

diferents nivells i itineraris formatius. Mentre que a alguns països, com és el cas de Catalunya, l'educació obligatòria arriba fins al que es coneix internacionalment com educació secundària inferior (ISCED-2), a d'altres inclou el nivell d'educació secundària superior (ISCED-3). En tercer lloc, en països com Catalunya, Suècia o Eslovènia l'educació obligatòria s'estructura en un tronc i currículum comú per a tots els alumnes, mentre que a altres països com Alemanya, Àustria o Països Baixos els estudiants són dividits en diferents itineraris formatius en algun moment de l'educació obligatòria, principalment entre educació de caràcter acadèmic o professional (Eurydice, 2022b).

Totes aquestes diferències en les característiques de l'educació obligatòria als diversos països europeus dificulten la comparativa directa de la transició entre aquesta etapa i l'educació postobligatòria. Malgrat aquesta limitació, resulta informatiu analitzar de manera comparada el nivell d'abandonament que es produeix als diferents països en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria. Amb aquest objectiu, s'utilitzen com a indicadors la taxa d'escolarització a l'edat teòrica de finalització de l'educació obligatòria i la taxa d'escolarització a l'edat immediatament posterior (Taula 1). Per descomptat, aquests indicadors no informen directament sobre el nivell d'abandonament, ja que alguns alumnes poden repetir curs i finalitzar l'educació obligatòria després de l'edat teòrica, però poden aportar una visió aproximada i comparada sobre la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria.

Com es pot observar a la Taula, en termes de variació en les taxes d'escolarització entre totes dues edats, Catalunya és un dels països on més es redueix l'escolarització entre l'edat teòrica de finalització de l'educació obligatòria i la d'inici de l'educació postobligatòria (-8,2%), només superada per Hongria (-18,7%), Malta (-12,1%), Països Baixos (-9,4%) i Luxemburg (-8,2%). De fet, la reducció en les taxes d'escolarització que s'observa a Catalunya és 2,3 punts percentuals superior a la del conjunt d'Espanya. Aquest nivell de reducció en l'escolarització és especialment rellevant en un context en què l'educació obligatòria finalitza als 16 anys i no als 18

com és el cas d'Hongria o Països Baixos. D'altra banda, la comparativa també mostra que Catalunya té una taxa d'escolarització en l'edat immediatament posterior a l'educació obligatòria relativament baixa (86,3%). Aquesta se situa 5,5 punts percentuals per sota de la mitjana de la UE-27, 3,7 punts per sota de la mitjana pel conjunt d'Espanya, i lluny de països com Alemanya, França o Portugal, que superen el 90%.

TAULA 1

Taxes d'escolarització a l'edat final de l'escolarització obligatòria i un any més tard als països de la UE, any 2020

	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ			
	Edat final educació obligatòria	Edat inici educació postobligatòria	Variació (%)	Edat obligatòria*
Hongria	76,1	61,9	-18,7	18
Malta	85,7	75,3	-12,1	16
Països Baixos	87,4	79,2	-9,4	18
Luxemburg	91,5	84	-8,2	16
Catalunya	94	86,3	-8,2	16
Xipre	97,7	91,1	-6,8	15
Espanya	95,6	90	-5,9	16
Àustria	95,1	90,3	-5	15
Itàlia	96,9	92,5	-4,5	16
Irlanda	100	95,5	-4,5	16
Eslovàquia	91,6	87,6	-4,4	16
Dinamarca	95,6	92,4	-3,3	16
Romania	80,7	78,1	-3,2	16
Grècia	94,1	91,2	-3,1	16
Estònia	96,4	93,6	-2,9	16
Bulgària	82,7	80,3	-2,9	16
UE-27	94,5	91,8	-2,9	-
Alemanya	94,8	92,3	-2,6	16
República Txeca	98,9	96,9	-2	15

	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ			
	Edat final educació obligatòria	Edat inici educació postobligatòria	Variació (%)	Edat obligatòria*
Croàcia	100	98,1	-1,9	15
Suècia	98,6	97,3	-1,3	16
Letònia	96,3	95,3	-1	16
Lituània	100	100	0	16
Portugal	100	100	0	15
Bèlgica	99,1	99,2	0,1	15
Eslovènia	97,5	98	0,5	15
França	95,9	96,6	0,7	16
Polònia	95,5	96,5	1	16
Finlàndia	96,6	98	1,4	16

*Les edats que apareixen a la taula són les que actualment utilitza Eurostat per elaborar aquest indicador. Cal tenir en compte que en alguns casos no coincideixen i són inferiors a les edats de finalització de l'educació obligatòria en aquells països on s'han modificat recentment.

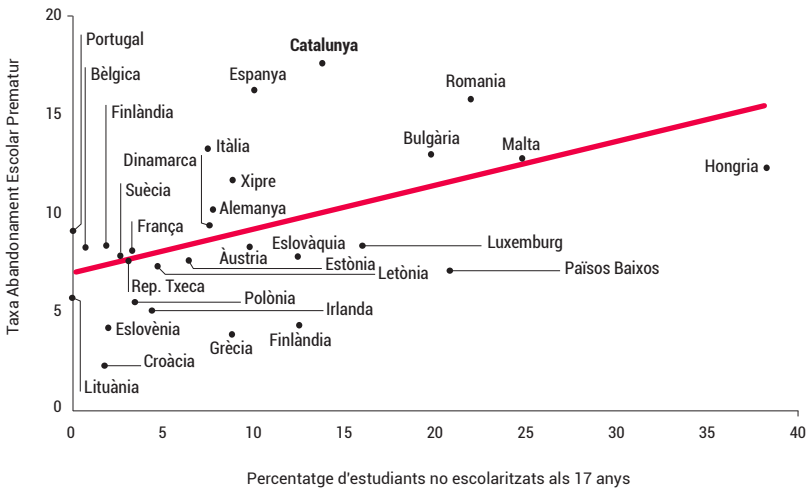
Font: elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i del Ministeri d'Educació i Formació Professional (2022).

La rellevància de l'abandonament que es produeix en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria es pot observar en la seva relació amb l'AEP. El Gràfic 1 mostra la relació entre el percentatge de població no escolaritzada de l'edat posterior a la finalització teòrica de l'educació obligatòria i la taxa d'AEP per al conjunt de països de la UE. De manera general, s'observa una relació positiva entre aquests dos indicadors. És a dir, els països amb un major percentatge de població no escolaritzada en l'edat posterior a l'educació obligatòria tendeixen a tenir un major nivell d'AEP. Aquesta relació és una mostra de la rellevància de la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria a l'hora de determinar que un individu no assoleixi, com a mínim, l'educació secundària superior (ISCED-3), batxillerat o CFGM en el context català. Tot i això, Catalunya presenta un nivell superior d'AEP al que de mitjana s'esperaria, tenint en compte el percentatge de no escolarització als 17 anys. A banda que tots dos indicadors fan referència a cohorts diferents de població, aquest diferencial entre el percentatge de població no escolaritzada als

17 anys i la taxa d'AEP també es podria explicar per un major abandonament a l'educació secundària postobligatòria que el que es produeix en altres sistemes educatius, o pel fet, a diferència del que ocorre en altres països, que l'educació obligatòria no inclou l'educació secundària superior (ISCED-3), batxillerat i CFGM en el cas de Catalunya.

GRÀFIC 1

Taxa d'AEP i d'estudiants sense escolaritzar amb un any més de l'edat obligatòria als països de la UE, any 2020 (%)

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i del Ministeri d'Educació i Formació Professional (2022).

En el context espanyol, Catalunya és una de les comunitats autònomes on més es redueix la taxa d'escolarització als 17 anys respecte a la població escolaritzada als 16 anys (Taula 2). De fet, Catalunya és la tercera comunitat autònoma, només superada per Melilla (-10,9 %) i Ceuta (-10,3%), on més es redueix la taxa d'escolarització entre aquestes dues edats, amb una variació de -8,2%. D'altra banda, Catalunya se situa com la segona comunitat autònoma amb una menor taxa d'escolarització als 17 anys (86,3%), només per darrere de les Illes Balears (83,3%), i 3,7 punts percentuals per sota de la taxa d'escolarització als 17 anys per al conjunt

d'Espanya (90%). Tot i això, la reducció de la taxa d'escolarització als 17 anys no implica necessàriament que l'abandonament tingui lloc en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria. En aquest sentit, la reducció de la taxa d'abandonament inclou també alumnat que abandona un cop es troba cursant l'educació postobligatòria, o l'ESO en cas que hagi repetit curs escolar.

TAULA 2

Taxes d'escolarització als 16 i 17 anys per comunitats autònomes, curs escolar 2019-2020

	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ		Variació (%)
	16 anys	17 anys	
Melilla	99,8	88,9	-10,9
Ceuta	97,4	87,4	-10,3
Catalunya	94	86,3	-8,2
Múrcia	96,3	89	-7,6
Andalusia	95,2	88,8	-6,7
Castella-La Manxa	93,9	88	-6,3
Illes Canàries	92,8	87,1	-6,1
C. Valenciana	95,2	89,4	-6,1
Espanya	95,6	90	-5,9
Aragó	97,5	92,3	-5,3
Illes Balears	87,9	83,3	-5,2
Castella i Lleó	100	95,3	-4,7
Astúries	97	92,5	-4,6
Extremadura	96,1	92,2	-4,1
Cantàbria	97,6	94,2	-3,5
Galícia	98,2	95	-3,3
Madrid	94,5	91,6	-3,1
País Basc	99,7	97,5	-2,2
La Rioja	95,3	93,6	-1,8
Navarra	100	100	0

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i del Ministeri d'Educació i Formació Professional (2022).

Més enllà de la caiguda en les taxes d'escolarització als 17 anys que experimenta Catalunya, la interpretació correcta de les diferències en les taxes d'escolarització als 16 i els 17 anys requereix tenir en compte les diferències en la repetició de curs entre comunitats autònomes, especialment en el cas de Catalunya, on són molt més reduïdes que a la resta de comunitats. Segons dades del Ministeri d'Educació per al curs 2019-2020⁶, la taxa d'idoneïtat (*proxy* de la repetició)⁷ als 15 anys a Catalunya és del 83,4% significativament superior a la mitjana d'Espanya del 71,1% i la més elevada de totes les comunitats autònomes. Això implica que, en comparació amb Catalunya, a la resta de comunitats autònomes una major proporció d'alumnat de 17 anys es troba encara cursant l'ESO. Això podria explicar, en part, la major caiguda que experimenta Catalunya en les taxes d'escolarització entre els 16 i els 17 anys.

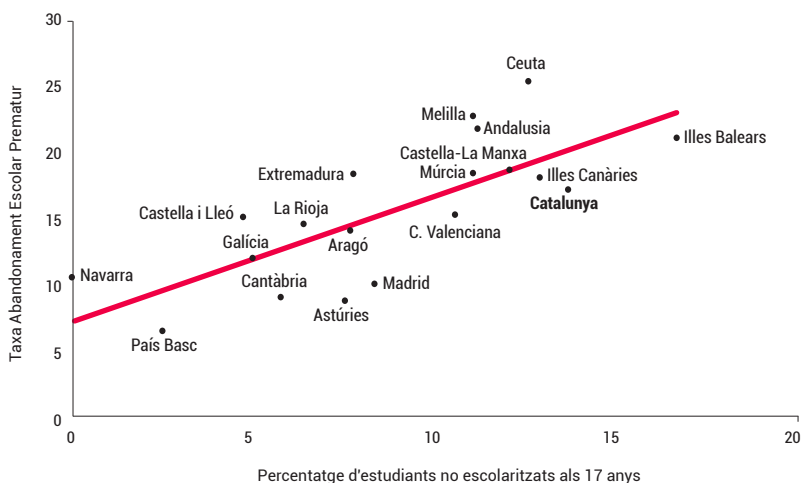
Més enllà de l'impacte del menor nivell de repetició per explicar la taxa d'escolarització als 17 anys, com en el cas de la comparativa europea, s'observa una relació estreta entre el percentatge de població no escolaritzada als 17 anys i les taxes d'AEP a nivell autonòmic (Gràfic 2). De fet, la relació entre aquests dos indicadors és encara més acusada i lineal a nivell de comunitats autònomes que en la comparativa europea. És a dir, aquelles comunitats autònomes amb un major percentatge de població no escolaritzada als 17 anys tenen, de mitjana, majors nivells d'AEP.

.....
6. Sistema Estatal de Indicadores de la Educación 2022. Disponible a: <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:afaf513f-0cec-4e99-a05a-e2b222d0493f/seie-2022.pdf>

7. La taxa d'idoneïtat als 15 anys es defineix com el percentatge d'alumnat d'aquesta edat que es troba matriculat al curs teòric corresponent a la seva edat sobre el total de població de 15 anys. El fet de no disposar de dades de repetició acumulada, és a dir, més enllà del curs escolar al que refereix la informació estadística fa que la taxa d'idoneïtat s'utilitzi habitualment com a indicador per comparar la repetició a nivell autonòmic o internacional.

GRÀFIC 2

Taxa d'AEP i taxa d'estudiants sense escolaritzar amb 17 anys a les comunitats autònomes, curs escolar 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del MEFP i l'OCDE (2022).

En definitiva, tant la comparativa europea com autonòmica mostren la rellevància de la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria a l'hora d'explicar l'AEP i el nivell educatiu assolit per la població en finalitzar la trajectòria educativa. Tot i que és possible reincorporar-se al sistema educatiu, les dades apunten que el percentatge de població que no transita directament entre l'educació obligatòria i la postobligatòria es troba estretament vinculat als nivells d'AEP a nivell europeu i autonòmic. En aquest sentit, les dades presentades en aquesta secció mostren que a Catalunya la taxa d'escolarització en l'edat teòrica posterior a l'educació postobligatòria és significativament baixa en comparació amb altres països i comunitats autònomes, i que és un dels territoris on es produeix una major davallada en les taxes d'escolarització entre les edats teòriques d'educació obligatòria i postobligatòria.

Tal com s'ha indicat a la introducció, tot i que existeixen dispositius educatius per promoure la reincorporació a l'educació formal de l'alumnat

que abandona després de l'educació obligatòria (p. ex., els Programes de Formació i Inserció o les escoles de noves oportunitats), la reducció de l'AEP i la millora dels nivells educatius assolits per la població jove requereix reduir dràsticament els nivells d'abandonament en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria.

L'abandonament escolar: una aproximació des de les desigualtats

Com s'ha assenyalat a l'inici del capítol, les transicions entre nivells o etapes educatives representen moments clau per comprendre les dinàmiques d'abandonament, i aquestes estan estretament condicionades per processos de desigualtat educativa. Especialment, la transició de l'etapa obligatòria a la postobligatòria s'ha evidenciat com un dels moments més rellevants en la reproducció de desigualtats socials, i determinant de les oportunitats educatives dels i les joves (Tarabini, 2022). Tot i les diferències en les estructures dels diversos sistemes educatius, com en el cas de Catalunya, en molts països europeus la transició a l'etapa postobligatòria implica una divisió d'itineraris formatius entre aquells de caràcter més acadèmic, principalment orientats a l'accés a la universitat, i els de caràcter més professionalitzador. En aquests contextos, aquesta transició suposa, per tant, el primer cop que els estudiants han d'enfrontar-se a una «elecció real» sobre la seva trajectòria educativa futura (Termes, 2022), no només perquè l'educació deixa de ser obligatòria sinó perquè implica una tria entre diferents opcions formatives. L'evidència mostra la importància d'aquest moment de transició per explicar dinàmiques d'abandonament escolar, ja que és un període de canvi i de vulnerabilitat en què processos socials i educatius poden generar disrupcions en les decisions de continuïtat educativa dels estudiants (Tarabini i Jacovkis, 2021).

De fet, Catalunya, com la resta d'Espanya, s'ha caracteritzat històricament per una estructura del nivell educatiu de la població clarament polaritzada entre aquells individus que han assolit, com a màxim, l'ESO i aquells

que tenen una titulació d'educació superior (Valiente, Zancajo i Tarríño, 2014). Tot i que aquesta tendència està canviant gradualment entre la població més jove, el percentatge de població que no assoleix un nivell d'estudis postobligatoris a Catalunya continua sent elevat en comparació amb el conjunt de països de la UE. Segons dades d'Eurostat per a l'any 2021, el percentatge de població d'entre 25 i 34 anys que ha assolit com a màxim l'ESO a Catalunya és el 25,1%, gairebé el doble de la mitjana de la UE-27, que se situa en el 14,8%.⁸ Tot i que l'abandonament es pot donar també al llarg de l'educació postobligatòria, com hem vist anteriorment, la no continuïtat de la trajectòria educativa després de l'educació obligatòria té un impacte molt important sobre els nivells d'AEP i educatius de la població.

Tal com s'exposa a continuació, l'evidència ha demostrat que l'abandonament en qualsevol de les etapes educatives està estretament vinculat a les desigualtats socials. En el cas de l'AEP, els individus de baix nivell socioeconòmic, de nacionalitat estrangera, provinents de famílies amb un baix capital cultural tenen una major probabilitat de no obtenir una titulació d'educació postobligatòria. Per tant, comprendre l'abast, la naturalesa i les dinàmiques vinculades a l'abandonament a 4t d'ESO és fonamental per al disseny de polítiques públiques orientades a assolir un major nivell de transició a l'educació postobligatòria i evitar, així, fenòmens d'exclusió educativa i social.

L'abandonament escolar com a forma d'exclusió educativa

L'abandonament o la continuïtat escolar no són fenòmens neutres des del punt de vista social. Com assenyala Tarabini (2016), responen a una realitat socialment construïda on una sèrie de paràmetres socials i escolars marquen què es defineix com a èxit escolar i com s'aconsegueix aquest èxit. L'abandonament escolar va, per tant, més enllà de la individualitat de l'estudiant, i és un procés d'exclusió on factors socials i educatius

.....
⁸. Eurostat: Population by educational attainment level, sex and NUTS 2 regions (%). Disponible a: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_04/default/table?lang=en

impacten en la vinculació i la continuïtat de l'alumnat a l'escola (Smyth, 2005). Analitzar l'abandonament escolar des d'aquesta perspectiva implica necessàriament comprendre-ho com un fenomen de desigualtat educativa i d'exclusió educativa.

Sobre la base del treball de Tarabini (2019), l'informe pren com a marc de referència aquesta perspectiva d'exclusió educativa per analitzar l'abandonament a 4t d'ESO. En primer lloc, l'abandonament escolar com a forma d'exclusió educativa és principalment una realitat on es produeix una privació d'experiències i aprenentatges que haurien de constituir un dret per a tots els individus (Escudero, 2012). L'abandonament escolar, doncs, es pot conceptualitzar com una forma de negació del dret fonamental de l'educació. En segon lloc, els processos d'exclusió que afecten la continuïtat educativa de l'alumnat es donen per la manca d'igualtat de condicions i possibilitats per aprendre i desenvolupar-se com a persones a l'escola (Tarabini, 2019). Això es trasllada principalment a les condicions estructurals desiguals de l'estudiant, als aspectes institucionals de política educativa i les diferents pràctiques organitzatives, pedagògiques i curriculars de l'escola. En tercer lloc, entendre qui afecta l'abandonament escolar implica abordar-lo des d'una visió de justícia social. L'evidència mostra que l'abandonament escolar afecta en major mesura als individus de grups socialment i educativament vulnerables i, per tant, hi ha una sèrie de factors estructurals i d'ordre escolar que neguen oportunitats educatives a aquests col·lectius (Tarabini, 2019).

L'abandonament escolar: factors explicatius i processos

Els processos d'abandonament escolar des d'una perspectiva de les desigualtats es pot conceptualitzar a partir de tres dimensions complementàries (Tarabini, 2017, 2019). En primer lloc, la social i relacional, que concep que l'abandonament escolar no es pot atribuir únicament a les característiques individuals dels estudiants i posa l'èmfasi en la comprensió del context històric, social i institucional com a elements claus de reproducció de desigualtats educatives. En segon lloc, la perspectiva

processual, que comprèn l'abandonament escolar com un procés gradual i acumulatiu de desvinculació escolar. Finalment, la perspectiva de les subjectivitats, que emfatitza la implicació i el significat de l'abandonament per a diferents grups socials a nivell conductual, cognitiu i emocional (Tarabini, 2017, 2019).

Dins aquestes tres perspectives, l'informe es focalitza en el rol del context social i escolar per analitzar l'abandonament escolar. A partir d'aquesta aproximació, l'anàlisi recull tres grups de factors explicatius per comprendre el fenomen (Curran i Montes, 2022):

1. **Socials:** Les desigualtats en l'abandonament escolar entre diferents grups socials.
2. **Institucionals:** El rol dels centres educatius, amb especial èmfasi en les situacions de concentració escolar, en l'abandonament.
3. **Sistèmics:** La vinculació entre les característiques del territori i l'abandonament.

En relació amb el primer eix d'anàlisi, l'abandonament escolar durant la transició a l'etapa postobligatòria es troba vinculat directament amb les desigualtats socials que s'observen en altres dimensions educatives. L'evidència mostra clarament que el sexe i l'origen socioeconòmic són factors vinculats a l'abandonament escolar (García i Sánchez-Gelabert, 2021). L'abandonament escolar afecta més a nois, estudiants d'origen estranger, de rendes baixes, amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu (NESE) i de famílies amb nivells educatius baixos (Tarabini *et al.*, 2017; Curran i Montes, 2022). Això implica que l'abandonament té lloc dins d'un context social i educatiu que tendeix a reproduir les desigualtats socials de partida. Al mateix temps, i com es veurà més endavant, els diferents factors sistèmics i escolars afecten de manera desigual també diferents perfils d'estudiants. Per exemple, l'evidència apunta que els estudiants de condicions socioeconòmiques més desfavorides són més vulnerables als efectes de la composició escolar (Tarabini, 2019). Per això, no només és fonamental analitzar les desigualtats en funció de les

característiques socioeconòmiques dels individus, sinó també examinar com aquestes es poden reproduir i exacerbar en alguns contextos escolars i territorials.

En segon lloc, el context escolar és fonamental per explicar dinàmiques d'abandonament escolar. Nombrosos factors institucionals afecten la vinculació dels estudiants al centre, com per exemple la segregació, les pràctiques pedagògiques i curriculars, els sistemes d'orientació i les expectatives del professorat, entre d'altres (Rumberger i Lim, 2008; Tarabini, 2019). Dins d'aquests factors, la relació entre la segregació escolar i l'abandonament escolar ha estat poc analitzada a la literatura, encara que són fenòmens que molt sovint es troben estretament vinculats. Més enllà del consens sobre l'efecte de la composició socioeconòmica dels centres en els resultats acadèmics dels estudiants, l'evidència de l'impacte de la segregació en l'abandonament escolar és encara relativament reduïda. Tot i això, alguns estudis han mostrat que els centres amb més concentració d'alumnat amb condicions socioeconòmiques desfavorides presenten nivells d'abandonament escolar més elevats (Dalton, Glenniev i Ingels, 2009; Rendón, 2014; Rumberger, 1995; Rumberger i Thomas, 2000; Traag i Van der Velden, 2011). Tal com mostren Tarabini (2019) i Tarabini *et al.* (2018), la desigual composició dels centres afecta l'abandonament escolar de dues maneres. D'una banda, la segregació escolar distribueix oportunitats desiguals per a l'aprenentatge dels estudiants i, d'altra banda, pot influir donar lloc a pràctiques organitzatives i pedagògiques dels centres més proclius a generar processos de desvinculació escolar.

Alhora, l'abandonament escolar es pot analitzar no només en termes de segregació socioeconòmica, sinó també a partir de la segregació dels estudiants que abandonen. Alguns estudis han mostrat que la concentració d'alumnat que abandona afecta de manera negativa la probabilitat de graduació dels estudiants, i que aquest efecte opera en addició a altres factors com la composició socioeconòmica del centre (Mirakhur, 2015). Aquesta relació es deu, en part, a processos derivats del conegut com a

efecte company (o *peer effect*) (Thrupp, Lauder i Robinson, 2002). Els estudiants que abandonen mostren menors nivells de vinculació escolar respecte als que no abandonen. Aquests són socialitzats a través dels seus cercles de parells i es transmeten els uns als altres normes i informació sobre com vincular-se i tenir èxit a l'escola (Tarabini, 2019). Per tant, una concentració més elevada «d'abandonadors» als centres implica disposar de menys referències sobre com tenir èxit a l'escola i com afrontar trajectòries educatives futures.

En tercer lloc, l'evidència és clara en assenyalar la importància del context socioeconòmic del territori i els factors sistèmics per explicar l'abandonament escolar. Més enllà d'aspectes com l'estructura del mercat de treball, el context territorial o els «efectes del barri» (*neighborhood effects*) impacten en l'aprenentatge i les oportunitats educatives dels estudiants (Ainsworth, 2002; Anisef *et al.*, 2010; Jargowsky i El Komi, 2011). Viure en zones de diferent nivell socioeconòmic implica experimentar diverses realitats socials on les desigualtats es poden generar i reproduir en diferents àmbits, entre ells l'educatiu, a través de processos institucionals (per exemple, l'oferta educativa territorial escolar), de socialització col·lectiva i de la influència dels parells (De Witte *et al.*, 2013). L'evidència, tot i ser escassa, mostra que les zones rurals presenten taxes d'abandonament escolar superiors als entorns urbans (Curran i Montes, 2022; Luna, 2015). També, a igualtat de condicions materials i socials individuals, estudiants que resideixen en zones de menor nivell socioeconòmic tenen una major probabilitat d'abandonar els estudis (Harding, 2003). Per tant, per explicar desigualtats educatives en els processos d'abandonament escolar, no només és important entendre el «capital individual» en termes de recursos econòmics, culturals i socials de les famílies i estudiants, sinó també el «capital espacial», és a dir, el context socioeconòmic de residència de les famílies i estudiants, i els seus recursos per interactuar amb aquest context (Scandurra, Zancajo i Bonal, 2022).

Aproximació metodològica

Objectius de l'anàlisi

Com s'assenyalava a la introducció, l'objectiu principal d'aquest informe és analitzar l'abandonament a 4t d'ESO, donat el seu rol clau en les trajectòries educatives dels i les joves. A més, l'informe pretén aprofundir en aquest fenomen des d'una perspectiva de desigualtats, és a dir, examinant com les característiques sociodemogràfiques, educatives, escolars i territorials es relacionen amb l'abandonament a 4t d'ESO. A aquest efecte, l'anàlisi s'ha estructurat a partir de tres nivells:

- Individus.
- Centres educatius.
- Municipis.

I els objectius específics següents:

1. Identificar característiques sociodemogràfiques de l'alumnat que es vinculen en major mesura amb l'abandonament a 4t d'ESO.
2. Analitzar la distribució de l'abandonament a 4t d'ESO entre els diferents centres educatius, els nivells de concentració d'alumnes que abandonen i l'impacte de la concentració sobre la probabilitat d'abandonar.
3. Examinar el nivell de segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO i estimar l'impacte de les característiques del municipi sobre la probabilitat d'abandonament.

Fonts de dades i variables

Per abordar aquests objectius, s'ha realitzat una anàlisi longitudinal a partir de dades de l'alumnat matriculat a l'ESO, batxillerat i CFGM a Catalunya entre els cursos escolars 2016-2017 i 2020-2021. Les principals bases de dades utilitzades en les anàlisis que es presenten en els capítols següents són el Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC) i les dades de

graduació de l'ESO, totes dues cedides pel Departament d'Educació a través del procediment d'accés a la informació estadística (INSTRUCCIÓ 4/2019).⁹ El RALC¹⁰ és una base de dades administrativa generada pel Departament d'Educació on s'assigna un codi únic d'identificació (denominat IDALU) a tots els alumnes escolaritzats a partir del curs 2015-2016 a centres educatius públics i privats d'ensenyaments reglats no universitaris. Aquesta base de dades inclou dades escolars i demogràfiques de l'estudiant (per exemple, nacionalitat, sexe, tipus NESE, tipus d'escola, codi postal de residència, etc.). Aquesta base de dades permet, per tant, analitzar la transició educativa de l'etapa obligatòria a postobligatòria de tota la mostra d'estudiants a Catalunya. Les dades de graduació de l'ESO, que també contenen l'identificador únic d'alumne, permetent el creuament directe amb RALC, ja que permet analitzar les taxes de graduació dels estudiants que transiten i abandonen.

Aquestes bases de dades s'han complementat amb quatre fonts secundàries. En primer lloc, les dades en accés obert del Departament d'Educació (Directori de centres i Estadística de l'ensenyament), que permeten recopilar informació sobre les característiques dels centres i dels municipis. En segon lloc, la informació estadística municipal d'Idescat que disposa d'informació sobre el nombre d'habitants, el nivell educatiu de la població i la renda mitjana dels municipis de Catalunya. En tercer lloc, la informació municipal de l'estadística dels declarants de l'IRPF publicada per Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT), que aporta dades addicionals sobre el nivell de renda per municipi. La Taula 3 resumeix les principals bases de dades utilitzades i la seva font.

.....

9. INSTRUCCIÓ 4/2019, de 13 de setembre, de la secretaria general del Departament d'Educació, per la qual es concreta el procediment d'accés a la informació estadística del Departament d'Educació. Disponible a: <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=857401>

10. Les característiques bàsiques del RALC es van establir a l'ORDRE ENS/293/2015, de 18 de setembre, de creació del Registre d'alumnes i del fitxer de dades de caràcter personal associat. Disponible a: <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=703404>

TAULA 3

Bases de dades utilitzades i fonts

BASES DE DADES	FONT
<ul style="list-style-type: none"> • Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC) • Registre de Graduació a l'ESO 	Departament d'Educació
<ul style="list-style-type: none"> • Directori de centres educatius • Estadística de l'ensenyament 	Departament d'Educació / Portal de Dades Obertes
<ul style="list-style-type: none"> • Nombre d'habitants per municipis • Nivell educatiu de la població per municipis 	Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat)
<ul style="list-style-type: none"> • Estadística dels declarants de l'IRPF per municipis 	Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT)

Font: elaboració pròpia.

Les variables utilitzades per a l'anàlisi s'agrupen en tres dimensions: individuals, residencials i educatives (Taula 4). L'anàlisi a través d'aquestes variables es basa també en l'estructura de l'informe, on primer s'anàlitzava l'abandonament a 4t d'ESO segons característiques individuals, després s'estudia la distribució d'aquest abandonament als diferents centres educatius i finalment s'explora el nivell d'abandonament en l'àmbit municipal.

TAULA 4

Principals dimensions i variables utilitzades

	DIMENSÍO		
	Individual	Centre educatiu	Municipi
VARIABLE	<ul style="list-style-type: none"> • Sexe • Nacionalitat • Tipus NESE • Etapa • Curs 	<ul style="list-style-type: none"> • Titularitat • Centres de Màxima Complexitat • Percentatge d'alumnat estranger al centre • Percentatge d'alumnat repetidor al centre • Percentatge d'alumnat NESE al centre 	<ul style="list-style-type: none"> • Percentatge de població amb estudis superiors per municipi • Percentatge d'estudiants estrangers per municipi • Renda Familiar Bruta Disponible (RFDB) per municipi • Població total per municipi

Font: elaboració pròpia.

Com s'assenyalava al capítol anterior, l'abandonament escolar a 4t d'ESO ha estat relativament poc analitzat a Catalunya. Aquest capítol té dos objectius principals. En primer lloc, estimar la prevalença d'aquest fenomen al sistema educatiu català entre els cursos 2016-2017 i 2019-2020. En segon lloc, analitzar la relació entre l'abandonament a 4t d'ESO i les característiques sociodemogràfiques i de trajectòria educativa de l'alumnat.

A partir d'aquests objectius, el capítol s'estructura en quatre seccions. A la primera secció, s'aborda l'abandonament escolar al llarg de l'ESO, amb un focus específic en el darrer curs d'aquesta etapa educativa. A la segona secció, s'analitza la relació entre l'abandonament a 4t d'ESO i les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat. La tercera i la quarta secció es dediquen a examinar la relació entre l'abandonament, la trajectòria educativa de l'alumne i les característiques del centre educatiu on es trobava matriculat. Finalment, la cinquena secció considera de manera conjunta la relació entre l'abandonament a 4t d'ESO i les diverses dimensions de desigualtat analitzades al llarg del capítol.

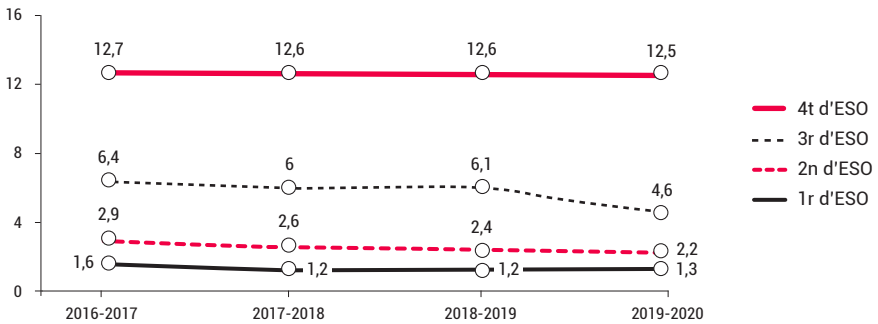
Abandonament escolar a l'ESO

Abans d'endinsar-nos en l'abandonament a 4t d'ESO, cal contextualitzar la rellevància d'aquest fenomen sobre l'abandonament que es produeix al llarg de l'ESO (Gràfic 3). Como mostren les dades, els nivells d'abandonament a 1r i 2n d'ESO són relativament baixos, entre el 2,9% i l'1,4%,

i una part es podria explicar per les limitacions de la informació estadística disponible (vegeu Requadre 1). En canvi, a 3r d'ESO s'observa un augment significatiu de l'alumnat que abandona els estudis, al voltant del 6%, a excepció del darrer curs acadèmic analitzat, 2019-2020, en què es produeix una reducció notable, situant-se al 4,6%. Cal assenyalar que ja a 3r d'ESO comença a observar-se una major prevalença de l'abandonament entre l'alumnat social desafavorit (per exemple, NESE per raons socioeconòmiques o d'incorporació tardana). Tot i això, és a 4t d'ESO quan hi ha un augment important del percentatge d'alumnes que abandona els estudis. En tots els cursos analitzats, les taxes d'abandonament a 4t d'ESO són relativament estables i se situen per sobre del 12%.

GRÀFIC 3

Percentatge d'alumnes d'ESO que abandonen els estudis segons curs, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Requadre 1

Limitacions de l'estimació de la taxa d'abandonament a 4t d'ESO

Estimar la taxa (o el percentatge) d'abandonament a 4t d'ESO a partir de la informació estadística disponible presenta algunes limitacions que cal tenir en compte a l'hora d'interpretar els resultats de l'informe. Com s'ha mencionat al capítol anterior, la taxa d'abandonament a 4t d'ESO s'ha calculat com el percentatge d'alumnes que en un curs escolar es troben matriculats a 4t d'ESO i que en el curs posterior no es troben matriculats a l'educació postobligatòria (batxillerat o CFGM) sobre el total d'alumnat matriculat a 4t d'ESO el curs de referència. Encara que aquest és el mètode habitualment utilitzat per estimar l'abandonament escolar, les dades a partir de les quals s'ha realitzat aquesta estimació presenten dues limitacions principals:

- En primer lloc, tot i que a partir de la posada en marxa del nou Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC) es disposa d'un identificador únic per cadascun dels alumnes matriculats al sistema educatiu català, no és possible saber si un alumne matriculat a 4t d'ESO en un curs escolar es troba matriculat en algun tipus d'estudis el curs següent fora de Catalunya,* sigui a una altra comunitat autònoma o a un altre país. Això implica que la taxa d'abandonament a 4t d'ESO inclou l'alumnat que ha continuat els seus estudis fora de Catalunya.
- En segon lloc, les dades del RALC per als cursos escolars analitzats no incorporen l'alumnat matriculat als Programes de Formació i Inserció (PFI). Per tant, la taxa d'abandonament a 4t d'ESO inclou també aquells alumnes que l'any posterior a 4t d'ESO es troben matriculats a un PFI.

Més enllà d'aquestes limitacions, cal tenir en compte que el focus de l'informe és la comparativa dels nivells d'abandonament entre alumnes segons les seves característiques sociodemogràfiques i educatives, entre centres educatius i entre els municipis de Catalunya. Per tant, tot i les limitacions, la taxa d'abandonament a 4t d'ESO estimada a partir de la informació estadística disponible es pot considerar com a indicador especialment vàlid quan s'analitza en termes relatius, és a dir, respecte a les diferents variables explicatives analitzades a l'informe.

*Tot i que el RALC inclou un camp per registrar el motiu de baixa, aquesta informació no va ser facilitada pel Departament d'Educació.

Com assenyalàvem anteriorment, la major part de l'abandonament escolar a l'ESO es produeix al 4t nivell d'aquesta etapa educativa. Per tal d'aprofundir en aquest fenomen, la Taula 5 mostra quina és la distribució de les transicions de l'alumnat que es trobava matriculat a 4t d'ESO en els quatre cursos escolars analitzats un curs escolar després, tant en nombres absoluts com en termes percentuals. Les possibles transicions s'han agrupat en tres categories:

1. Alumnat que transita a un nivell educatiu superior, sigui batxillerat o Cicles Formatius de Grau Mitjà (CFGM).
2. Alumnat que repeteix curs.
3. Alumnat que abandona i que, per tant, no es troba matriculat a cap nivell educatiu el curs acadèmic següent.

TAULA 5

Transicions de l'alumnat de 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

		CURS ESCOLAR				
		Trajectòria	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Nombre d'alumnes	Transita		57.675	59.676	62.894	67.224
	Repeteix		3.220	3.028	2.966	2.122
	Abandona		8.840	9.017	9.530	9.905
Percentatge sobre el total d'alumnes	Transita		82,7	83,2	83,4	84,8
	Repeteix		4,6	4,2	3,9	2,7
	Abandona		12,7	12,6	12,6	12,5

Nota: la distribució percentual pel curs 2018-2019 no suma 100% per l'arrodoniment aplicat a l'hora de calcular els percentatges.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Les taxes d'abandonament que es presentaven al gràfic anterior es tradueixen en el fet que, a cadascun dels cursos escolars analitzats, entre 8.840 i 9.905 joves abandonen els estudis després de cursar 4t d'ESO i, per tant, no transiten a l'educació postobligatòria. Tot i aquesta variació en el nombre absolut d'alumnes que abandonen, cal tenir en compte que les taxes d'abandonament es mostren relativament estables al llarg dels quatre cursos escolars i que, per tant, l'augment s'explica per l'increment del nombre d'alumnes cursant 4t d'ESO en cada curs escolar analitzat, que ha passat de 69.735 alumnes el curs 2016-2017 a 79.251 el curs 2019-2020. En termes de transició i repetició, s'observa un lleuger augment del percentatge d'alumnes que transita cap a estudis superiors després de 4t d'ESO, explicat principalment per una reducció, especialment en el curs 2019-2020, de l'alumnat que repeteix 4t d'ESO.

Finalment, a escala provincial (Taula 6), no s'observen diferències significatives a excepció de Girona, que se situa al voltant de 3,5 punts percentuals per sobre de la mitjana de Catalunya. En aquest cas, cal tenir en compte que la província de Girona disposa, de mitjana, d'una població escolar més desfavorida (p. ex., alumnat estranger i amb condició NESE) que la resta, fet que podria explicar-ne el major nivell d'abandonament.

TAULA 6

Percentatge d'abandonament a 4t d'ESO segons província, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

	CURS ESCOLAR			
	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Barcelona	12,3	12,2	12,2	12
Girona	16,1	16	16,1	16
Lleida	10,3	11,5	10,5	11,3
Tarragona	12,8	12,1	13,2	12,9
Catalunya	12,7	12,6	12,6	12,5

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

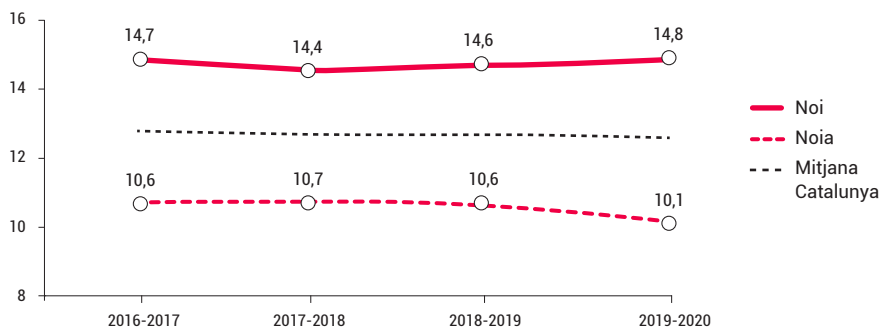
Les desigualtats sociodemogràfiques en l'abandonament a 4t d'ESO

L'evidència demostra que el fenomen de l'abandonament en els diferents nivells educatius es troba estretament vinculat i relacionat amb les característiques socioeconòmiques dels individus (Ferguson *et al.*, 2005; Lamb *et al.*, 2004; Calero, Choi i Waisgrais, 2010; Casquero i Navarro, 2010). En aquest apartat s'analitza en detall la relació entre l'abandonament a 4t d'ESO a Catalunya i les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat.

En primer lloc, s'analitza la taxa d'abandonament a 4t d'ESO segons el sexe dels alumnes (Gràfic 4). Com a element de referència, el gràfic també inclou la taxa mitjana d'abandonament per al conjunt de Catalunya per cada curs escolar (línia discontinua). Les dades indiquen que el percentatge d'abandonament dels estudis a 4t d'ESO dels nois (entre 14,7% i 14,4% en funció del curs escolar) és entre 1,3 i 1,5 vegades superior al de les noies (entre 10,7 i 10,1%). De fet, l'abandonament a 4t d'ESO dels nois és sempre superior a la mitjana de Catalunya, mentre que el de les noies és sempre inferior. Tot i que l'abandonament de nois i noies s'ha mantingut relativament estable durant el període analitzat, al gràfic també es pot observar que el diferencial en el percentatge d'abandonament segons sexe s'ha eixamplat lleugerament en el curs 2019-2020. Per tant, en el cas de l'abandonament a 4t d'ESO, els millors resultats educatius (menor repetició, major nivell educatiu assolit o millors taxes d'escolarització a l'educació postobligatòria) que acostumen a tenir les noies es traslladen també a aquest àmbit.

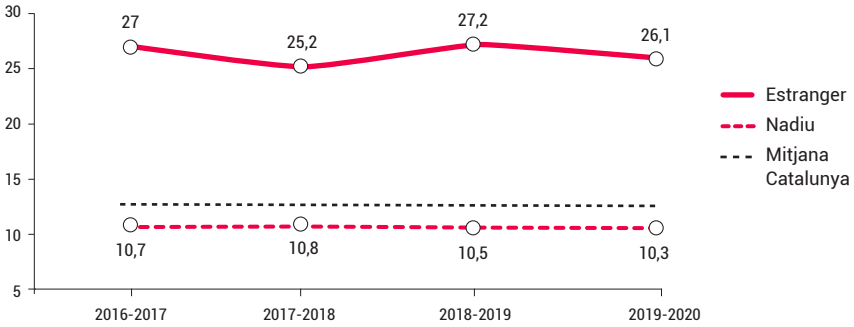
GRÀFIC 4

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons sexe, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

En el cas de la nacionalitat de l'alumnat, les diferències en les taxes d'abandonament són encara més significatives (Gràfic 5). El percentatge d'alumnes de nacionalitat estrangera que abandona els estudis a 4t d'ESO se situa entre el 24% i 22,6% al llarg dels quatre cursos. És a dir, gairebé 1 de cada 4 alumnes estrangers abandona els estudis després de cursar 4t d'ESO. De fet, la taxa d'abandonament de l'alumnat de nacionalitat estrangera gairebé duplica la mitjana per al conjunt de Catalunya. En canvi, el percentatge d'alumnes nadius que abandonen els estudis a 4t d'ESO se situa per sota de l'11% en els quatre cursos escolars analitzats. Això implica que l'abandonament dels estudis a 4t d'ESO és, de mitjana per als quatre cursos analitzats, més de 2 vegades superior entre els alumnes estrangers que entre els seus companys nadius. Aquestes diferències indiquen que el desavantatge que mostra l'alumnat estranger en termes de rendiment acadèmic o repetició es trasllada de manera directa a la seva probabilitat d'abandonar els estudis després de 4t d'ESO.

GRÀFIC 5**Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons nacionalitat, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020**

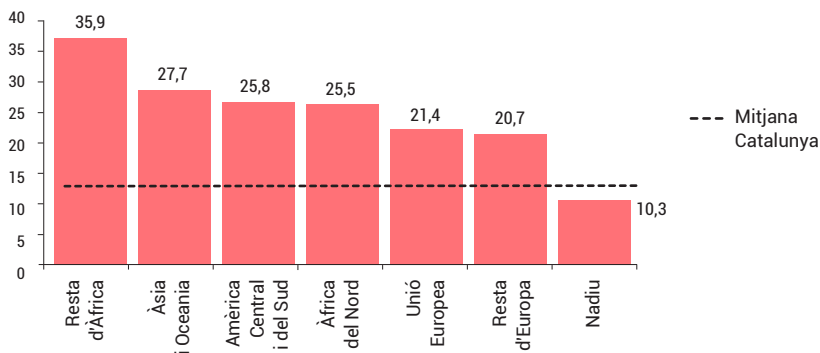
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Més enllà de la tendència general per al conjunt d'alumnat estranger, el percentatge d'abandonament segons la regió¹¹ d'origen de l'alumnat estranger mostra diferències significatives (Gràfic 6). La prevalença de l'abandonament a 4t d'ESO és molt més elevada entre aquells alumnes que provenen de regions amb una majoria de països d'ingrés baix o mitjà. Per exemple, el nivell d'abandonament és especialment elevat entre l'alumnat provinent de la resta d'Àfrica (aquesta categoria no inclou països de l'Àfrica del Nord), els quals presenten una taxa d'abandonament superior al 35%. L'altra regió d'origen que se situa per sobre de la mitjana de la taxa d'abandonament del conjunt de l'alumnat d'origen immigrant és Àsia i Oceania (27,7%). En canvi, regions com Amèrica Central i del Sud (25,8%) i Àfrica del Nord (25,5%), tot i duplicar la taxa d'abandonament mitjana a Catalunya, se situen en nivells similars al conjunt de l'alumnat estranger. Només l'alumnat procedent de la Unió Europea i de la resta d'Europa té nivells d'abandonament lleugerament inferiors al del conjunt d'alumnes estrangers.

11. A l'hora d'agrupar les diferents nacionalitats de l'alumnat, s'ha utilitzat la classificació de zones d'origen aplicada habitualment a l'estadística del Departament d'Educació. Vegeu: <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/estadistiques/indicadors/sistema-educatiu/escolaritzacio/a1405.xlsx>

GRÀFIC 6

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen segons la regió de nacionalitat, curs 2019-2020

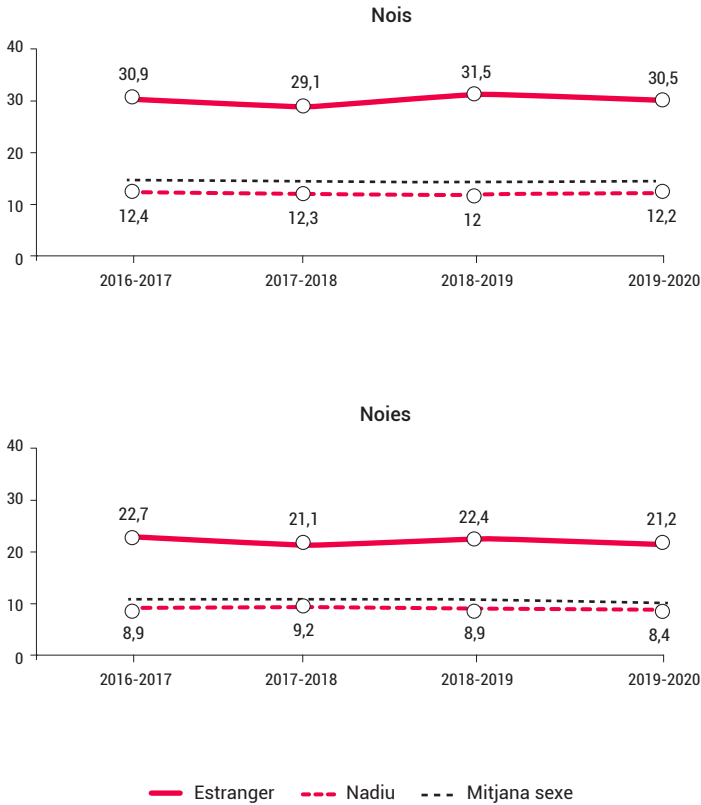

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Com hem vist fins ara, l'abandonament a 4t d'ESO és significativament superior entre els nois i l'alumnat de nacionalitat estrangera. Tot i això, resulta rellevant analitzar com la interacció entre aquestes dues característiques de l'alumnat afecta la taxa d'abandonament. És a dir, de quina manera la combinació amb la nacionalitat augmenta o redueix la probabilitat d'abandonament a 4t d'ESO en funció del sexe (Gràfic 7). Les dades presentades al gràfic mostren que la nacionalitat estrangera amplifica de manera similar l'abandonament tant per a nois com per a noies. En el cas dels nois, el percentatge d'abandonament entre l'alumnat estranger (30,5%) és, de mitjana per al període analitzat, 2,5 vegades superior al dels nadius (12,2%). De fet, el percentatge d'abandonament dels nois de nacionalitat estrangera duplica la mitjana pel conjunt dels nois (14,6%).

GRÀFIC 7

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons sexe i nacionalitat, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

En el cas de les noies, en termes relatius, l'efecte de la nacionalitat estrangera sobre l'abandonament és similar a l'observat pels nois. De mitjana, per als quatre cursos escolars analitzats, el percentatge d'abandonament de les noies estrangeres (21,6 %) és 2,4 vegades superior a les natives (8,8 %), i també duplica la taxa d'abandonament del conjunt de noies (10,5 %). Com en el cas dels nois, les dades mostren com l'origen immigrant incrementa de manera significativa la probabilitat d'abandonar

els estudis a 4t d'ESO de les noies. Per tant, les dades que presentaven anteriorment taxes d'abandonament relativament reduïdes de les noies es poden veure incrementades de manera significativa en el cas de l'alumnat de nacionalitat estrangera.

Una darrera característica de l'alumnat que permet analitzar les dades disponibles és la condició de NESE (Gràfic 8). Les dades mostren que l'alumnat amb condició NESE té taxes d'abandonament a 4t d'ESO molt superiors a la resta de l'alumnat i la mitjana de Catalunya. Aquest elevat percentatge d'abandonament és especialment significatiu entre aquell alumnat amb necessitats educatives especials (tipus A). Aquesta categoria inclou alumnes amb discapacitats motrius, visuals, auditives, intel·lectuals, trastorns de l'espectre autista o trastorns mentals, entre d'altres. Aquests alumnes presenten taxes d'abandonament que, a excepció del curs 2016-2017, són superiors al 40%. És a dir, 4 de cada 10 alumnes amb necessitats educatives especials abandona els estudis a 4t d'ESO i, per tant, no transita a l'educació postobligatòria.

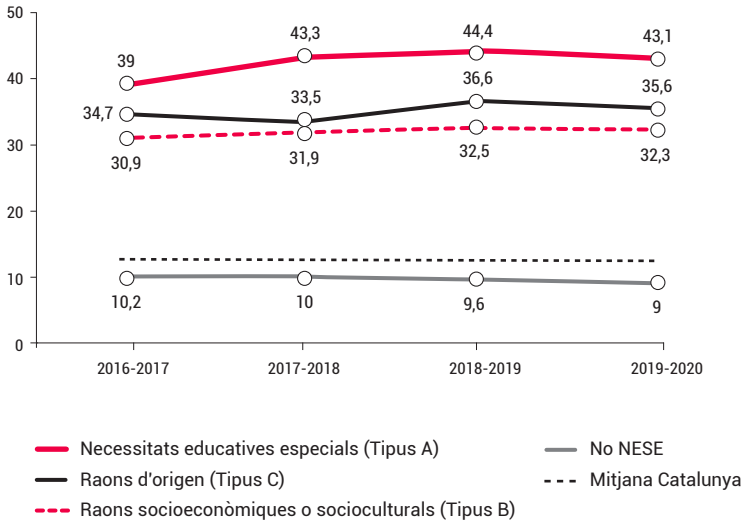
De la mateixa manera, també s'observen percentatges molt elevats d'abandonament entre els alumnes amb condició NESE per raons socioeconòmiques (tipus B) o per raons d'origen¹² (tipus C). En cas d'aquest alumnat, el percentatge d'abandonament és en tots els casos superior al 30%, gairebé tres vegades superior a la mitjana de Catalunya. Per tots els cursos analitzats, el percentatge d'abandonament de l'alumnat NESE per raons d'origen, normalment amb un major desavantatge educatiu, és lleugerament superior al de l'alumnat NESE per raons socioeconòmiques.

.....

12. La categoria per raons d'origen inclou alumnat que s'ha incorporat de manera tardana al sistema educatiu, que presenta una falta de domini de la llengua vehicular i/o una escolarització prèvia deficitària.

GRÀFIC 8

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons condició NESE, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

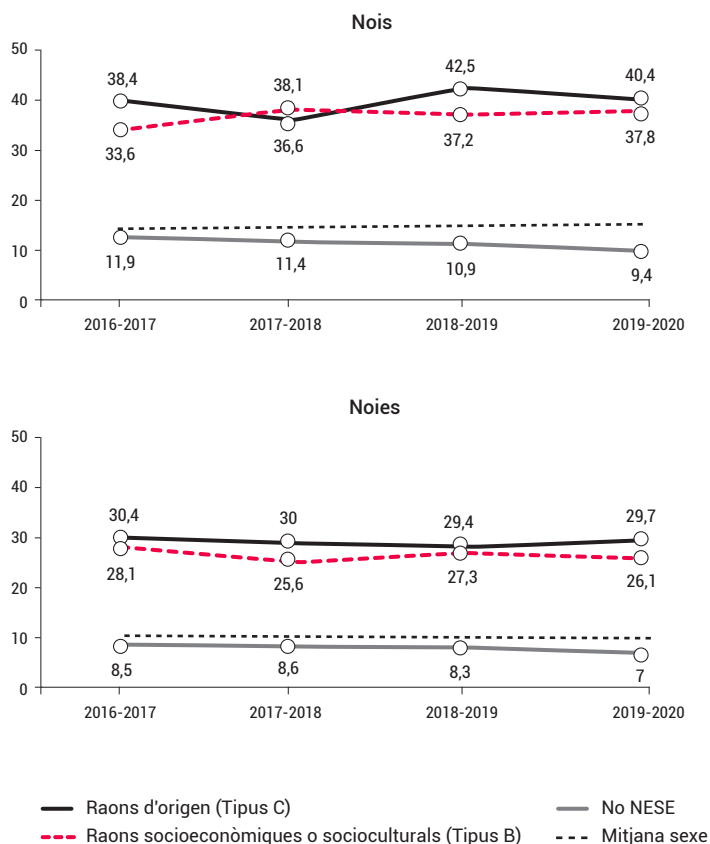
Com en el cas de la nacionalitat, cal tenir en compte que la relació entre la condició NESE i l'abandonament a 4t d'ESO pot amplificar-se o reduir-se en funció del sexe de l'alumnat (Gràfic 9).¹³ Les dades mostren que l'efecte sobre l'abandonament a 4t d'ESO de la condició NESE de l'alumnat es veu lleugerament amplificat en el cas dels nois i reduït en el cas de les noies. Si comparem els percentatges d'abandonament amb els del gràfic anterior, es pot observar que, en el cas dels nois, la taxa d'abandonament tant de l'alumnat amb condició NESE per raons socioeconòmiques o d'origen és superior a la mitjana pel conjunt d'aquest tipus d'alumnat i, en canvi, en el cas de les noies el percentatge d'abandonament a

13. En aquest cas s'ha descartat incloure l'alumnat NESE tipus A perquè la distribució entre sexes és molt desigual. Segons dades del Departament d'Educació per al curs 2021-2022, a l'ESO, el 71,3% de l'alumnat amb condició NESE tipus A eren nois i només el 28,7% noies.

4t d'ESO es redueix lleugerament. Tot i això, les diferències de nois i noies respecte a la mitjana de l'alumnat NESE per raons socioeconòmiques o d'origen són relativament reduïdes i, per tant, el sexe d'aquest alumnat no sembla jugar un rol determinant en la seva probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO.

GRÀFIC 9

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons sexe i condició NESE, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

L'efecte de la repetició i la graduació en l'abandonament a 4t d'ESO

Diversos estudis demostren que la trajectòria educativa de l'alumnat és també un factor rellevant a l'hora d'explicar l'abandonament escolar (Santos, Macedo i Araújo, 2018; Van Caudenberg *et al.*, 2017). Tot i la complexitat del concepte de trajectòria educativa, i en part la seva naturalesa subjectiva, les dades disponibles ens permeten aproximar-nos a aquesta qüestió a través de dos factors: la repetició de curs i la graduació a l'ESO.

En el cas de la repetició, més enllà del consens internacional que aquesta no és una pràctica eficaç per millorar el rendiment acadèmic de l'alumnat (OECD, 2012), existeix també evidència que assenyalava que l'alumnat que repeteix curs té una major probabilitat d'abandonar els estudis (Ikeda i García, 2014; Xia i Kirby, 2009).

El Gràfic 10 mostra la taxa d'abandonament de l'alumnat que ha repetit curs,¹⁴ com a mínim una vegada, durant la seva trajectòria educativa i la de l'alumnat no repetidor. Entre els cursos 2016-2017 i 2019-2020, d'un 34,9% a un 37% de l'alumnat repetidor va abandonar els estudis després de 4t d'ESO. En termes comparatius, això implica que l'abandonament de l'alumnat repetidor és, de mitjana per al període analitzat, 2,8 vegades superior a la mitjana de Catalunya (12,6%) i gairebé 5 vegades superior a l'alumnat no repetidor (7,3%). Tot i que l'evidència demostra que aquells alumnes socialment més desfavorits tenen més probabilitats de repetir

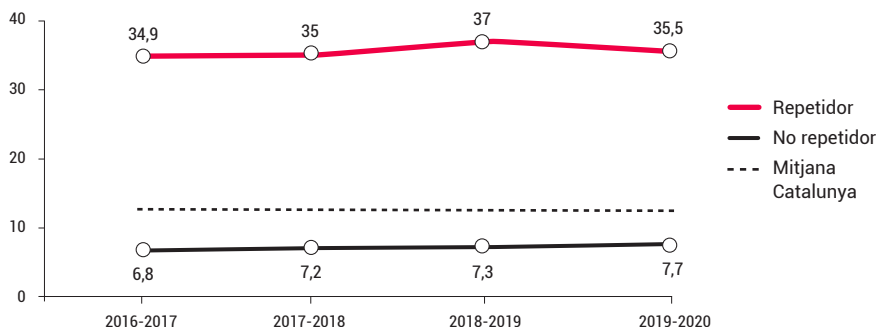
.....

14. Cal tenir en compte que en aquest informe la condició de repetidor de l'alumnat s'ha estimat a partir de la seva edat i l'edat teòrica del nivell educatiu en el qual es trobava escolaritzat, el que es coneix com a taxa d'idoneïtat. És a dir, l'alumnat amb una edat superior a la teòrica per al curs en el qual es troba escolaritzat s'ha comptabilitzat com a repetidor. Aquest mètode d'estimació s'ha utilitzat perquè la metodologia estadística del Departament d'Educació només comptabilitza com a alumnes repetidors «els que es matriculen en un curs en què ja havien estat matriculats el curs immediatament anterior» (Departament d'Educació, 2022), per la qual cosa els alumnes que han repetit curs en algun moment previ de la seva trajectòria educativa no són comptabilitzats com a repetidors.

(Save the Children, 2022), com veurem a la darrera secció del capítol la condició de repetidor de curs esdevé un dels principals factors a l'hora d'explicar la probabilitat d'abandonar els estudis a 4t d'ESO independentment de les característiques socioeconòmiques de l'alumnat. En aquest sentit, la repetició es pot vincular amb la dimensió processual de l'abandonament que es menciona al primer capítol de l'informe. És a dir, el fet de repetir curs pot contribuir al procés acumulatiu de desvinculació escolar que, en molts casos, és un factor determinant a l'hora d'abandonar els estudis després de l'etapa obligatòria.

GRÀFIC 10

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons condició de repetidor, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

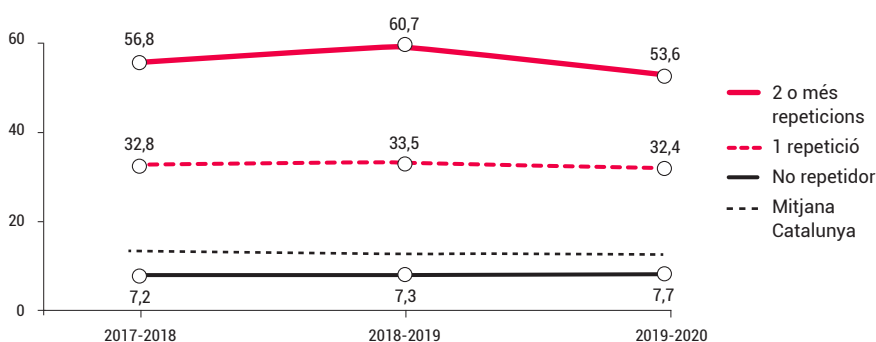
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

L'efecte de la repetició sobre l'abandonament a 4t d'ESO és encara més rellevant entre aquell alumnat que ha repetit més d'una vegada (Gràfic 11). Per a tots els cursos analitzats, més del 50% de l'alumnat que ha repetit més d'una vegada acaba abandonant els estudis després de 4t d'ESO. Tot i això, és important tenir en compte que el nombre d'alumnes que han repetit més d'una vegada és relativament reduït i representa només el 13,9% del total de repetidors per al conjunt del període analitzat i, per tant, es tracta d'un grup reduït d'alumnat. En el cas de l'alumnat que ha

repetit només una vegada, la seva taxa d'abandonament (32,9%) és lleugerament inferior a la mitjana per al conjunt d'alumnes repetidors (35,6%) que es mostrava al gràfic anterior.

GRÀFIC 11

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons nombre de repeticions, cursos des del 2017-2018 fins al 2019-2020

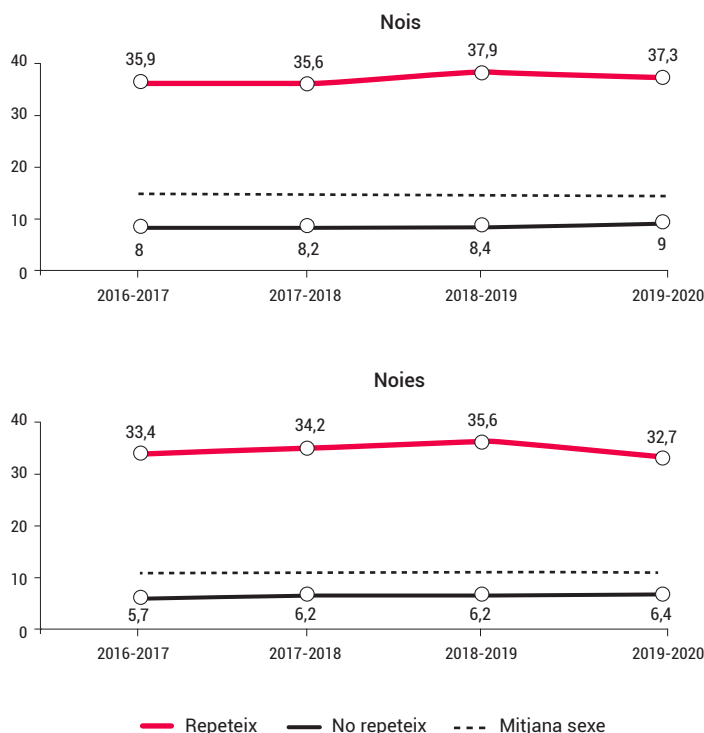
Nota: Per a aquest cas, mesurem el nombre de repeticions mitjançant l'edat teòrica i la repetició actual del curs de l'estudiant durant la trajectòria educativa. Per al curs 2016-2017 no es té informació sobre les trajectòries educatives prèvies, i per aquest motiu no es pot comptabilitzar el nombre de repeticions. Aquest càlcul es pot fer a partir del curs 2017-2018, mitjançant l'edat teòrica de l'any 2016-2017 i la trajectòria educativa de l'estudiant l'any següent. Per exemple, un estudiant que no té l'edat teòrica el 2016-2017 i repeteix curs l'any següent comptaria com a repetidor 2 o més vegades. Un estudiant tindria una repetició si no té l'edat teòrica el 2016-2017 i avança curs o si té l'edat teòrica el 2016-2017, però repeteix curs l'any següent. Finalment, un estudiant no tindria cap repetició si té l'edat teòrica el 2016-2017 i avança al curs següent.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Com en el cas de la nacionalitat i la condició NESE, resulta també rellevant analitzar com l'efecte de la repetició sobre l'abandonament a 4t d'ESO varia en funció del sexe de l'alumnat (Gràfic 12). En aquest cas, tot i que els percentatges d'abandonament de les noies que han repetit curs són lleugerament inferiors als dels nois (34% respecte al 36,7% dels nois), no s'observa que el sexe produeixi un efecte diferencial significatiu sobre la relació entre repetició i abandonament. Per tant, es podria concloure que l'impacte de la condició de repetició sobre l'abandonament a 4t d'ESO no es veu afectada pel sexe de manera significativa.

GRÀFIC 12

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons sexe i repetició, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

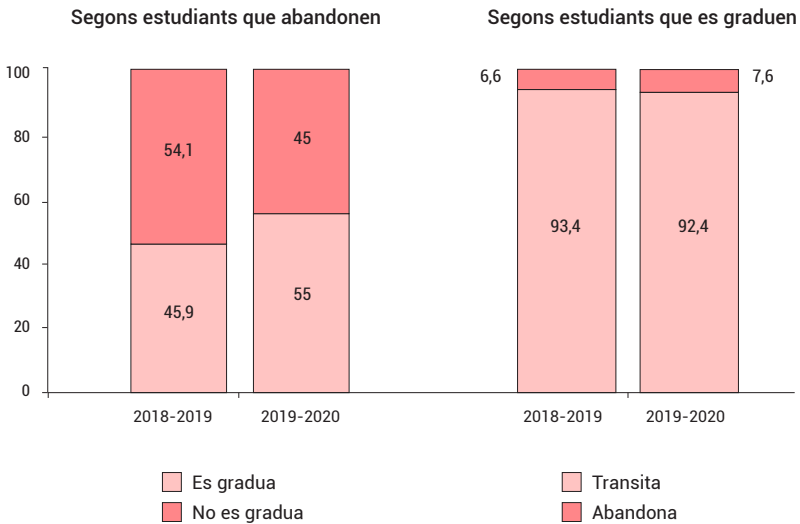
La graduació a l'ESO és un altre dels factors que poden condicionar l'abandonament dels estudis a 4t d'ESO. Cal tenir en compte que la graduació a l'ESO és un requisit imprescindible per accedir als estudis postobligatoris, tant en el cas del batxillerat com dels CFGM.¹⁵ Tot i això, la graduació a l'ESO no és una garantia que els estudiants continuïn la seva trajectòria formativa (Gràfic 13). De fet, al voltant de la meitat de

15. Tot i això, cal tenir en compte que és possible accedir a CFGM sense haver-se graduat en l'ESO a través de la prova d'accés.

l'alumnat que abandona els estudis, 45,9% en el curs 2018-2019 i 55% el 2019-2020, s'ha graduat a l'ESO. Entre l'alumnat que es gradua (part dreta del gràfic), això es tradueix en el fet que un 6,6% el curs 2018-2019 i un 7,6% el curs 2019-2020 van optar per no continuar els estudis. Per tant, els resultats mostren que la millora en les taxes de graduació a l'ESO que s'han experimentat en els darrers anys a Catalunya,¹⁶ tot i augmentar les oportunitats de transició dels joves que finalitzen l'ESO, no necessàriament es tradueixen de manera directa en una reducció significativa de l'abandonament a 4t d'ESO.

GRÀFIC 13

Percentatge d'alumnes que abandonen a 4t d'ESO segons graduació, cursos des del 2018-2019 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC i de les dades de graduació.

16. Segons les dades del Departament d'Educació, les taxes de graduació a 4t d'ESO (alumnes graduats sobre el total d'alumnes avaluats) han augmentat 10,4 punts percentuals, i han passat del 82,3% el curs 2010-2011 al 92,7% el curs 2019-2020.

Tipologia de centre educatiu i abandonament a 4t d'ESO

La darrera dimensió d'anàlisi d'aquest capítol és la relació entre l'abandonament a 4t d'ESO i la tipologia de centre educatiu on s'escolaritza l'alumne. Tot i que la vinculació entre l'abandonament escolar i les característiques de les institucions educatives és una qüestió complexa que fa referència a àmbits organitzatius, pedagògics o docents (Tarabini, 2019; Tarabini *et al.*, 2021), les dades disponibles permeten examinar quina relació hi ha entre la taxa d'abandonament a 4t d'ESO, la titularitat del centre i la condició de màxima complexitat.

En el cas de la titularitat (Gràfic 14),¹⁷ la taxa d'abandonament de l'alumnat escolaritzat a centres de titularitat pública (14,9%) és, de mitjana per al període analitzat, 1,8 vegades superior al de l'alumnat escolaritzat en centres concertats (8,2%). De fet, el percentatge d'abandonament de l'alumnat matriculat en centres concertats se situa més de 4 punts percentuals per sota de la mitjana de Catalunya, mentre que als centres públics es troba 2,4 punts per sobre. Tot i aquestes diferències, cal tenir en compte que, com han assenyalat diversos estudis (Bonal *et al.*, 2015; Zancajo *et al.*, 2022), els centres públics escolaritzen, de mitjana, una major proporció d'alumnes socialment desafavorits que els centres de titularitat concertada. Per tant, la relació entre abandonament i titularitat es pot explicar, principalment, per les diferències en les característiques socioeconòmiques de la població escolaritzada i no necessàriament per altres aspectes vinculats a la seva titularitat. De fet, segons dades del Departament d'Educació per al curs 2020-2021, a l'ESO, en termes proporcionals, els centres públics escolaritzaven un 43,6%

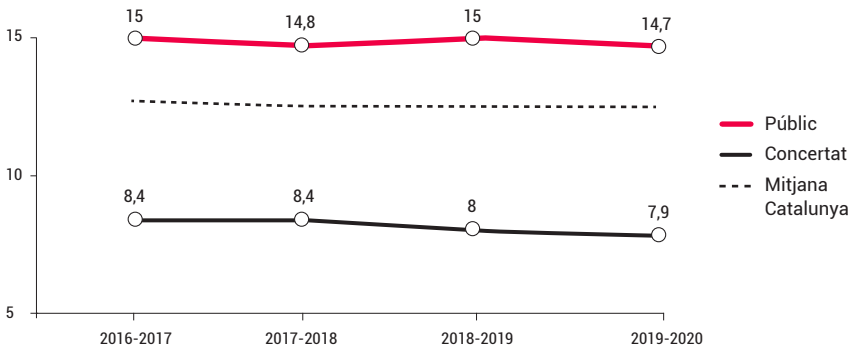
.....

17. L'anàlisi no inclou els centres de titularitat privada no concertada perquè representen un percentatge molt reduït de la matrícula total (en el curs 2019-2020, l'1,6% dels estudiants estaven matriculats en centres privats, el 34,5% en concertats i el 63,9% en públics). A més, aquests centres poden presentar casos atípics d'abandonament escolar a causa de possibles limitacions del RALC (com ara estudiants internacionals que no apareixen matriculats a l'any següent perquè es desplacen fora de Catalunya després de finalitzar l'ESO).

més d'alumnat NESE tipus A, un 6,8% més del tipus B, un 69,6% del tipus C i un 71,8% més de nacionalitat estrangera que els centres de titularitat concertada.¹⁸

GRÀFIC 14

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons titularitat del centre, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

De fet, una prova que la composició social dels centres educatius és un dels elements que pot condicionar les oportunitats i trajectòries educatives dels seus alumnes és la comparativa entre els nivells d'abandonament dels Centres de Màxima Complexitat (CMC)¹⁹ respecte a altres centres educatius (Gràfic 15). Cal tenir en compte que tots els centres

18. Estadística de l'Ensenyament curs 2020-2021. Disponible a: <https://educacio.gencat.cat/ca/departament/estadistiques/estadistiques-ensenyament/cursos-anteriors/curs-2020-2021/>

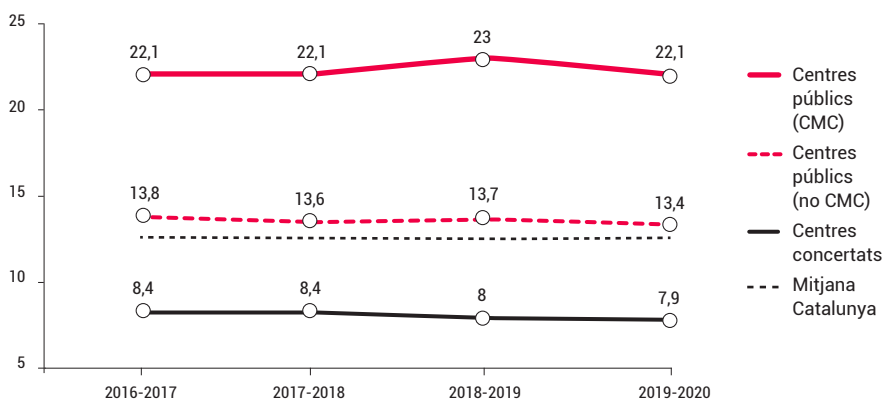
19. Tot i que resulta complex accedir al mètode de càlcul utilitzat pel Departament d'Educació per estimar el nivell de complexitat dels centres, la darrera resolució publicada (Resolució de 12 de maig de 2017) afirma que per establir el nivell de complexitat dels centres es consideren els «indicadors de context següents: baix nivell d'instrucció de pares o tutors; ocupació de llocs de treball de baixa qualificació professional de pares o tutors; nombre significatiu de pares o tutors d'alumnes perceptors de la renda mínima d'inserció; percentatge elevat de pares o tutors en situació d'atur; alt percentatge d'alumnes amb necessitats educatives específiques, i percentatge alt d'alumnes nouvinguts».

classificats com de màxima complexitat són de titularitat pública. És per això que resulta d'interès la comparació entre aquests centres i la resta de centres públics.

Com es pot observar al gràfic, la taxa d'abandonament a 4t d'ESO de l'alumnat escolaritzat en CMC (22,3 %) gairebé duplica la mitjana de Catalunya. Això implica que més de 2 de cada 10 alumnes escolaritzats en CMC abandonen els estudis a 4t d'ESO. El percentatge d'abandonament a 4t d'ESO de l'alumnat matriculat en un CMC és, de mitjana per al conjunt del període analitzat, 1,6 vegades superior al de la resta de centres públics (13,6 %) i 1,9 vegades al dels centres de titularitat concertada (8,3 %).

GRÀFIC 15

Percentatge d'alumnes de 4t d'ESO que abandonen els estudis segons complexitat del centre, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

El pes dels determinants sociodemogràfics i educatius

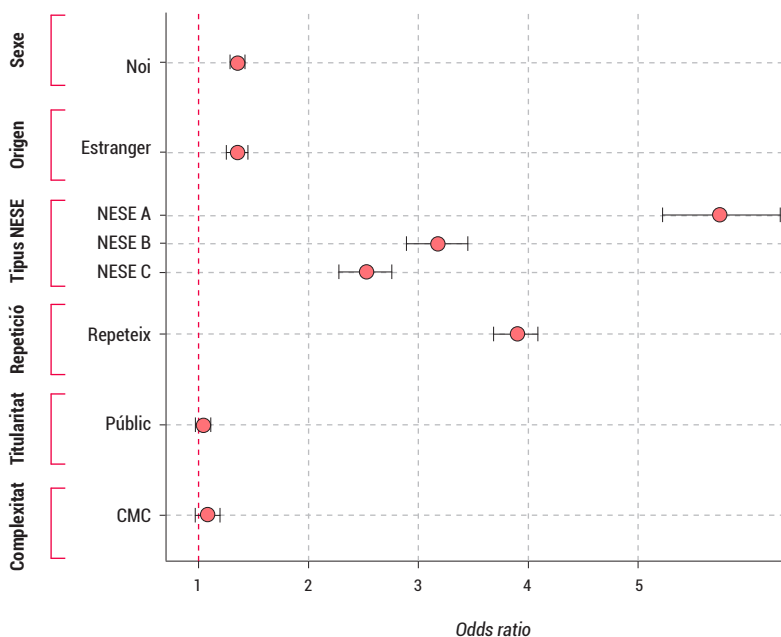
Com s'ha vist al llarg del capítol, hi ha una relació estreta entre l'abandonament a 4t d'ESO i les característiques sociodemogràfiques i educatives de l'alumnat com, per exemple, el sexe, la nacionalitat estrangera, la condició NESE, la repetició, o la titularitat i la composició socioeconòmica del centre d'escolarització. Tot i això, les anàlisis bivariades no permeten conèixer quin és l'efecte sobre la probabilitat d'abandonar 4t d'ESO d'aquestes característiques quan es consideren de manera conjunta. Per superar aquesta limitació, s'ha fet ús d'un model de regressió logística que permet considerar l'efecte conjunt de variables sobre la probabilitat d'abandonar. Els coeficients estimats a través d'aquests models s'acostumen a expressar en termes d'*odds ratio* (o raons de probabilitat) que indiquen la relació entre cadascuna de les característiques de l'alumnat i la probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO. En termes d'interpretació, *odds ratio* superiors a 1 impliquen un augment de la probabilitat d'abandonar, mentre que valors inferiors a 1 impliquen una disminució.

El Gràfic 16 mostra els valors de les *odds ratio* estimades a partir de la inclusió en el model logístic del conjunt de característiques analitzades al llarg del capítol. Com era d'esperar, el fet de ser home d'origen estranger, amb condició NESE, repetidor, escolaritzat en un centre públic i de màxima complexitat augmenta les probabilitats d'abandonar els estudis a 4t d'ESO. Tot i això, cal tenir en compte que quan s'analitzen al mateix temps el conjunt de variables, el pes de les característiques dels centres educatius (titularitat i complexitat) no és estadísticament significatiu sobre la probabilitat d'abandonar. Per tant, això indica, com s'apuntava anteriorment, que la relació observada en l'anàlisi bivariat entre les característiques del centre on es troba escolaritzat l'alumne i l'abandonament a 4t d'ESO s'explica principalment per la composició social dels centres públics i de màxima complexitat i no tant per altres característiques dels centres.

Per a la resta de variables incloses en el model, i que sí mostren una relació positiva estadísticament significativa amb la probabilitat d'abandonament a 4t d'ESO, la condició de NESE i repetidor tenen un major pes sobre la probabilitat d'abandonament a 4t d'ESO que aspectes vinculats al sexe i a l'origen de l'alumnat. És especialment destacat, com ja apuntaven les anàlisis presentades anteriorment, la relació entre la condició de NESE tipus A i l'abandonament a 4t d'ESO. De fet, les altres dues categories de NESE, per raons socioeconòmiques (tipus B) o d'incorporació tardana (tipus C), tenen un efecte menor en la probabilitat d'abandonar que la repetició de curs.

GRÀFIC 16

Pes de les característiques sociodemogràfiques, educatives i de centre sobre la probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

En resum

➔ L'abandonament a 4t d'ESO es troba estretament vinculat a les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat.

- La taxa d'abandonament dels nois és 1,4 vegades superior a la de les noies. Per al conjunt del període analitzat, la taxa d'abandonament de les noies se situa en 10,5 %, mentre que el cas dels nois és del 14,6 %. Per tant, els millors resultats educatius que, en general, obtenen les noies es tradueixen també en una menor taxa d'abandonament a 4t d'ESO.
- L'alumnat estranger abandona a 4t d'ESO 2,2 vegades més que l'alumnat nadiu. La nacionalitat de l'alumnat és un factor molt rellevant en l'abandonament a 4t d'ESO. Mentre que l'alumnat estranger presenta una taxa d'abandonament mitjana del 26,4 %, en el cas dels nadius és del 10,6 %.
- L'abandonament a 4t d'ESO és també especialment significatiu entre l'alumnat amb condició NESE. Per exemple, en el curs 2019-2020, el 43,1 % de l'alumnat amb necessitats educatives especials (tipus A), el 35,6 % de l'alumnat NESE per raons d'origen (tipus C) i el 32,3 % de l'alumnat NESE per raons socioeconòmiques (tipus B) van abandonar els estudis a 4t d'ESO.
- Tot i això, cal tenir en compte que les noies de nacionalitat estrangera o amb condició NESE B o C presenten nivells d'abandonament significativament superiors al de la resta de noies. En aquest sentit, la interseccionalitat del sexe amb altres característiques de vulnerabilitat redueix significativament l'avantatge de les noies respecte als nois en termes d'abandonament a 4t d'ESO.

➔ La trajectòria educativa de l'alumnat condiona la probabilitat d'abandonament a 4t d'ESO.

- La repetició té un impacte directe en la probabilitat d'abandonar els estudis després de 4t d'ESO. L'alumnat que ha repetit curs alguna vegada presenta una taxa d'abandonament (35,6 %) gairebé 5 vegades superior als no repetidors (7,3 %).
- La relació entre abandonament i repetició és especialment rellevant entre l'alumnat que ha repetit curs més d'una vegada. Més de la meitat de l'alumnat que ha repetit curs 2 o més vegades abandona els estudis després de 4t d'ESO.

- **La graduació a l'ESO no és una garantia de continuïtat dels estudis.** Al voltant de la meitat de l'alumnat que abandona els estudis s'havia graduat a l'ESO. Això implica que entre un 6,6 % i un 7,7 % de l'alumnat que es gradua no continua la seva trajectòria educativa després de l'ESO.

➔ L'abandonament a 4t d'ESO és significativament superior entre l'alumnat matriculat en centres públics i, sobretot, de màxima complexitat.

- **L'abandonament entre l'alumnat matriculat a centres públics gairebé duplica el de l'alumnat escolaritzat en centres de titularitat concertada.** Mentre que als centres de titularitat pública l'abandonament a 4t d'ESO se situa al voltant del 15 %, als centres concertats aquest percentatge és proper al 8 %.
- **Al voltant de 2 de cada 10 alumnes escolaritzats en Centres de Màxima complexitat abandona els estudis després de 4t d'ESO.** Per exemple, en el curs 2019-2020, la taxa d'abandonament de l'alumnat matriculat se situava en 22,1 %, mentre que a la resta de centres públics era del 13,4 % i als concertats del 7,9 %.

➔ L'anàlisi multivariant de les característiques sociodemogràfiques i educatives de l'alumnat mostra que la condició de repetidor i NESE són factors determinats en l'abandonament a 4t d'ESO.

- **El pes de la condició de NESE i de repetidor mostra una relació més intensa que la resta de factors amb l'abandonament.** En el cas de la condició NESE, l'alumnat amb necessitats educatives especials (tipus A) és el que presenta una major probabilitat d'abandonar, molt per sobre dels alumnes NESE per raons socioeconòmiques (tipus B) o d'origen (tipus C).
- **La titularitat pública o la condició de màxima complexitat del centre educatiu no es troben relacionades amb l'abandonament a 4t d'ESO.** Si es tenen en compte la resta de característiques, el fet que l'alumne estigui matriculat en un centre de titularitat pública o de màxima complexitat no es troba relacionat amb la probabilitat d'abandonar. Això demostra que la relació observada entre l'abandonament i la matrícula en un centre públic i/o de màxima complexitat s'explica principalment per la major concentració d'alumnat socialment o educativament desafavorit que no pas per qüestions organitzatives o pedagògiques.

- L'impacte del fet de ser noi o de nacionalitat estrangera sobre la probabilitat d'abandonar 4t d'ESO es redueix significativament quan es tenen en compte altres característiques de l'alumnat. Tot i que es continua observant una relació positiva, el pes d'aquestes característiques de l'alumnat és inferior a l'observat a l'anàlisi descriptiva. Això es pot explicar pel fet que els nois i l'alumnat de nacionalitat estrangera tenen majors probabilitats de ser també repetidors o alumnes amb condició NESE, especialment tipus A.

Aquest tercer capítol de l'informe se centra a examinar la distribució de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO entre els diferents centres educatius de Catalunya. L'anàlisi té com a objectius aprofundir en la distribució de l'abandonament a 4t d'ESO a nivell de centre educatiu, la relació entre el percentatge d'abandonament i les característiques dels centres, i l'impacte del nivell d'abandonament del centre sobre la probabilitat d'abandonar dels diferents grups d'estudiants.

Més enllà de consideracions de caràcter ètic, la recerca ha demostrat que la distribució equilibrada de l'alumnat socialment o educativament desafavorit és una condició indispensable per millorar l'equitat del sistema educatiu i, per tant, també la seva eficàcia. La concentració d'alumnat desafavorit en certs centres educatius tendeix a eixamplar les desigualtats i a reduir les oportunitats educatives de l'alumnat més vulnerable. Mentre que la segregació de l'alumnat socialment desafavorit, especialment el d'origen immigrant, ha estat objecte d'anàlisi i estudi intens a Catalunya en els darrers anys (vegeu, per exemple, Síndic de Greuges [2016], Bonal, Zancajo i Scandurra [2021], Benito i González [2007]), no hi ha evidència sobre la distribució entre els centres educatius de l'alumnat que abandona els estudis.

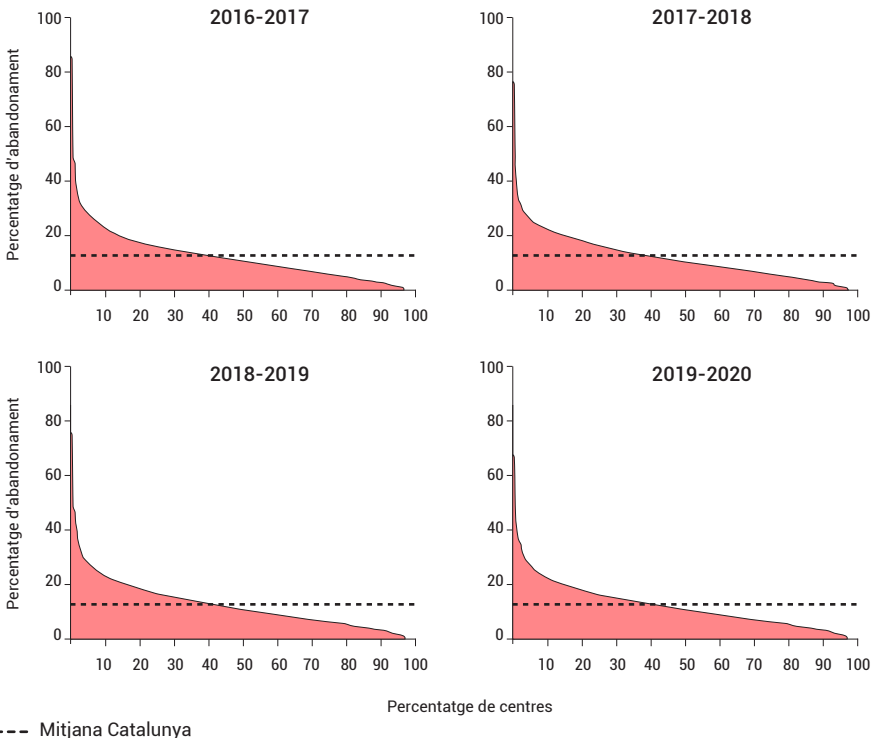
La distribució de l'abandonament a 4t d'ESO per centres

Existeixen importants diferències en les taxes d'abandonament a 4t d'ESO als diferents centres educatius (Gràfic 17). En els gràfics, la part de les distribucions situades per sobre de la línia indiquen la proporció

de centres amb una taxa d'abandonament a 4t d'ESO superior a la mitjana de Catalunya per cada curs escolar. El percentatge de centres amb un nivell d'abandonament superior a la mitjana de Catalunya ha variat entre un mínim de 40,7% (curs 2016-2017) i un màxim de 41,4% (curs 2017-2018). És a dir, a 4 de cada 10 centres de Catalunya el percentatge d'alumnes que abandonen 4t d'ESO és superior a la mitjana de Catalunya. Tot i aquestes diferències, com es pot observar, la distribució del percentatge d'abandonament entre els centres s'ha mantingut relativament estable al llarg dels quatre cursos analitzats.

GRÀFIC 17

Distribució dels centres educatius segons el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020 (%)

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

L'estabilitat observada en el gràfic anterior explica que la distribució de centres segons l'interval d'abandonament a 4t d'ESO no hagi variat de manera significativa al llarg dels quatre cursos analitzats (Taula 7). De fet, durant aquest període, al voltant del 70% dels centres se situa en nivells d'abandonament iguals o inferiors al 15%, cosa que en nombres absoluts representa entre 700 i 750 centres. A l'extrem contrari, el percentatge de centres amb nivells d'abandonament superiors al 25% se situa entre el 6,6% i el 7,7% durant el període, és a dir, entre 70 i 80 centres educatius depenent del curs escolar. Per tant, les dades no apunten tant a una situació de polarització en el percentatge d'abandonament, com a una distribució on un percentatge relativament reduït de centres acumulen una proporció elevada d'alumnat que abandona a 4t d'ESO.

TAULA 7

Distribució dels centres educatius segons percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

		ABANDONAMENT (%)							Total
		0-5	>5-10	>10-15	>15-20	>20-25	>25-30	> 30	
2016-2017	%	18,1	27,5	24,7	13,8	8,2	4,1	3,6	100
	n	186	282	254	142	84	42	37	1027
2017-2018	%	18,1	28,7	20,8	17,1	8,8	3,4	3,2	100
	n	187	297	215	177	91	35	33	1035
2018-2019	%	19,2	26,5	24,2	14,1	8,6	3,7	3,6	100
	n	201	277	253	147	90	39	38	1045
2019-2020	%	19,1	27,5	25	14,3	7,5	3,6	3	100
	n	201	289	263	150	79	38	32	1052

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Per tal d'aprofundir en la distribució de l'abandonament a 4t d'ESO per centres, s'han establert uns nivells d'abandonament per centre a partir de la desviació de cada un respecte a la mitjana de Catalunya a cadascun dels cursos escolars.²⁰ Les categories es corresponen amb els intervals de percentatge d'abandonament que es presenten a la Taula 8. Com es pot constatar, els intervals que determinen els diferents nivells d'abandonament s'han mantingut relativament estables al llarg del període analitzat, facilitant, així, la comparativa entre els diferents cursos escolars

TAULA 8

Intervals d'abandonament segons nivells d'abandonament dels centres, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

	INTERVALS D'ABANDONAMENT				
	Mitjana	Baix	Mitjà	Alt	Molt Alt
2016-2017	12,5	0 – 8	>8 – 17,1	>17,1 – 26,2	> 26,2
2017-2018	12,5	0 – 8	>8 – 17	>17 – 26	> 26
2018-2019	12,4	0 – 8	>8 – 16,9	>16,9 – 26	> 26
2019-2020	12,2	0 – 7,9	>7,9 – 16,5	>16,5 – 25,1	> 25,1

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

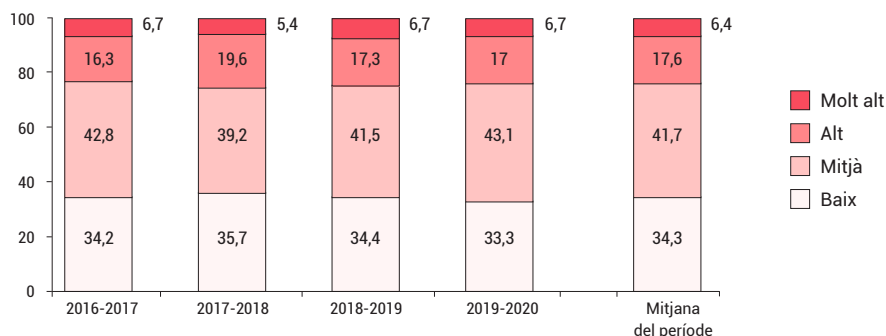
L'anàlisi de la distribució dels nivells d'abandonament a 4t d'ESO mostra importants diferències entre els centres educatius (Gràfic 18). De mitjana per al conjunt del període, el 34,3 % dels centres educatius presenten un nivell d'abandonament baix, és a dir, menys d'un 8 % (7,9 % en el cas del curs 2019-2020) de l'alumnat d'aquests centres va abandonar els estudis després de 4t d'ESO. Els centres amb un nivell d'abandonament mitjà, aproximadament entre un 8 % i un 17 % d'abandonament, suposen

20. Els centres educatius s'han classificat pels diferents nivells d'abandonament en funció de com el seu percentatge d'abandonament es desvia de la mitjana de Catalunya a partir dels següents llinars: 1) Baix ($\leq -0,5$ desviacions estàndard); 2) Mitjà (entre $-0,5$ i $\leq 0,5$ desviacions estàndard); 3) Alt (entre $>0,5$ i $\leq 1,5$ desviacions estàndard), 4) Molt alt ($>1,5$ desviacions estàndard).

el 41,7% dels centres educatius. Els centres amb un nivell d'abandonament alt representen, de mitjana, el 17,6% del total. Finalment, l'abandonament molt alt, és a dir, superior al 25% de l'alumnat, afecta, de mitjana, un 6,4% dels centres educatius. Com assenyalàvem anteriorment, tot i lleugeres variacions, la distribució dels centres educatius segons nivells d'abandonament s'ha mantingut estable per als quatre cursos escolars.

GRÀFIC 18

Percentatge de centres educatius segons nivell d'abandonament, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

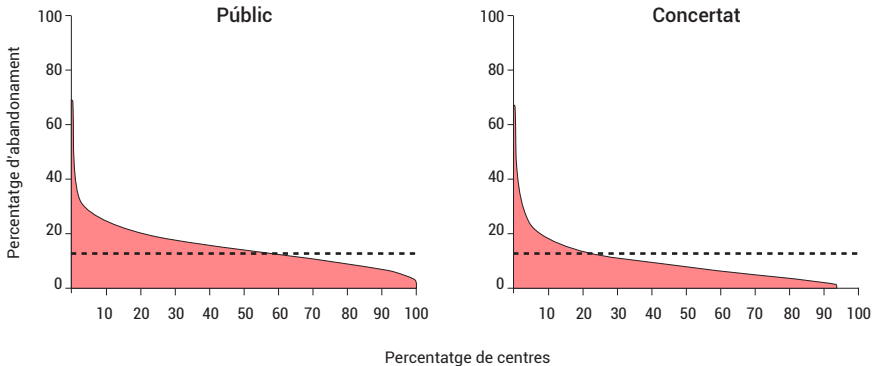
Característiques dels centres i abandonament a 4t d'ESO

En aquest apartat s'analitza l'abandonament a 4t d'ESO en funció de dues de les característiques dels centres educatius disponibles a la informació estadística analitzada: la titularitat i la complexitat. Cal tenir en compte que aquesta anàlisi difereix de la presentada al capítol anterior de l'informe en el sentit que la unitat d'anàlisi són els centres i no l'alumnat. Per tant, indicadors com ara el percentatge d'abandonament segons titularitat o complexitat poden variar lleugerament dels presentats pel cas de l'alumnat.

Des del punt de vista de la titularitat, les diferències en la distribució del percentatge d'abandonament entre centres de titularitat pública i concertada són especialment significatives (Gràfic 19). Per exemple, en el cas del curs 2019-2020, la proporció de centres públics amb un percentatge d'abandonament per sobre de la mitjana de Catalunya (57,3%) és més del doble que el dels centres concertats (25,4%). Com ja hem assenyalat en el capítol anterior, aquestes diferències entre els nivells d'abandonament dels centres segons la seva titularitat s'expliquen, principalment, per la major concentració d'alumnat vulnerable en els centres de titularitat pública.

GRÀFIC 19

Distribució dels centres educatius segons taxa d'abandonament a 4t d'ESO i titularitat, curs 2019-2020 (%)

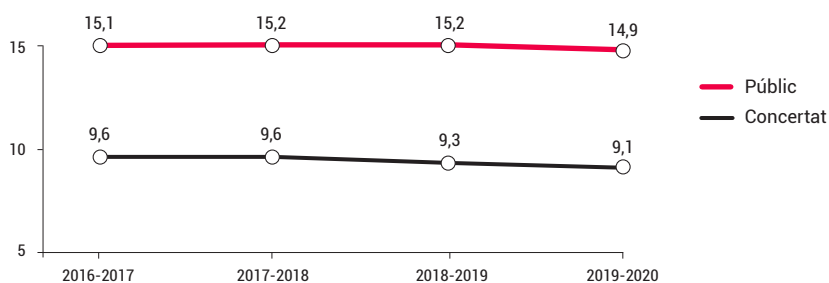
--- Mitjana Catalunya

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

La desigualtat dels nivells d'abandonament es tradueix en diferències significatives pel que fa a la taxa d'abandonament a 4t d'ESO mitjà entre centres públics i concertats (Gràfic 20). Durant el període analitzat, l'abandonament dels centres públics se situava, de mitjana, en el 15,1% i als concertats en el 9,4%, és a dir, una diferència d'1,6 vegades.

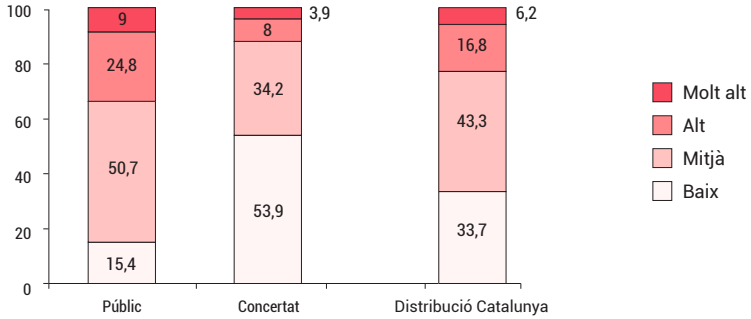
GRÀFIC 20

Percentatge mitjà d'abandonament a 4t d'ESO per centre segons titularitat, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

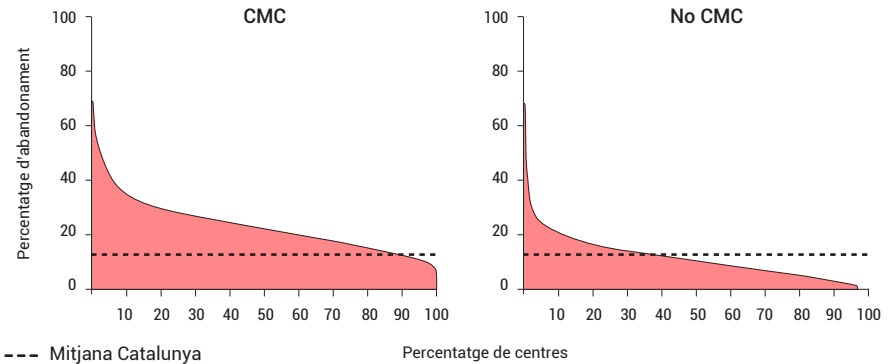
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Més enllà del percentatge d'abandonament, és rellevant analitzar com es distribueixen els diferents nivells d'abandonament segons titularitat (Gràfic 21). Una de les grans diferències entre sectors de titularitat s'observa en el fet que als centres públics l'abandonament alt o molt alt és un fenomen molt més present que als concertats. Als centres de titularitat pública, la proporció de centres amb un nivell d'abandonament alt (24,8%) o molt alt (9%) és 1,5 vegades superior a la mitjana per al conjunt de Catalunya. En concret, més de 3 de cada 10 centres públics presenten nivell d'abandonament alt o molt alt. En el cas del sector concertat, el fenomen de l'abandonament alt i molt alt representa la meitat de la proporció que s'observa per al conjunt de Catalunya, i se situa en l'11,9%. Al mateix temps, mentre que més de la meitat dels centres concertats (53,9%) presenten un nivell d'abandonament baix, aquest percentatge se situa en el 15,4% en el cas dels centres de titularitat pública.

GRÀFIC 21**Percentatge de centres educatius segons nivell d'abandonament i titularitat, curs 2019-2020**

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Finalment, la complexitat és una de les característiques dels centres que més es relacionen amb la cocentració d'alumnat que abandona a 4t d'ESO (Gràfic 22). Al 89,2 % dels Centres de Màxima Complexitat (CMC), el percentatge d'abandonament és superior a la mitjana de Catalunya, mentre que aquest percentatge es redueix al 38% en el cas de la resta de centres.

GRÀFIC 22**Distribució dels centres educatius segons taxa d'abandonament a 4t d'ESO i complexitat, curs 2019-2020 (%)**

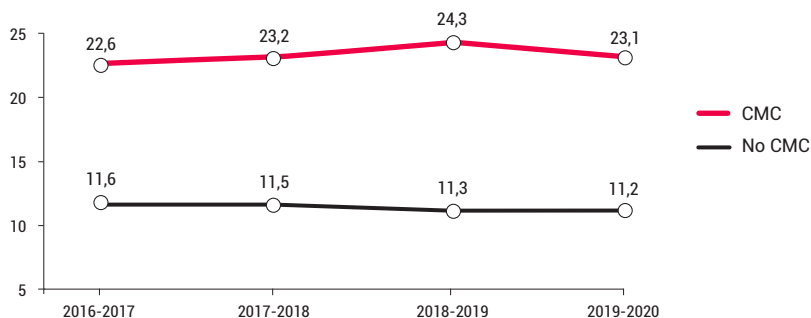
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

De fet, el 36,6% dels CMC dupliquen la mitjana de la taxa d'abandonament de Catalunya, mentre que per a la resta de centres aquest percentatge se situa només en el 3,8%.

Com en el cas de la titularitat, la distribució desigual fa que la taxa d'abandonament mitjà als CMC sigui 2 vegades superior a la de la resta de centres educatius (Gràfic 23). En concret, el percentatge d'abandonament dels CMC se situa en el 23,3%, gairebé 12 punts percentuals per sobre de la resta de centres educatius (11,4%).

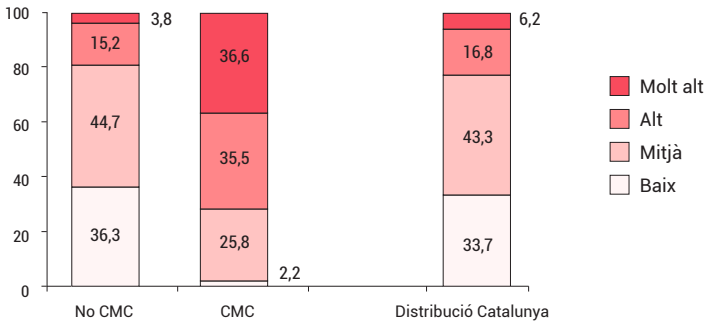
GRÀFIC 23

Percentatge mitjà d'abandonament a 4t d'ESO per centre segons complexitat, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

En termes de nivell d'abandonament (Gràfic 24), el 72,1% dels centres de màxima complexitat se situen en nivells d'abandonament alts o molt alts, mentre que aquest mateix percentatge és només del 19% en la resta de centres. De fet, el percentatge de centres de màxima complexitat amb nivells d'abandonament molt alt i alt és 5,9 i 2,1 vegades superior a la distribució per a la resta de centres i del conjunt de Catalunya, respectivament. Per tant, les dades mostren com la màxima complexitat d'un centre, en la gran majoria de casos, està vinculada directament a nivells alts d'abandonament a 4t d'ESO.

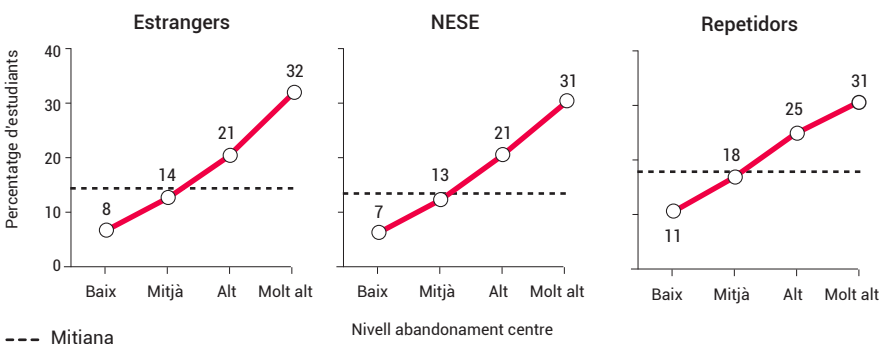
GRÀFIC 24**Percentatge de centres educatius segons nivell d'abandonament i complexitat, curs 2019-2020**

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Com he mencionat al capítol anterior, el vincle entre el percentatge d'abandonament o dels nivells alts o molt alts d'abandonament i la titularitat o la complexitat s'explica principalment per la seva composició social. De fet, s'observa una relació directa entre el nivell d'abandonament dels centres i el percentatge d'alumnat estranger, NESE i repetidor (Gràfic 25). Els centres amb un nivell d'abandonament molt alt concentren 4,1 vegades més alumnes estrangers, gairebé 4,2 vegades més estudiants NESE i 2,7 vegades més repetidors que els centres amb un nivell d'abandonament baix. De fet, en tots els casos, els centres amb un nivell d'abandonament baix se situen per sota de la mitjana en el percentatge d'alumnat estranger, NESE i repetidor escolaritzat a Catalunya. Un patró similar, però en aquest cas invers, s'observa entre els centres amb nivell d'abandonament alt, on el percentatge d'alumnat de les diferents categories és significativament superior a la mitjana de Catalunya.

GRÀFIC 25

Percentatge d'alumnat d'origen estranger, NESE i repetidor segons nivell d'abandonament dels centres, curs 2019-2020 (%)

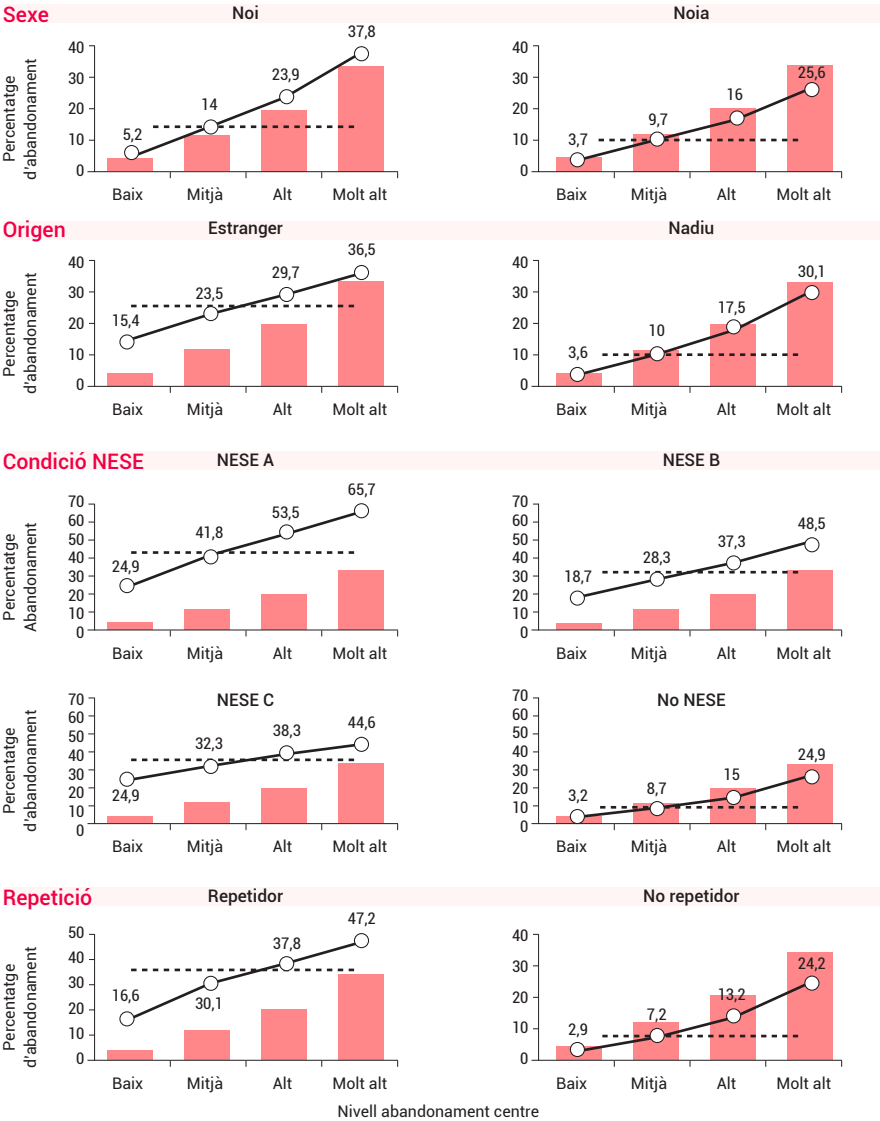

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

La relació entre la concentració i l'abandonament a 4t d'ESO

Més enllà de l'anàlisi de la distribució i les característiques dels centres educatius en funció del seu nivell d'abandonament a 4t d'ESO, és també rellevant examinar la relació entre aquests nivells i el percentatge d'abandonament dels diferents grups d'alumnes. Amb aquest objectiu, en el present apartat s'analitzen els nivells d'abandonament segons les característiques sociodemogràfiques i educatives dels alumnes (sexe, nacionalitat, condició NESE i repetició) en funció del nivell d'abandonament del centre on es troben matriculats.

El Gràfic 26 presenta el percentatge d'abandonament mitjà a 4t d'ESO segons les característiques de l'alumnat i el nivell d'abandonament del centre educatiu on es troben matriculats. Les barres de color vermell indiquen la taxa mitjana d'abandonament a cada centre, de manera que permeten identificar si el percentatge d'abandonament de cada grup és superior o inferior al del conjunt del centre. Per la seva banda, la línia discontinua de cada gràfic mostra la mitjana del percentatge d'abandonament del grup analitzat pel conjunt de Catalunya.

GRÀFIC 26**Percentatge d'abandonament a 4t d'ESO segons nivell d'abandonament al centre i característiques dels alumnes, curs 2019-2020**

--- Mitjana del percentatge d'abandonament per grup

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Les dades del gràfic mostren dos resultats rellevants. En primer lloc, que l'alumnat considerat desafavorit per a cada categoria (nois, estrangers, amb condició NESE o repetidors) presenten sempre taxes d'abandonament superiors als seus companys (noies, nadius, sense condició NESE o no repetidors) independentment del nivell d'abandonament del centre. A més, el percentatge d'abandonament de l'alumnat desafavorit és sempre superior a la mitjana del centre per a tots els nivells d'abandonament, mentre que el percentatge en el cas dels grups d'alumnes considerats no vulnerables és sempre inferior. En segon lloc, cal destacar que, en tots els grups, tant l'alumnat vulnerable com el no vulnerable mostren taxes d'abandonament inferiors a la mitjana del seu grup al conjunt de Catalunya quan es troben matriculats en centres amb un nivell baix d'abandonament. A més, cal destacar que el percentatge d'abandonament és també inferior al del seu grup en el cas de l'alumnat estranger, NESE per raons socioeconòmiques o d'origen quan es troben escolaritzats en centres amb un nivell mitjà d'abandonament.

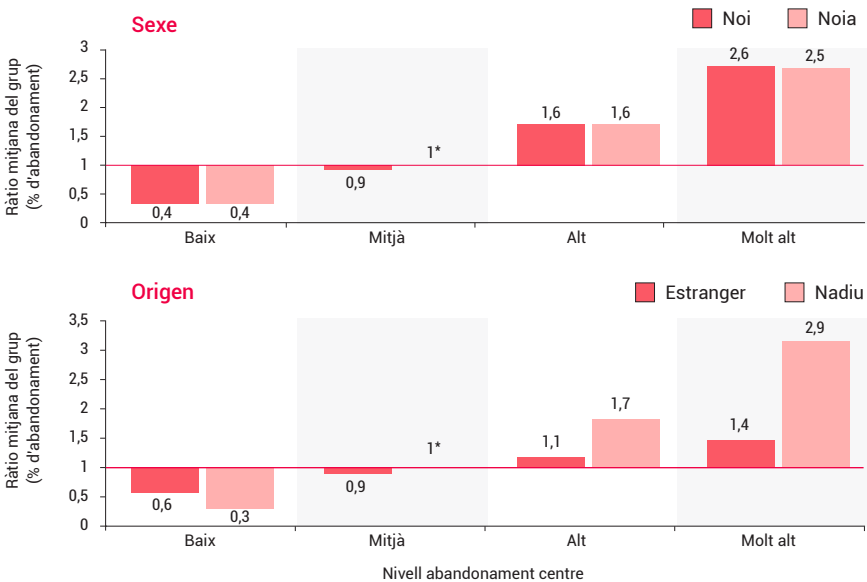
Més enllà de l'increment en el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO que s'observa per a tots els grups a mesura que augmenta el nivell d'abandonament del centre, resulta interessant analitzar quina és la diferència amb el percentatge mitjà del grup. És a dir, com varia, en termes relatius, la probabilitat d'abandonar de cada grup d'alumnes en funció del nivell d'abandonament del centre en què es troben escolaritzats. El Gràfic 27 mostra la ràtio entre el percentatge d'abandonament al centre, segons el seu nivell, i el percentatge mitjà d'abandonament de cada grup a Catalunya. Per tant, els valors inferiors a 1 indiquen que el percentatge d'abandonament al centre, segons el seu nivell, és inferior a la mitjana del grup per Catalunya, i els valors superiors a 1, percentatges superiors. El que ens permet identificar aquest gràfic és quins grups d'alumnat experimenten una major reducció o augment en la seva probabilitat d'abandonar en funció del nivell d'abandonament del centre.

En el cas del sexe, s'observa que tant noies com nois experimenten una reducció (en el cas dels centres d'abandonament baix) o un augment

(en el cas dels centres d'abandonament molt alt) de la seva taxa d'abandonament molt similar. En canvi, en el cas de l'origen, la condició NESE o la repetició, podem observar com l'augment és molt més significatiu en el cas de l'alumnat no desafavorit en cadascuna de les categories. Per exemple, en el cas de l'origen, la diferència entre l'abandonament a centres amb nivells alts o molt alts i la mitjana del grup a Catalunya és, respectivament, d'1,7 i 2,9 per a l'alumnat nadiu i, en canvi, d'1,1 i 1,4 per a l'alumnat estranger. Diferències similars s'observen entre l'alumnat sense i amb condició NESE o entre repetidors i no repetidors. En definitiva, les dades del gràfic apunten que, a excepció del sexe, l'alumnat no vulnerable es veu més perjudicat en la seva probabilitat d'abandonar que l'alumnat vulnerable quan es troben escolaritzats en centres amb una major concentració d'alumnat que abandona a 4t d'ESO.

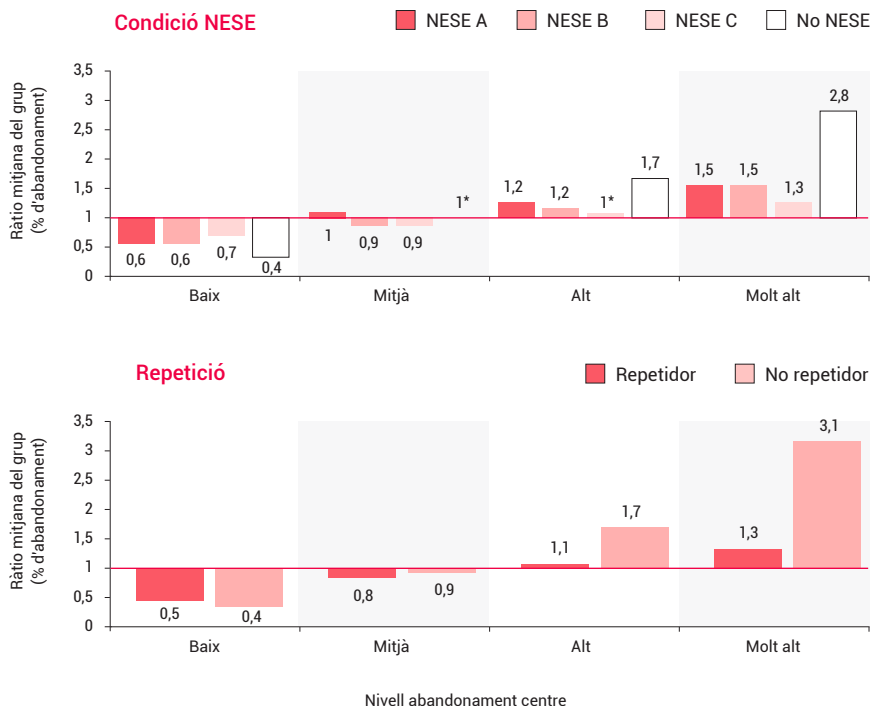
GRÀFIC 27

Diferència del percentatge d'abandonament respecte a la mitjana del grup segons característiques de l'alumnat i nivell d'abandonament del centre (%), curs 2019-2020

*Diferència estadísticament no significativa

*Diferència estadísticament no significativa.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

En resum

- ➔ El nivell d'abandonament a 4t d'ESO varia significativament entre centres educatius.
- Al voltant del 40 % de centres té un percentatge d'abandonament superior a la mitjana de Catalunya. Per al conjunt del període analitzat, el 17,6 % dels centres presentava taxes d'abandonament d'entre el 17 % i el 25 %, i un 6,4 % taxes superiors al 25 %.
- Les diferències en la distribució del percentatge d'alumnes que abandonen 4t d'ESO són especialment rellevants entre sectors de titularitat i en funció de la complexitat. Mentre que el percentatge de centres públics

amb nivells d'abandonament alt o molt alt se situa en el 33,8 %, aquest mateix percentatge és de l'11,9 % en els centres concertats. En el cas dels CMC, els nivells alts o molt alts afecten el 72,1 %, un percentatge molt superior al de la resta de centres educatius (19 %).

➔ Els nivells d'abandonament per centres es troben directament vinculats a la composició de la seva població escolar.

- S'observa una relació positiva entre el nivell d'abandonament del centre i la proporció d'alumnat estranger, repetidor o amb condició NESE. En tots els casos, els centres amb nivells d'abandonament alts o molt alts concentren un percentatge d'alumnat socialment o educativament desfavorit significativament superior a la mitjana de Catalunya i als centres amb nivell baix o mitjà d'abandonament.
- En gran part, l'efecte de la composició social explica les diferències d'abandonament segons titularitats i complexitat. Els centres públics i, evidentment, els CMC escolaritzen, de mitjana, un major percentatge d'alumnat vulnerable.

➔ El nivell d'abandonament del centre pot augmentar les probabilitats d'abandonament de l'alumnat independentment de les seves característiques sociodemogràfiques o educatives.

- Tots els alumnes experimenten un augment significatiu en la seva probabilitat d'abandonar quan es troben escolaritzats en centres amb nivells alts o molt alts d'abandonament. Tot i això, independentment del nivell d'abandonament dels centres, l'alumnat vulnerable (estrangers, amb condició NESE o repetidors) presenten percentatges d'abandonament superiors als seus companys no vulnerables.
- En canvi, majors nivells d'abandonament del centre afecten més la probabilitat d'abandonament de l'alumnat no vulnerable. Tant nadius com alumnes sense condició NESE o no repetidors experimenten un augment en el percentatge d'abandonament superior que els seus companys estrangers, amb condició NESE o repetidors quan es troben escolaritzats en centres amb nivells alts o molt alts d'abandonament.

Més enllà de les característiques individuals i dels centres educatius, la recerca internacional mostra que en alguns casos els processos d'exclusió educativa o les dinàmiques de desigualtat també poden tenir una dimensió territorial. Els denominats *neighborhood effects* (o efectes barri) fan referència a la capacitat de les característiques del territori per impactar sobre els resultats, en aquest cas educatius, dels seus residents. És per això que el darrer àmbit d'anàlisi de l'informe és la dimensió municipal de l'abandonament a 4t d'ESO. Aquest capítol de l'informe té com a objectiu principal analitzar quina és la distribució de l'abandonament a 4t d'ESO als municipis de Catalunya, explorar com es relacionen les característiques dels municipis amb el seu nivell d'abandonament i quina relació s'observa entre el nivell d'abandonament dels municipis i d'abandonament a 4t d'ESO segons les característiques de l'alumnat.

La segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO

Un primer element per analitzar la distribució territorial de l'alumnat que abandona els estudis després de 4t d'ESO és la segregació d'aquest col·lectiu entre els diferents centres educatius del territori. Cal tenir en compte que la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO és un fenomen que cal mesurar un cop s'ha produït l'abandonament. Per aquest motiu, els indicadors d'igualtat en la distribució d'alumnes entre centres (índex de dissimilitud) i concentració (índex d'aïllament) (vegeu Requadre 2) presentats en aquesta secció del capítol s'han calculat de manera retrospectiva, és a dir, prenent com a referència l'alumnat que abandona els estudis al curs posterior al que fan referència les dades presentades.

Requadre 2

La mesura de la segregació escolar

Encara que habitualment s'acostuma a parlar de segregació escolar en termes genèrics, hi ha diversos conceptes i mesures estadístiques vinculats a aquest fenomen. Tot i això, la segregació escolar (o en altres àmbits com el residencial) s'analitza a partir de dues dimensions principals. D'una banda, fins a quin punt la distribució de l'alumnat segons les seves característiques es troba equilibrada entre els diferents centres educatius d'un territori (p. ex., municipi, districte o zona escolar). D'altra banda, el fenomen de la concentració escolar, és a dir, el fet que certs grups d'alumnat es trobin especialment concentrats en alguns centres del territori. Tot i que aquests dos fenòmens es troben relacionats amb els processos de segregació, no necessàriament estan totalment vinculats. Per exemple, es pot donar el cas d'un territori que en termes generals presenti una distribució relativament equilibrada de l'alumnat, però on alguns centres educatius específics concentren un elevat percentatge d'un cert grup d'alumnes.

En termes estadístics, tot i que existeixen diversos índexs, l'indicador més habitual per mesurar la distribució de l'alumnat entre els centres educatius d'un mateix territori és l'índex de dissimilitud. En canvi, en el cas de la concentració escolar, habitualment s'utilitza l'índex d'aïllament. En tots dos casos, es mesura la distribució d'un grup minoritari (estudiants estrangers, de nivell socioeconòmic baix, etc.) en relació amb la resta de la població escolar. En el cas d'aquest informe, s'assumeix com a grup minoritari l'alumnat que abandona els estudis a 4t d'ESO, i la resta de la població la componen tant l'alumnat que transita cap a estudis superiors com el que repeteix curs.

L'**índex de dissimilitud** es calcula a través de la següent fórmula:

$$D = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \left| \frac{x_i}{X} - \frac{y_i}{Y} \right|$$

on x_i és el nombre d'estudiants que abandonen després de 4t d'ESO a cada centre educatiu (i) del municipi; X és el nombre d'estudiants que abandonen després de 4t d'ESO al municipi; y_i és el nombre d'estudiants

que no abandonen després de 4t d'ESO a cada centre educatiu (i) del municipi; i Y és el nombre d'estudiants que no abandonen després de 4t d'ESO al municipi.

L'índex de dissimilitud pot prendre valors entre 0 i 1, sent 0 la situació de màxim equilibri i 1 la de màxim desequilibri en la distribució entre centres de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO. A més, el valor de l'índex de dissimilitud, multiplicat per 100, es pot interpretar com el percentatge d'alumnat que abandona a 4t d'ESO que caldria distribuir entre els diferents centres del municipi per aconseguir una distribució totalment equilibrada.

En el cas de la concentració, com assenyalàvem anteriorment, la mesura utilitzada més habitualment és l'**índex d'aïllament**, que pren la següent fórmula:

$$A = \sum_{i=1}^N \left(\frac{x_i}{X} \right) \left(\frac{x_i}{t_i} \right)$$

on x_i és el nombre d'estudiants que abandonen després de 4t d'ESO a cada centre educatiu (i) del municipi; X és el nombre d'estudiants que abandonen després de 4t d'ESO al municipi; i t_i és el nombre d'estudiants de cada centre educatiu (i).

Com en el cas la dissimilitud, l'índex d'aïllament pot variar entre 0 i 1, on valors més elevats indiquen una major concentració del grup minoritari, en aquest cas l'alumnat que abandona a 4t d'ESO. En termes d'interpretació, el valor de l'índex d'aïllament indica la probabilitat que un estudiant d'un grup minoritari comparteixi escola amb un alumne del mateix grup.

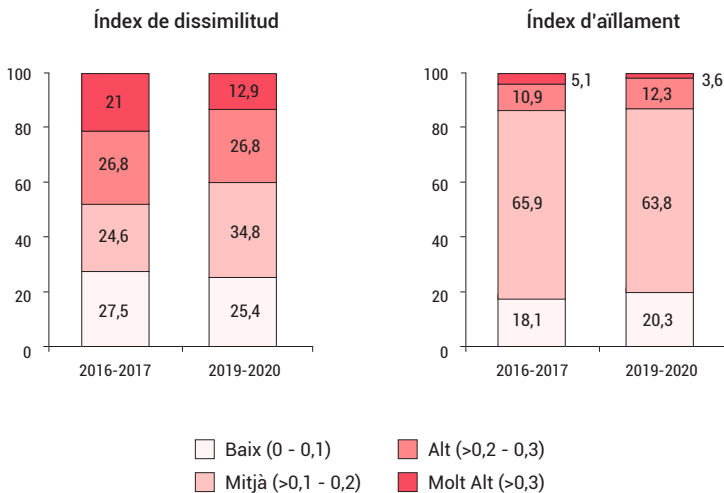
La distribució dels índexs de dissimilitud i aïllament de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO per municipis²¹ mostra una diversitat considerable tant en la distribució equilibrada entre centres (dissimilitud), com en la concentració en determinades escoles (aïllament). A més, la distribució

21. Cal tenir en compte que els índexs de dissimilitud i aïllament només es poden calcular en aquells municipis amb 2 o més centres educatius que imparteixen ESO i amb alumnes matriculats a 4t d'ESO. Això implica que les dades presentades fan referència a un total de 140 municipis, tant per al curs 2016-2017 com per al 2019-2020.

entre els diferents nivells de dissimilitud i aïllament s'ha mantingut relativament estable entre els cursos escolars 2016-2017 i 2019-2020 (Gràfic 28). En el cas de l'índex de dissimilitud, és a dir la distribució de l'alumnat que abandona entre els centres d'un mateix municipi, s'observa una millora relativa al llarg del període analitzat. El percentatge de municipis situats en nivells mitjans ha augmentat del 24,6 % al 34,8 % per la reducció del percentatge de municipis amb nivells baixos, però especialment per la caiguda de la proporció de municipis amb nivells molt alts. En aquest sentit, s'observa una certa estabilitat dels municipis amb nivells alts (26,8% en els dos cursos escolars) i una reducció de 8,1 punts percentuals dels municipis amb nivells molt alts. Tot i això, a més del 12% dels municipis, més del 30 % de l'alumnat que abandona hauria de canviar de centre per assolir una distribució equilibrada dels i les joves que abandonen a 4t d'ESO.

GRÀFIC 28

Percentatge de municipis segons l'índex de dissimilitud i aïllament de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO, cursos 2016-2017 i 2019-2020

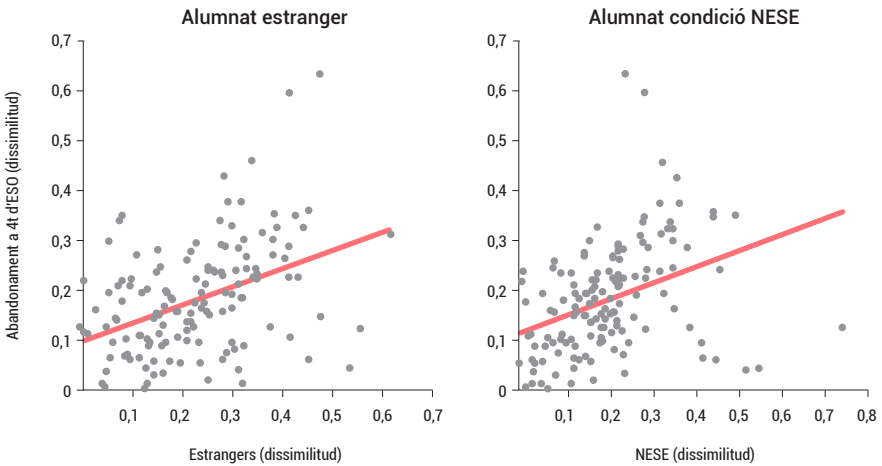
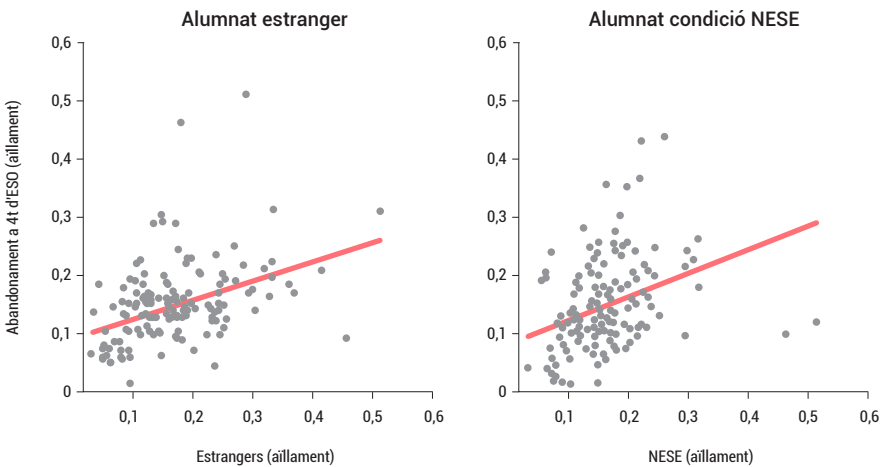
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

En el cas de l'índex de dissimilitud, que mesura la concentració de l'alumnat que abandona en determinades escoles, s'observa també una certa millora, però de menor magnitud que en el cas de la dissimilitud. La comparativa entre els cursos 2016-2017 i 2019-2020 mostra una lleugera reducció del percentatge de municipis amb nivells de concentració alts, passant del 5,1% al 3,6%, i un petit augment de la proporció de municipis amb nivells baixos, del 18,1% al 20,3%. Tot i això, la concentració alta o molt alta d'alumnat que abandona a 4t d'ESO continua afectant al voltant del 15% dels municipis.

Donada la relació entre les característiques de l'alumnat o de la concentració de l'alumnat vulnerable per explicar l'abandonament a 4t d'ESO a nivell individual i de centre analitzat en el segon i tercer capítol de l'informe, cal preguntar-se si existeix una relació entre la segregació de l'alumnat socialment o educativament desafavorit i la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO a nivell municipal (Gràfic 29). Com es pot observar als gràfics, aquells municipis amb majors nivells de segregació (dissimilitud) i concentració (aïllament) de l'alumnat estranger i NESE mostren alhora, en termes generals, una major segregació i concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO. Com veurem a les conclusions d'aquest informe, i tot i que caldria aprofundir en la causalitat d'aquesta relació, en termes de política educativa la reducció de la segregació de l'alumnat NESE i estranger pot tenir un efecte positiu sobre la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO.

GRÀFIC 29

Índex de dissimilitud i aïllament de l'alumnat estranger i NESE segons dissimilitud i aïllament de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO per municipis, curs 2019-2020

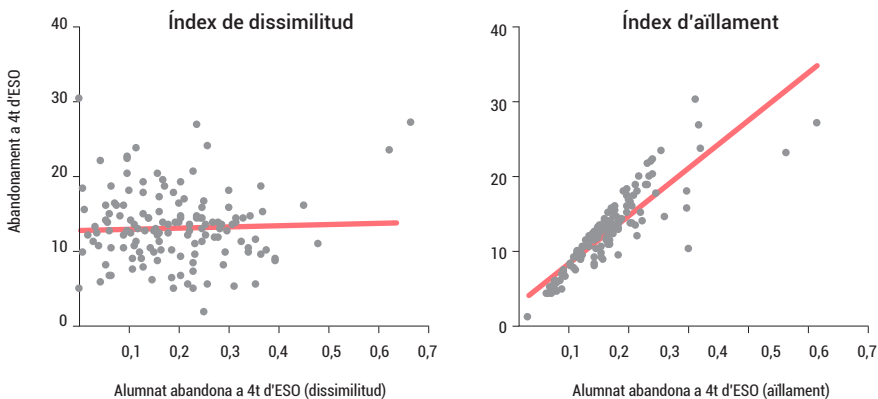
Índex de dissimilitud**Índex d'aïllament**

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

La relació que s'observava en el gràfic anterior és especialment important en el cas de la concentració (índex d'aïllament) donat el seu vincle amb el percentatge d'abandonament a nivell municipal²² (Gràfic 30). Les dades presentades al gràfic apunten, com hem vist al capítol anterior, que les situacions de concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO són especialment determinants a l'hora d'amplificar aquest fenomen. De fet, com mostra el gràfic de la dreta, aquells municipis amb majors nivells de concentració de l'alumnat que abandona (índex d'aïllament) presenten majors taxes d'abandonament a 4t d'ESO. En canvi, en el cas de la distribució general entre els centres educatius d'un mateix municipi (índex de dissimilitud) no s'observa una relació determinant.

GRÀFIC 30

Percentatge d'alumnat que abandona a 4t d'ESO segons índex de dissimilitud i aïllament de l'alumnat que abandona per municipis, curs 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

.....

22. En aquest cas, i per a la resta del capítol, el percentatge o nivell d'abandonament a 4t d'ESO s'ha calculat a partir de l'alumnat resident al municipi en comptes de l'escolaritzat. S'ha fet així per dues raons principals. En primer lloc, donada la distribució territorial de l'oferta educativa d'ESO, el nombre de municipis amb alumnes residents a 4t d'ESO és significativament superior al de municipis amb alumnat escolaritzat a 4t d'ESO. En segon lloc, a l'hora d'analitzar la relació entre les característiques del municipi i el percentatge d'abandonament, s'ha considerat el municipi de residència com la unitat més rellevant.

L'abandonament a 4t d'ESO per municipis²³

El Gràfic 31 presenta la distribució dels municipis de Catalunya en funció del seu percentatge d'abandonament per als quatre cursos escolars analitzats a l'informe. Durant aquest període, entre un 45,2% (curs 2017-2018) i un 51,4% (curs 2019-2020) dels municipis de Catalunya mostra percentatges d'abandonament a 4t d'ESO superiors a la mitjana de Catalunya. Tot i aquesta lleugera variació, en termes generals, s'observa una certa estabilitat en la distribució de l'abandonament a 4t d'ESO per municipis al llarg dels quatre cursos escolars.

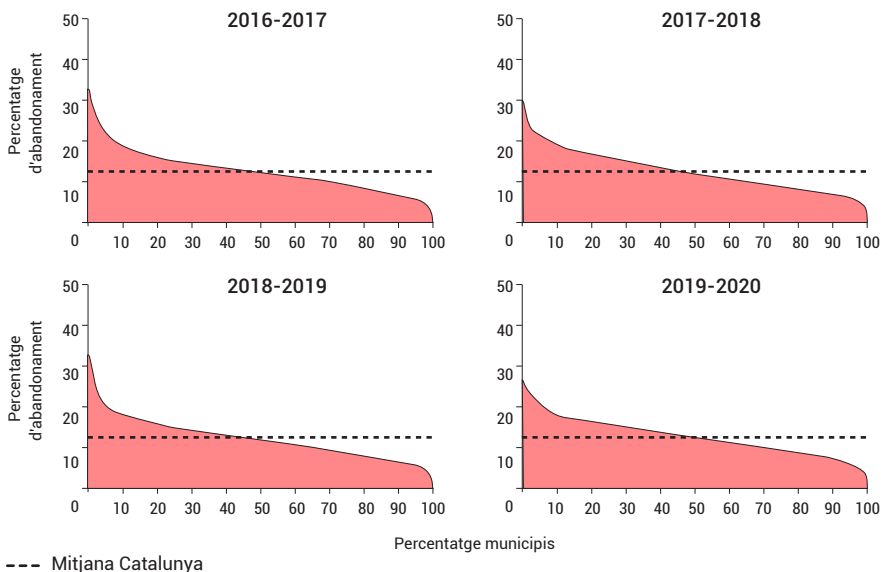
De manera més detallada, la Taula 9 (vegeu la pàgina següent) presenta la distribució dels municipis en funció del seu interval d'abandonament a 4t d'ESO. En els quatre cursos escolars analitzats, al voltant del 70% dels municipis se situa en nivells d'abandonament iguals o inferiors al 15%, i un 30% amb percentatges iguals o inferiors al 10%. En l'extrem contrari, només entre un 8,6% (cursos 2016-2017 i 2017-2018) i un 5,7% presenten nivells d'abandonament superiors al 20% de l'alumnat de 4t d'ESO. El fet que la gran majoria de municipis mostrin nivells d'abandonament relativament baixos, iguals o inferiors a la mitjana de Catalunya, indica que la variació entre centres educatius analitzada al capítol anterior és més significativa que la que s'observa a nivell municipal. És a dir, les dades apunten que hi ha molta més variació en el percentatge d'abandonament entre centres, o dins dels municipis, que entre les diferents poblacions.

.....

23. Per evitar biaixos derivats de municipis amb una població resident cursant 4t d'ESO molt reduïda i assegurar la consistència, en les anàlisis presentades al llarg del capítol s'han exclòs els municipis amb menys de 5.000 habitants.

GRÀFIC 31

Distribució dels municipis segons el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

TAULA 9

Distribució dels municipis segons percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

		ABANDONAMENT (%)						Total
		0-5	>5-10	>10-15	>15-20	>20-25	>25	
2016-2017	%	3,8	26,8	43,1	17,7	5,3	3,3	100
	n	8	56	90	37	11	7	209
2017-2018	%	3,8	27,3	37,8	22,5	6,7	1,9	100
	n	8	57	79	47	14	4	209
2018-2019	%	3,8	29,2	42,6	18,7	3,3	2,4	100
	n	8	61	89	39	7	5	209
2019-2020	%	4,3	25,4	42,6	21,5	4,8	1,4	100
	n	9	53	89	45	10	3	209

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

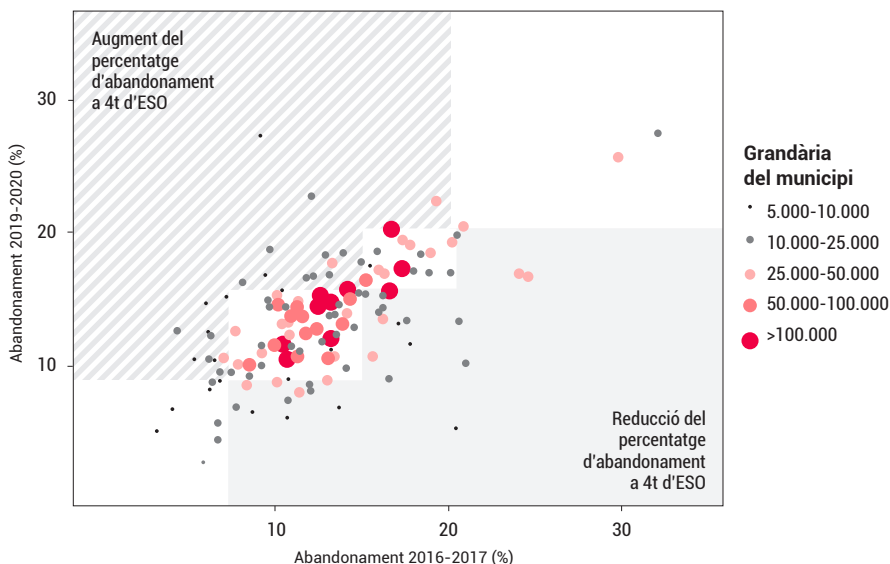
Més enllà de la distribució del percentatge d'abandonament dels municipis, el Gràfic 32 mostra l'evolució del percentatge d'abandonament per a cadascun dels municipis entre els cursos 2016-2017 i 2019-2020 (la grandària dels punts és proporcional al nombre d'habitants del municipi). Els municipis situats a la part blanca del gràfic són aquells que no han experimentat una variació significativa entre els dos cursos escolars. Les parts ratllada i grisa del gràfic indiquen aquells municipis que han augmentat o reduït, respectivament, el seu nivell d'abandonament de manera significativa en aquest període.

Un primer aspecte que es pot identificar al gràfic és que la majoria de municipis s'han mantingut estables en el seu percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, independentment del seu nivell. De fet, gairebé la totalitat de municipis de major grandària (més de 50.000 habitants) no han experimentat un canvi significatiu en els seus nivells d'abandonament. Pel que fa als municipis on ha augmentat o disminuït el nivell d'abandonament, en la majoria de casos es tracta de municipis de menys de 25.000 habitants on el nombre d'alumnes escolaritzat a 4t d'ESO cada curs escolar acostuma a variar més que en els municipis amb un major nombre d'habitants i, per tant, és més probable que s'experimentin majors variacions entre cursos escolars.

Com en el cas dels centres educatius, el percentatge d'abandonament dels municipis s'ha classificat en diferents nivells (baix, mitjà, alt i molt alt) en funció de la seva desviació respecte a la mitjana per al conjunt de municipis de Catalunya (Taula 10; vegeu pàgina següent). Cal assenyalar que els intervals que defineixen els diferents nivells d'abandonament a cada curs escolar, com en el cas dels centres educatius, són relativament estables, fet que facilita la comparabilitat entre cursos escolars.

GRÀFIC 32

Evolució del percentatge d'abandonament a 4t d'ESO dels municipis, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

Nota: el gràfic mostra els municipis de més de 5.000 habitants i, com a mínim, amb dos centres educatius que ofereixen ESO.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

TAULA 10

Intervals d'abandonament segons nivells d'abandonament dels municipis, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020

	INTERVALS D'ABANDONAMENT				
	Mitjana	Baix	Mitjà	Alt	Molt Alt
2016-2017	12,7	0 – 7,4	>7,4 – 15,4	>15,4 – 20,7	> 20,7
2017-2018	12,8	0 – 7,9	>7,9 – 15,3	>15,3 – 20,2	> 20,3
2018-2019	12,6	0 – 7,6	>7,6 – 15,1	>15,1 – 20,1	> 20,1
2019-2020	12,8	0 – 8,1	>8,1 – 15,2	>15,2 – 19,9	> 19,9

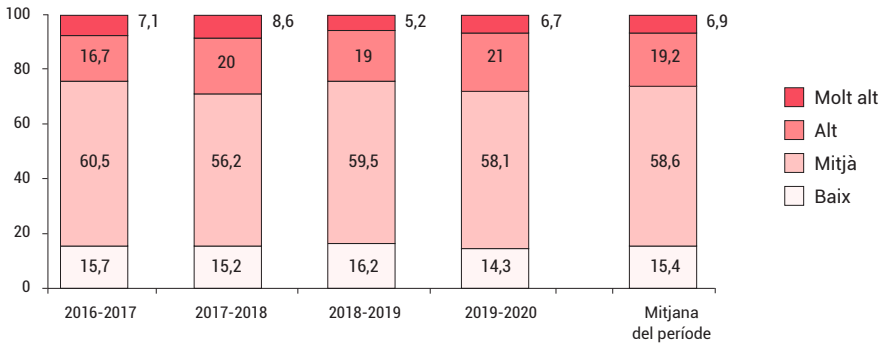
Nota: Els municipis s'han classificat pels diferents nivells d'abandonament en funció de com el seu percentatge d'abandonament es desvia de la mitjana de Catalunya a partir dels següents límits: 1) Baix (≤ -1 desviacions estàndard); 2) Mitjà (entre >-1 i $\leq 0,5$ desviacions estàndard); 3) Alt (entre $>0,5$ i $\leq 1,5$ desviacions estàndard), 4) Molt alt ($>1,5$ desviacions estàndard).

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

La distribució dels nivells d'abandonament per municipis (Gràfic 33) mostra com la majoria (58,6 %) se situa en nivells mitjans, és a dir, percentatges situats entre el 8 % i el 15 %. Tot i això, el 26,1 % dels municipis se situa en nivells alts (19,2%) o molt alts (6,9%) que es corresponen a un percentatge d'abandonament a 4t d'ESO superior al 25 %. A més, si es comparen els cursos 2016-2017 i 2019-2020, es pot observar un lleuger augment del percentatge de municipis que se situa en aquests nivells. A l'altre extrem, trobem que el 15,4 % dels municipis se situen en nivells baixos, per sota del 8 % d'abandonament a 4t d'ESO.

GRÀFIC 33

Distribució dels municipis segons el nivell d'abandonament a 4t d'ESO, cursos des del 2016-2017 fins al 2019-2020 (%)

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

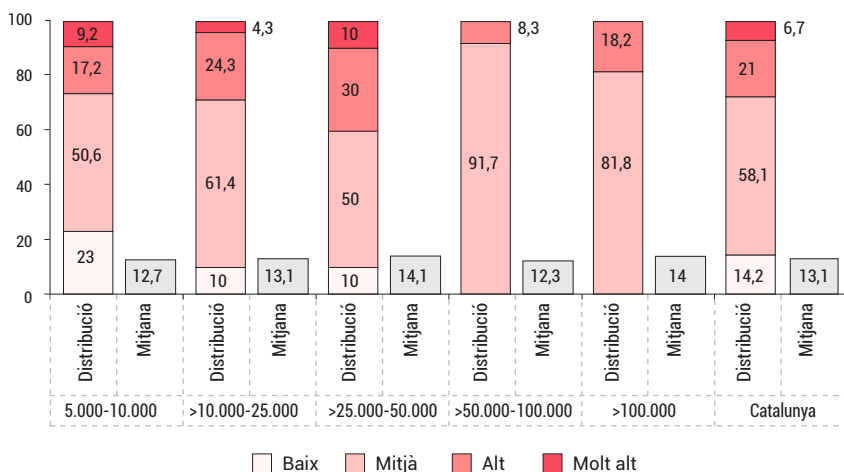
Característiques sociodemogràfiques dels municipis i abandonament a 4t d'ESO

Aquesta secció del capítol es dedica a analitzar la relació entre les característiques sociodemogràfiques dels municipis i l'abandonament a 4t d'ESO. Per fer-ho, s'utilitzen quatre indicadors principals: la grandària, el nivell de renda, el nivell educatiu de la població i el percentatge de població de nacionalitat estrangera.

Pel que fa a la grandària del municipi, tot i que les mitjanes d'abandonament en funció del nombre d'habitants del municipi no mostren diferències significatives (barres de color gris del gràfic), sí és possible identificar patrons diferents respecte a la distribució dels nivells d'abandonament (Gràfic 34). De manera sintètica, els resultats que mostren les dades del gràfic és que en els municipis de menor grandària s'observa una major polarització entre aquells municipis amb nivells alts o molt alts i nivells baixos d'abandonament. En canvi, en els municipis de més de 50.000 habitants, la distribució és més homogènia i la gran majoria de municipis se situen en nivells d'abandonament mitjans. Per tant, les dades indiquen que, tot i que les mitjanes en el nivell d'abandonament dels municipis en funció de la seva grandària són molt similars, aquestes corresponen a distribucions dels nivells d'abandonament significativament diferents. En definitiva, s'observa un major grau de diversitat en el nivell d'abandonament en els municipis de menor grandària, i distribucions molt més homogènies en els municipis amb més població.

GRÀFIC 34

Mitjana i distribució del nivell d'abandonament a 4t d'ESO segons grandària dels municipis, curs 2019-2020

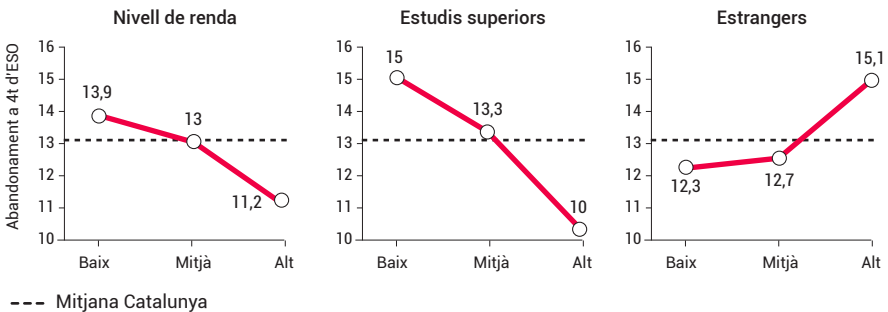

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC i l'Idescat.

En el cas de les altres tres dimensions socioeconòmiques (nivell de renda,²⁴ percentatge de població amb estudis superiors²⁵ i percentatge de població estrangera)²⁶ sí s'observen diferències més importants en la mitjana d'abandonament (Gràfic 35). Aquestes diferències són especialment rellevants en el percentatge de població amb estudis superiors i de població estrangera. En el cas dels estudis superiors, hi ha fins a 5 punts percentuals de diferència en la mitjana d'abandonament entre els municipis de nivell baix i alt. Pel que fa al percentatge de població de nacionalitat estrangera, la diferència en la mitjana d'abandonament a 4t d'ESO entre els municipis amb un nivell baix i alt és de 2,8 punts percentuals.

GRÀFIC 35

Percentatge d'estrangers, renda per habitant i percentatge de població amb estudis superiors segons nivell d'abandonament dels municipis, curs 2019-2020

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC i l'Idescat.

24. El nivell de renda s'ha categoritzat a partir de l'índex normalitzat de la Renda Familiar Bruta Disponible (RFDB) per habitant dels municipis, on la mitjana de Catalunya pren el valor de 100 (18.200 €). Menys de 80 (< 14.600 €) es considera renda baixa, entre 80 i 120 renda mitjana i més de 120 (> 21.800 €) renda alta

25. El nivell educatiu s'ha categoritzat pels diferents percentatges de població amb estudis superiors en funció de com el seu percentatge es desvia de la mitjana de Catalunya a partir dels següents llinars: 1) Baix (≤ -1 desviació estàndard; < 20,2%); 2) Mitjà (entre >-1 i ≤ 1 desviacions estàndard; entre >20,2% i $\leq 36,4\%$); 3) Alt (>1 desviació estàndard; > 36,4%).

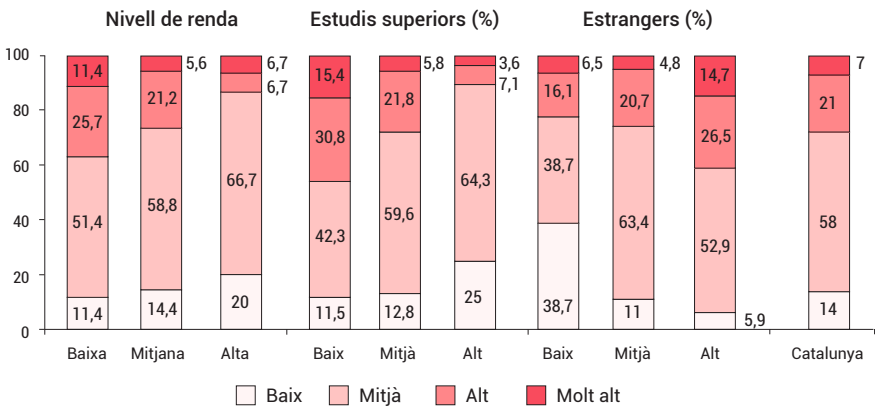
26. El nivell d'estrangers s'ha categoritzat pels diferents percentatges de població estrangera en funció de com el seu percentatge es desvia de la mitjana de Catalunya a partir dels següents llinars: 1) Baix (≤ -1 desviació estàndard; < 4,5%); 2) Mitjà (entre >-1 i ≤ 1 desviacions estàndard; entre >4,5% i $\leq 21,1\%$); 3) Alt (>1 desviació estàndard; > 21,1%).

Com en el cas de la grandària, si s'examinen la distribució interna dels nivells d'abandonament als municipis per a cadascuna de les categories de les variables socioeconòmiques analitzades, s'observen diferències substancials (Gràfic 36). En tots tres casos, hi ha una reducció significativa dels municipis amb nivells alts o molt alts i un augment sostingut dels municipis amb nivells baixos a mesura que augmenta el nivell de renda o de població amb estudis superiors. Una situació similar, però inversa, es veu en el cas del nivell de població estrangera resident. De fet, hi ha 2,8 vegades més municipis de renda baixa amb nivells d'abandonament alts o molt alts que entre els municipis de renda alta. Una proporció que s'eleva a 4,3 vegades en el cas de la comparació entre els municipis amb un percentatge de població amb estudis superiors baix i alt, o 1,8 vegades en funció del nivell de població estrangera.

En el cas dels municipis amb nivells baixos d'abandonament s'identifica una relació similar, però en aquest cas inversa. Hi ha 1,8 vegades més municipis amb un nivell baix d'abandonament entre aquells que tenen una renda alta en comparació amb els de renda baixa, 2,2 entre els municipis amb percentatge de població amb estudis superiors alt i baix, o fins a 6,6 vegades entre els municipis amb un nivell baix i una proporció alta de població estrangera. El fet que entre els municipis de menor nivell socioeconòmic hi hagi una major proporció amb nivells alts i molt alts d'abandonament (i una menor proporció de nivell baix) és consistent i explicatiu de les diferències de mitjanes que s'observaven en el gràfic anterior. Tot i això, com mostra el gràfic, no existeix una relació necessàriament determinista entre les característiques socioeconòmiques dels municipis i el seu nivell d'abandonament. Hi ha una proporció de municipis de renda baixa (11,4%), un nivell baix de població amb estudis superiors (11,5%) o amb elevats nivells de població estrangera (5,9%) que mostren nivells baixos d'abandonament a 4t d'ESO.

GRÀFIC 36

Nivell d'abandonament a 4t d'ESO dels municipis segons nivell de renda, nivell educatiu i percentatge de població estrangera al municipi, curs 2019-2020 (%)

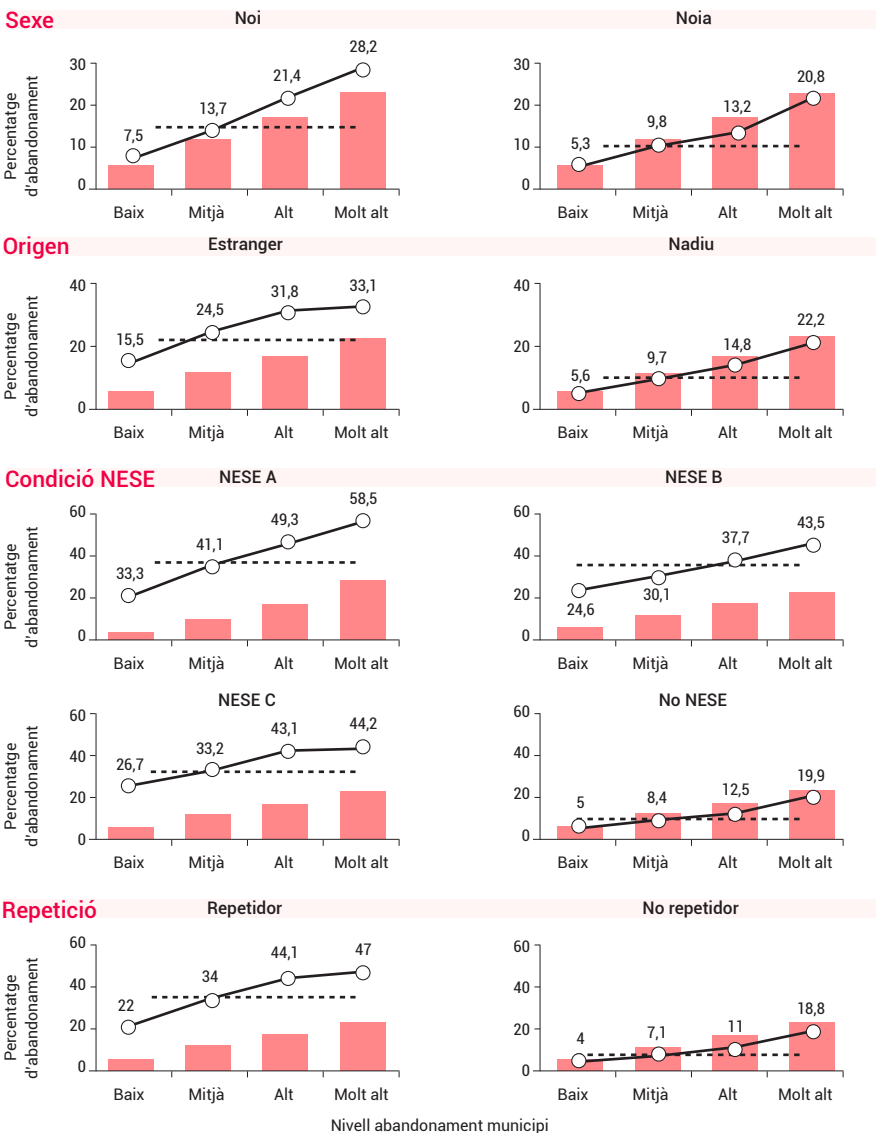
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

La relació entre nivell d'abandonament del municipi a 4t d'ESO i les característiques de l'alumnat

Finalment, com en el cas dels centres educatius, la darrera secció del capítol està dedicada a analitzar la relació entre nivell d'abandonament a 4t d'ESO del municipi i el percentatge d'abandonament de l'alumnat en funció de les seves característiques sociodemogràfiques i educatives (Gràfic 37). En aquest cas, també es pot observar com el percentatge mitjà d'abandonament de les noies, nadius, sense condició NESE és sempre inferior a la mitjana dels municipis, independentment del seu nivell d'abandonament. En canvi, l'abandonament de l'alumnat vulnerable (nois, estrangers, amb condició NESE o repetidor) és sempre superior a la mitjana del municipi. Per tant, tot i l'augment del percentatge d'abandonament que experimenten tots els grups d'alumnes a mesura que s'incrementa el nivell d'abandonament dels municipis, les desigualtats per sexe, origen, condició NESE o repetició es mantenen.

GRÀFIC 37

Percentatge d'abandonament a 4t d'ESO segons nivell d'abandonament al municipi i característiques de l'alumnat, curs 2019-2020

--- Mitjana del percentatge d'abandonament

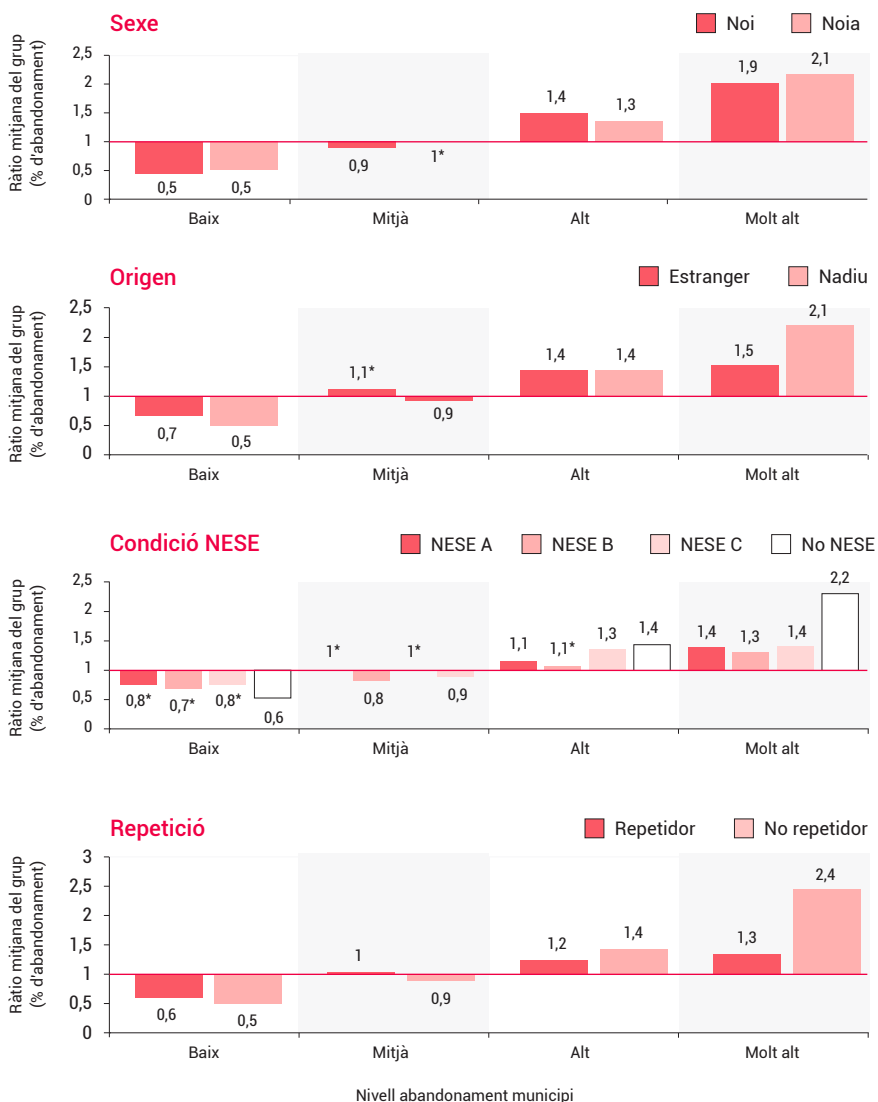
Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Tot i això, respecte als municipis, no s'observa una relació tan lineal entre l'augment del nivell d'abandonament del territori i l'augment del percentatge d'abandonament per alguns grups d'alumnat vulnerable com en el cas dels centres. Per tant, les dades apunten que l'efecte de l'abandonament del municipi podria variar en la seva intensitat en funció de les característiques de l'alumnat. Per exemple, entre l'alumnat estranger, NESE C o repetidor s'observa una estabilització del percentatge d'abandonament en municipis amb nivells alts i molt alts. Així, l'alumnat estranger en municipis amb nivells alts d'abandonament té una taxa mitjana del 31,8% que només s'incrementa 1,3 punts percentuals en els municipis d'abandonament molt alt. Entre l'alumnat amb condició NESE per raons d'origen el percentatge d'abandonament varia del 43,1% al 44,2% entre municipis amb nivell alt i molt alt.

Les diferències respecte al cas dels centres educatius en la relació entre el nivell d'abandonament del municipi i l'abandonament dels diferents grups d'alumnat s'observa de manera més clara al Gràfic 38. Com en el cas dels centres, l'augment del percentatge d'abandonament, respecte a la mitjana del grup per a Catalunya, a mesura que augmenta el nivell d'abandonament del municipi és també superior en el cas de l'alumnat no vulnerable, però en aquest cas les diferències són només rellevants en els municipis amb nivells molt alts d'abandonament. Aquest és el cas de l'alumnat nadiu als municipis amb nivells molt alts d'abandonament on la diferència respecte a la mitjana per a Catalunya és 2,1 vegades superior, mentre que en el cas dels estrangers és només d'1,5 vegades. Tant en el cas de la repetició com en el de la condició NESE, s'observen patrons similars on la variació és més significativa per als alumnes no vulnerables. Per a la resta de nivells d'abandonament municipal, en termes generals, s'observen variacions molt similars entre alumnes vulnerables i no vulnerables. A més, els valors de les ràtios entre l'abandonament a cada categoria de municipi són significativament inferiors a les que s'observaven en el cas dels centres educatius.

GRÀFIC 38

Diferència del percentatge d'abandonament respecte a la mitjana del grup segons característiques de l'alumnat i nivell d'abandonament del municipi (%)

*Diferència estadísticament no significativa.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Com hem vist fins ara, tant els nivells d'abandonament dels centres (capítol 3) com els del municipi es relacionen, encara que de manera diferencial en funció de les seves característiques, amb els percentatges d'abandonament de l'alumnat. Tot i això, les variacions respecte a la mitjana de cada grup (Gràfic 27 i Gràfic 38) semblen apuntar que el nivell d'abandonament del centre té una major relació sobre la probabilitat d'abandonar que el del municipi. Per intentar analitzar de manera descriptiva l'efecte del municipi i del centre, la Taula 11 presenta els percentatges d'abandonament mitjans a partir de la combinació dels nivells d'abandonament dels centres i dels municipis. A més, com a referència per a l'anàlisi, es mostren les ràtios entre el percentatge mitjà d'abandonament entre els municipis amb nivells molt alts i baixos d'abandonament (última fila) i entre centres amb un nivell d'abandonament molt alt i baix (última columna).

TAULA 11

Percentatge d'abandonament segons nivell d'abandonament del centre i el municipi, curs 2019-2020

		NIVELL ABANDONAMENT CENTRE				
		Baix	Mitjà	Alt	Molt Alt	Ràtio molt alt/baix
NIVELL ABANDONAMENT MUNICIPI	Baix	4	7,8	16,4	18,2	4,6
	Mitjà	4,2	10,3	17,8	27,9	6,6
	Alt	5,7	12	17,9	29,1	5,1
	Molt Alt	9,4	14,3	20,3	28,8	3,1
	Ràtio molt alt/baix	2,4	1,8	1,2	1,6	

Font: elaboració pròpia a partir de dades del RALC.

Com es pot observar a la taula, els percentatges d'abandonament augmenten quan s'incrementa tant el nivell d'abandonament del municipi com el dels centres. Tot i això, les diferències entre el percentatge d'abandonament entre nivells baixos i molt alts mostren que el nivell

d'abandonament del centre seria més rellevant a l'hora d'augmentar els percentatges d'abandonament. Per exemple, als municipis amb abandonament baix, el percentatge d'abandonament als centres amb un nivell molt alt és 4,6 vegades superior al dels centres d'abandonament baix. En canvi, als centres amb un nivell d'abandonament alt, la diferència entre municipis amb nivells baixos i molt alts és de 2,4 vegades. Aquestes diferències són, en tots els casos, superiors quan varia el nivell d'abandonament del centre que quan ho fa el del municipi.

Les anàlisis apunten que l'efecte del nivell d'abandonament del centre, especialment en situacions d'elevada concentració, és superior al del municipi. En aquest sentit, i com han apuntat altres autors (Rendón, 2014), el context escolar és molt més determinant a l'hora d'amplificar o reduir les desigualtats entre els diferents grups d'alumnes respecte a l'abandonament a 4t d'ESO. Tot i això, cal assenyalar que les dades disponibles només han permès aproximar l'efecte del municipi de residència, i una anàlisi de l'impacte de les característiques sociodemogràfiques d'unitats administratives més acotades (p. ex., barri o districte) podrien aproximar de manera més específica l'impacte de l'àmbit territorial (o *neighborhood effects*) sobre la probabilitat d'abandonar.

En resum

➔ A nivell municipal, la concentració de l'alumnat que abandona en determinades escoles es relaciona directament amb la taxa d'abandonament a 4t d'ESO dels municipis.

- La distribució desequilibrada entre centres i la concentració en determinats centres de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO és alta o molt alta en una part important dels municipis. El 39,7% dels municipis presenten nivells de desequilibri en l'escolarització entre centres (índex de dissimilitud) de l'alumnat que abandona alts o molts alts, un percentatge que se situa en el 15,9% en el cas de la concentració (índex d'aïllament) en determinats centres.

- Els municipis amb una major concentració d'alumnat que abandona mostren majors nivells d'abandonament a 4t d'ESO. Les anàlisis mostren una relació directa i intensa entre l'índex d'aïllament i el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO dels municipis.

➔ Els percentatges i els nivells d'abandonament a 4t d'ESO són desiguals entre municipis:

- Gairebé la meitat dels municipis de més de 5.000 habitants tenen un nivell d'abandonament superior a la mitjana de Catalunya. En concret, el període 2016-2017 – 2019-2020, entre un 45 % i un 51 % dels municipis presentaven percentatges d'abandonament superiors a la mitjana de Catalunya.
- 1 de cada 4 municipis presenta nivells d'abandonament a 4t d'ESO alts o molt alts. El 19,2 % de municipis presenta nivells d'abandonament alts, és a dir, superiors al 15 %, i el 6,9 % nivells molt alts, per sobre del 20 %.
- Al llarg dels quatre cursos escolars analitzats s'observa una certa estabilitat tant en el percentatge com en el nivell d'abandonament dels municipis. Tot i això, s'observa un lleuger augment dels municipis amb nivells alts o molt alts, que han passat de representar el 23,8 % el curs 2016-2017 al 27,7 % el curs 2019-2020.

➔ El nivell d'abandonament a 4t d'ESO dels municipis està directament relacionat amb les seves característiques socioeconòmiques.

- Existeix una relació directa entre el nivell de renda, la població amb estudis superiors o la proporció de població estrangera i el percentatge mitjà d'abandonament. Aquesta relació és especialment rellevant en funció del percentatge de població amb estudis superiors (5 punts percentuals de diferència entre els municipis de nivell baix i alt) o de nacionalitat estrangers (2,8 punts percentuals entre els municipis amb nivells alts i baixos)
- Els municipis de renda baixa, un baix nivell d'estudis de la població o un percentatge de població estrangera tenen majors nivells d'abandonament. Més enllà del percentatge mitjà dels municipis en funció d'aquestes característiques, els nivells d'abandonament alt o molt alt afecten 2,8 vegades més els alumnes de renda baixa respecte als de renda alta, 4,3 vegades més en el cas del nivell d'estudis superiors de la població i 1,8 vegades en funció del nivell de població estrangera.

- El percentatge d'abandonament no està vinculat a la grandària dels municipis. Tot i que no s'observen diferències significatives en el nivell d'abandonament mitjà en funció de la població dels municipis, sí és possible observar distribucions diferents dels nivells d'abandonament. Entre els municipis petits s'observa un major nivell de polarització entre aquells amb nivells baixos d'abandonament i aquells amb nivells alts o molt alts. En canvi, la gran majoria de municipis (més del 80 %) de més de 50.000 habitants se situen en nivells mitjans d'abandonament.

➔ Hi ha una relació entre el nivell d'abandonament dels municipis i el percentatge d'abandonament de l'alumnat:

- La mitjana d'abandonament dels diferents grups d'alumnat augmenta com més elevat és el nivell d'abandonament del seu municipi de residència. Tot i aquesta tendència general, la desigualtat entre l'alumnat vulnerable i el no vulnerable es manté. És a dir, l'alumnat estranger, amb condició NESE o repetidor presenta sempre percentatges d'abandonament superiors als seus companys independentment del nivell d'abandonament del municipi.
- En termes relatius, el nivell d'abandonament del municipi es vincula amb un major augment de l'abandonament de l'alumnat no vulnerable. Tot i això, les diferències entre el nivell d'abandonament i la mitjana per noies, nadius, alumnat sense condició NESE o no repetidor respecte a la mitjana de Catalunya només són rellevants en els municipis d'abandonament alt o molt alt.
- L'efecte del nivell d'abandonament del centre és superior al del municipi. La variació que s'observa en el percentatge d'abandonament mitjà en funció del nivell d'abandonament del centre educatiu és significativament superior al que es produeix entre municipis. Per tant, l'efecte centre seria més rellevant que l'efecte municipi a l'hora d'explicar el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO.

Com s'assenyalava a l'inici de l'informe, el principal objectiu de l'estudi és aportar evidència sobre un fenomen relativament poc analitzat i quantificat en el context català com és l'abandonament a 4t d'ESO. En aquest informe es defineix l'abandonament a 4t d'ESO com la no continuïtat dels estudis després de cursar el darrer curs d'ESO, és a dir, fa referència a aquell alumnat que, independentment de si s'ha graduat, no transita cap a un nivell educatiu superior o no repeteix. A banda que suposa un trencament de les trajectòries educatives de l'alumnat, com s'analitza al primer capítol, l'abandonament en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria es troba estretament vinculat als nivells d'Abandonament Escolar Prematur (AEP) i als nivells educatius assolits per la població. De fet, l'estudi de García i Sánchez-Gelabert (2021) mostra, per al curs 2019-2020, que d'una cohort de joves de 20 anys, el 66,7% dels que no es trobaven estudiant o no havien assolit un nivell d'educació postobligatòria havien abandonat els estudis al final de l'ESO i el 32,9% ho havien fet durant els estudis postobligatoris. És a dir, l'abandonament a 4t d'ESO, encara que no és necessàriament determinant, pot condicionar significativament les possibilitats dels i les joves d'assolir algun nivell d'educació postobligatòria.

Al primer capítol de l'informe es mostra que, tant en la comparativa europea com en l'autonòmica, Catalunya té un important repte a l'hora de millorar les taxes d'escolarització en les edats corresponents a l'educació postobligatòria. De fet, Catalunya se situa com un dels països europeus on més es redueixen les taxes d'escolarització un any després de l'edat teòrica de finalització de l'educació obligatòria (un 8,2%) mentre que la

mitjana de la UE-27 és del 2,9%. En la comparativa estatal, Catalunya és la segona comunitat autònoma amb una menor taxa d'escolarització als 17 anys (86,3%) i la tercera, només precedida per les ciutats autònomes de Melilla i Ceuta, que major caiguda experimenta en les taxes d'escolarització entre els 16 i els 17 anys.

Aquests elements mostren i justifiquen la importància d'aprofundir en el fenomen de l'abandonament a 4t d'ESO, especialment en el context català, dins d'una estratègia més àmplia orientada a reduir el nivell d'AEP i incrementar el percentatge de joves que assoleixen, com a mínim, una titulació d'educació secundària postobligatòria al llarg de la seva trajectòria educativa.

Aquest darrer capítol de l'informe s'estructura en dos apartats principals. En primer lloc, es presenta una síntesi dels principals resultats de l'anàlisi realitzada. En segon lloc, a partir dels resultats obtinguts, es formulen un seguit de propostes de polítiques públiques amb l'objectiu de reduir els nivells d'abandonament a 4t d'ESO i les desigualtats entre els diferents grups d'alumnat.

L'abandonament a 4t d'ESO: principals resultats de l'anàlisi

L'abandonament a 4t d'ESO com una problemàtica de desigualtat

Un dels objectius principals de l'estudi és quantificar i estimar la prevalença de l'abandonament a 4t d'ESO. Les anàlisis mostren que en els darrers cursos escolars, tot i la millora de les taxes de graduació a l'ESO dels darrers anys, entre un 12,5% i un 12,7% de l'alumnat abandona els estudis després d'haver cursat 4t d'ESO. Encara que puguin semblar taxes d'abandonament relativament baixes, especialment si les comparem amb la de l'AEP, que era de 16,9% l'any 2022, en termes absoluts això suposa que entre 8.800 i 9.900 joves cada any no continuïn els estudis després de l'ESO. Encara que la no linealitat de les trajectòries vitals dels joves és una dinàmica cada cop més freqüent, l'abandonament entre

l'educació obligatòria i la postobligatòria pot generar un procés de desvinculació escolar que dificulti que aquests joves continuïn la seva trajectòria educativa en un futur i assolixin un nivell d'educació postobligatòria.

L'informe posa de manifest que l'abandonament a 4t d'ESO és un fenomen principalment vinculat a les desigualtats socials i educatives. Com hem vist, l'alumnat socialment i educativament vulnerable (p. ex., estranger o amb condició NESE) té major probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO que els seus companys. Tot i que existeix evidència sobre l'efecte de la condició NESE o la nacionalitat estrangera sobre aspectes com els resultats d'aprenentatge, les anàlisis presentades mostren que aquest desavantatge es trasllada directament a les seves oportunitats de transitar cap a l'educació postobligatòria. En aquest sentit, per exemple, el fet que l'alumnat estranger abandoni 2,5 vegades més que els seus companys nadius, o que l'alumnat amb condició NESE per raons socioeconòmiques abandoni 3,3 vegades més que l'alumnat sense aquesta condició NESE, són especialment preocupants en termes d'equitat educativa. La comparativa entre l'abandonament mitjà a Catalunya pel darrer curs analitzat (12,5%), 2019-2020, i les de l'alumnat estranger (26,1%), amb necessitats educatives especials (43,1%), NESE per raons socioeconòmiques (32,3%) o d'origen (35,6%) assenyalen que l'abandonament a 4t d'ESO és un mecanisme de reproducció de les desigualtats educatives. Més enllà del desavantatge educatiu que puguin experimentar aquests alumnes per les seves característiques, és necessari que el sistema educatiu sigui capaç de garantir, com a mínim, la seva transició de l'educació obligatòria a la postobligatòria.

Pel que fa a la trajectòria educativa, la repetició de curs també apareix com a factor essencial que condiciona la continuïtat escolar dels i les joves. Les dades mostren que més de 3 de cada 10 joves que han repetit curs durant l'educació primària i/o secundària abandonen els estudis a 4t d'ESO, una proporció que s'eleva a més de 5 de cada 10 en el cas d'aquells que han repetit curs més d'una vegada. En aquest sentit, més enllà de la

ineficàcia d'aquesta mesura per millorar els resultats d'aprenentatge de l'alumnat, diversos estudis han mostrat que la repetició de curs s'associa amb una experiència escolar menys satisfactòria i que contribueix a un procés acumulatiu de desvinculació amb la institució escolar que desemboca en l'abandonament escolar (Roldán, Rodríguez i Vieites, 2019; Kretschmann *et al.*, 2019; Ikeda i García, 2014).

En el cas de la graduació a l'ESO, s'observa que aquest no és un dels factors fonamentals per explicar la continuïtat escolar. De fet, al voltant de la meitat de l'alumnat que va abandonar a 4t d'ESO s'havia graduat. Per tant, tot i que la graduació a l'ESO és un element important per facilitar la continuïtat cap a l'educació postobligatòria, no necessàriament és una condició suficient. Per tant, la millora en les taxes de graduació a l'ESO que s'ha experimentat en els darrers anys, tot i contribuir a augmentar les oportunitats de continuïtat escolar, no necessàriament es tradueix de manera directa en una reducció significativa de l'abandonament a 4t d'ESO.

Altres factors que es vinculen amb majors percentatges d'abandonament a 4t d'ESO són l'escolarització en un centre públic o de màxima complexitat. Per exemple, l'abandonament mitjà als centres públics (14,8%) gairebé duplica el dels concertats (8,2%), i en el cas dels centres de màxima complexitat se situa en el 22,3%. Tot i això, les anàlisis ha mostrat que el vincle entre titularitat, complexitat i abandonament s'explica pel fet que els centres públics i, evidentment, els de màxima complexitat escolaritzen, de mitjana, majors proporcions de població socialment més desafavorida. Tot i que l'evidència indica que característiques dels centres com la seves aproximacions organitzatives, pedagògiques o d'orientació poden tenir un impacte sobre l'abandonament en la transició entre l'educació obligatòria i la postobligatòria (Tarabini, 2019; Tarabini *et al.*, 2021), l'anàlisi realitzada demostra que la titularitat o la complexitat no estan relacionades amb l'abandonament a 4t d'ESO.

Finalment, com és habitual en altres àmbits educatius, els nois (14,6 %) tenen major probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO que les noies (10,5%). Tot i això, cal tenir en compte que l'abandonament de les noies varia de manera significativa quan interacciona amb variables de vulnerabilitat. Per exemple, l'abandonament de les noies de nacionalitat estrangera (21,5%) és 2,5 vegades superior al de les noies nadiues (8,9%), i supera la taxa d'abandonament del conjunt de nois (14,8%) o noies (10,5%). Una situació similar la trobem en la interacció entre la condició NESE i el sexe. El percentatge d'abandonament de les noies amb condició NESE per raons socioeconòmiques (26,8%) o d'origen (29,9%) és entre 3,3 i 3,7 vegades superior al de les noies sense aquesta condició. De fet, l'efecte de la condició NESE sobre la taxa d'abandonament de les noies fa que aquesta sigui més propera a la dels nois que també tenen condició NESE socioeconòmica (36,7%) o d'origen (39,5%) que a la de les noies sense aquesta condició (8,1%). L'efecte diferencial del sexe és especialment rellevant en el cas de l'alumnat amb condició NESE donat el biaix històric en la detecció d'aquesta condició en el cas de les noies. Segons les dades del Departament d'Educació per al curs 2020-2021, hi ha un 129,2% menys de noies que de nois amb detecció de necessitats educatives especials (tipus A), un 12,3% per raons socioeconòmiques (tipus B) i un 11,2% per raons d'origen (tipus C). Per tant, en termes de polítiques educatives, cal tenir en compte que la relació entre el sexe i l'abandonament a 4t d'ESO, o la creença establerta que les noies tenen una menor probabilitat d'abandonar els estudis, no és inequívoca i depèn molt de la interseccionalitat amb altres factors de vulnerabilitat social i/o educativa.

La concentració de l'abandonament a 4t d'ESO en determinats centres amplifica aquest fenomen

El tercer capítol de l'informe es dedica a analitzar la distribució de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO entre els centres educatius de Catalunya. Les anàlisis presentades mostren una gran desigualtat en la distribució d'aquest alumnat, amb situacions d'elevada concentració en determinats centres d'educació secundària. Mentre que el 34,4 % dels

centres de Catalunya tenen nivells d'abandonament baixos, és a dir inferiors a 8 %, el 24 % se situa en taxes d'abandonament altes o molt altes, superiors al 16,5 %. Aquesta concentració de l'abandonament en determinats centres, que s'ha mantingut relativament estable durant el període analitzat, afecta en major mesura els centres de titularitat pública, i especialment els de Màxima Complexitat. De fet, 3 de cada 10 centres públics té nivells d'abandonament a 4t d'ESO alts o molt alts, una proporció que s'eleva fins a 7 de 10 en el cas dels centres de màxima complexitat.

Com hem assenyalat anteriorment, el fet que els centres públics presentin un percentatge superior d'abandonament mitjà (15,1 %) que els de titularitat concertada (9,4 %) o que als CMC l'abandonament sigui del 23,3 % s'explica principalment perquè aquests centres escolaritzen una major proporció d'alumnat socialment vulnerable. De fet, hi ha una relació directa entre la composició del centre i el seu nivell d'abandonament. Els centres educatius amb nivell alts o molt alts d'abandonament a 4t d'ESO escolaritzen un percentatge d'alumnat estranger, amb condició NESE o repetidor molt superior a la proporció d'aquest tipus d'alumnat per al conjunt de Catalunya. De fet, els centres amb un nivell d'abandonament molt alt concentren 4,1 vegades més alumnes estrangers, gairebé 4,2 vegades més estudiants NESE i 2,7 vegades més repetidors que els centres amb un nivell d'abandonament baix. Per tant, la concentració de l'abandonament a 4t d'ESO en determinats centres educatius és l'efecte directe de les dinàmiques de concentració escolar de l'alumnat socialment o educativament vulnerable.

Més enllà d'altres consideracions vinculades a la necessitat que els centres educatius escolaritzin una població diversa, la concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO en determinats centres es relaciona amb la probabilitat d'abandonar dels estudiants escolaritzats i, per tant, sobre les taxes d'abandonament a 4t d'ESO a escala agregada. Com hem vist, l'alumnat que es troba escolaritzat en centres amb nivells alts o molt alts d'abandonament incrementa el seu percentatge d'abandonament

significativament per sobre de la mitjana del seu grup. De fet, les anàlisis apunten que la concentració de l'abandonament als centres perjudica en major mesura l'alumnat no vulnerable. L'alumnat nadiu, sense condició NESE o no repetidor experimenta un augment de l'abandonament respecte a la mitjana del seu grup superior als seus companys socialment o educativament desafavorits. Per exemple, en els centres amb un nivell d'abandonament molt alt, l'augment del percentatge d'abandonament de l'alumnat nadiu és 2,9 vegades superior a la mitjana del seu grup, mentre que en el cas de l'alumnat estranger l'augment és d'1,4. Observem diferencials similars entre l'alumnat sense condició NESE (2,8 vegades) respecte al NESE tipus A (1,5 vegades), tipus B (1,5 vegades) o tipus C (1,2 vegades) i no repetidors (3,1 vegades).

A banda del rol que puguin jugar altres factors institucionals, els resultats de l'anàlisi mostren que la concentració d'alumnat que abandona tendeix a exacerbar les dinàmiques de no continuïtat dels estudis. Aquesta relació entre concentració i abandonament educatiu s'explica per l'impacte del que es coneix com a efecte company, és a dir, la concentració de l'alumnat que abandona tendeix a amplificar els processos d'abandonament escolar per la falta de referents de continuïtat educativa. Per tant, qualsevol mesura orientada a reduir la concentració de l'alumnat que abandona en determinats centres pot permetre reduir l'abandonament d'una part de l'alumnat de manera significativa. Tot i això, en termes de política educativa és evident que no és possible estimar les concentracions d'alumnat que continua els estudis abans que aquest abandonament es produeixi. Tot i això, l'estabilitat observada a les sèries temporals pot facilitar el procés d'identificació d'aquells centres que en els darrers anys concentren un major percentatge d'alumnat que abandona. D'altra banda, com hem vist al tercer capítol, la concentració d'alumnat social o educativament vulnerable (estranger, NESE o repetidor) es relaciona directament amb els nivells d'abandonament dels centres educatius. Per tant, la reducció de la concentració de l'alumnat vulnerable en determinats centres pot contribuir a disminuir la concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO.

L'abandonament als municipis varia segons les seves característiques socioeconòmiques

Com en el cas dels centres, s'observen diferències rellevants en els nivells d'abandonament a 4t d'ESO dels diferents municipis de Catalunya. Al llarg del període analitzat, entre el 45% i el 51% dels municipis presentaven taxes d'abandonament superiors a la mitjana de Catalunya i un 26,1% dels municipis se situava en nivells d'abandonament alts o molt alts. D'altra banda, l'evolució dels percentatges d'abandonament dels municipis entre els cursos 2016-2017 i 2019-2020 no mostra canvis significatius, a excepció d'un nombre reduït de municipis, majoritàriament de menor grandària, on el percentatge d'abandonament ha millorat o empitjorat lleugerament. Aquesta estabilitat es podria explicar pel fet que el període analitzat, quatre cursos escolars, és relativament curt per observar canvis significatius en el nivell d'abandonament a escala municipal.

Un primer factor explicatiu d'aquestes diferències analitzat a l'informe és la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO. La concentració en determinats centres de l'alumnat que abandona (índex d'aïllament) està estretament vinculat amb les taxes d'abandonament dels municipis. Tot i que la reducció de la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO pot ser complexa en termes de política educativa, ja que és una condició de l'alumnat que s'observa un cop s'ha produït l'abandonament, les anàlisis també mostren una relació estreta entre la segregació escolar de l'alumnat estranger o NESE i la de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO. Per tant, les mesures orientades a reduir la segregació escolar de l'alumnat socialment o educativament vulnerable poden contribuir a la disminució de la segregació de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO i, per tant, a la millora de les taxes d'abandonament a nivell municipal.

Com en el cas de l'alumnat o els centres, les diferències en els percentatges d'abandonament a 4t d'ESO per municipi es troben estretament vinculades a les seves característiques socioeconòmiques. Hi ha una relació directa entre el nivell de renda, el nivell d'estudis de la població i el

percentatge de població estrangera i les taxes d'abandonament a escala municipal. Per exemple, mentre que el percentatge d'abandonament dels municipis de renda baixa és del 13,9%, als municipis de renda alta aquest percentatge es redueix fins a l'11,2%. Diferències encara més importants s'observen en comparar el nivell d'estudis de la població o el percentatge de residents estrangers. Aquells municipis amb una proporció baixa de població amb estudis superiors tenen, de mitjana, un 15% d'abandonament, percentatge que es redueix fins al 10% en els municipis on la població amb estudis superiors supera significativament la mitjana de Catalunya. En el cas del percentatge de població estrangera, la taxa d'abandonament passa del 12,3% en els municipis amb un nivell baix al 15,1% en municipis amb nivells alts.

Més enllà d'aquestes diferències en el percentatge d'abandonament a 4t d'ESO, resulta especialment rellevant la relació entre les característiques socioeconòmiques dels municipis i la distribució dels seus nivells d'abandonament. En el cas de la renda, s'observa un augment significatiu dels municipis amb nivells baixos d'abandonament a mesura que augmenta el nivell d'ingressos dels residents al municipi. En sentit contrari, el 37,7% dels municipis de renda baixa presenta nivells d'abandonament alt o molt alt, percentatge que es redueix fins al 13,4% en els municipis amb renda alta. Diferències similars s'observen en el cas del nivell d'estudis i de població estrangera.

Tot i això, les anàlisis també demostren que aquestes característiques dels municipis no són necessàriament determinants per explicar els seus nivells d'abandonament a 4t d'ESO. Al voltant de 6 de cada 10 municipis amb nivells relativament baixos o mitjans d'abandonament entre els habitants amb menor renda mitjana, amb una proporció baixa de població amb estudis superiors o amb elevats percentatges de població estrangera. Per tant, tot i que els factors territorials socials i econòmics es troben vinculats als nivells d'abandonament a 4t d'ESO, és possible identificar municipis que són capaços de superar aquesta relació i assolir nivells baixos d'abandonament.

L'informe també ha evidenciat la relació dels nivells d'abandonament dels municipis sobre la probabilitat d'abandonar de diferents grups d'alumnat. Com en el cas dels centres educatius, les anàlisis també apunten que el nivell d'abandonament del municipi té un major efecte sobre l'alumnat socialment i educativament no vulnerable (nadiu, sense condició NESE o no repetidor). Tot i això, les anàlisis també mostren que «l'efecte municipi» sobre la probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO és inferior a «l'efecte centre». És a dir, la probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO està més vinculada al nivell d'abandonament del centre on es troba escolaritzat l'alumnat que al del seu municipi de residència. Aquests resultats posen de nou de manifest la rellevància del context escolar, més enllà de les característiques socioeconòmiques i educatives dels individus, per explicar les dinàmiques i processos de desvinculació escolar.

Recomanacions de política pública

La complexitat del fenomen de l'abandonament escolar fa que habitualment es proposin mesures de polítiques públiques orientades a prevenir l'abandonament o a reconduir situacions d'abandonament un cop s'han produït. Donat el focus i l'abast de l'informe,²⁶ a partir de l'evidència generada, a continuació presentem un seguit de recomanacions orientades a incrementar el nombre de joves que transitin cap a l'educació postobligatòria després de cursar 4t d'ESO.

Millora de la informació recollida al Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC)

Part de les limitacions de les anàlisis realitzades al llarg de l'informe són conseqüència de l'escassa informació sobre l'alumnat cedida per part del

.....
26. Per a una mirada més àmplia sobre les possibles propostes d'intervenció a l'hora de reduir el fenomen de l'abandonament escolar, vegeu Curran i Montes (2022) i Sintès, Alegre i Montes (2022).

Departament d'Educació o que directament no es troba recollida al RALC o altres bases de dades de la mateixa administració educativa.

La millora de la informació recollida al RALC és essencial per permetre un diagnòstic més acurat de l'abandonament a 4t d'ESO. Com hem assenyalat en aquest capítol, i al llarg de l'informe, el fenomen de l'abandonament es troba estretament vinculat a les desigualtats socials i educatives. Per tant, més i millor informació sobre els diferents components de vulnerabilitat social i educativa poden permetre elaborar diagnòstics més específics sobre les desigualtats vinculades a l'abandonament a 4t d'ESO que informin les polítiques i intervencions d'orientació i detecció precoç. Més enllà d'elements de diagnòstic, una informació més completa sobre les característiques sociodemogràfiques i educatives de l'alumnat ha de ser també una eina per identificar aquells alumnes amb més risc d'abandonament i implementar mesures més focalitzades i individualitzades.

Com es recull a la mesura 1 de l'Agenda de xoc contra l'AEP a Catalunya, presentada per la Fundació Bofill el passat novembre, el RALC es podria complementar de manera simple i eficaç a partir de dades proveïdes per altres departaments i bases de dades de l'administració pública (padró d'habitants, serveis socials, Agència Tributària). Aquestes dades permetrien disposar d'informació molt més acurada sobre l'alumnat i els factors (p. ex., renda baixa, monoparentalitat, baix nivell educatiu dels progenitors, etc.) que l'evidència internacional ha mostrat com a determinants en els processos d'abandonament escolar. És, per tant, responsabilitat del Departament d'Educació abocar recursos que permetin millorar la informació estadística sobre l'alumnat i els centres educatius.

Orientació individualitzada en funció de les característiques de l'alumnat

La millora dels sistemes i dispositius d'orientació educativa i professional ha estat un dels reptes històrics del sistema educatiu català (Oliveras, Segú i Amblàs, 2019; Martínez, Arnau i Sabaté, 2015). Més enllà de la necessitat

de replantejar el procés d'orientació i de dedicar-hi recursos addicionals, cal que l'orientació tingui un caràcter flexible que permeti abordar els diferents factors vinculats a l'abandonament dels diversos perfils d'alumnat. Com hem vist al llarg de l'informe, l'abandonament a 4t d'ESO és més prevalent entre nois, estrangers, amb condició NESE o repetidors. Això no implica necessàriament que els mecanismes i racionalitats que operen els processos d'abandonament d'aquests grups d'estudiants siguin els mateixos. De fet, mentre que algunes d'aquestes desigualtats poden estar més vinculades a elements de caràcter socioeconòmic, d'altres poden tenir una naturalesa més processual, és a dir, vinculats a dinàmiques graduals de desvinculació escolar. D'altra banda, en el cas del sexe, l'informe ha posat de relleu la necessitat de comprendre el fenomen de l'abandonament des d'una perspectiva d'interseccionalitat, analitzant com la combinació de les diferents característiques de l'alumnat pot incrementar o reduir el risc d'abandonament. A més, també hem vist com el context escolar o municipal incideix en l'abandonament dels diferents grups d'alumnes.

Per tant, el caràcter complex i multinivell dels factors relacionats amb l'abandonament a 4t d'ESO requereix la necessitat de dissenyar dispositius d'orientació i acompanyament que siguin capaços d'adaptar-se i tenir en compte els diferents mecanismes que expliquen els processos d'abandonament escolar. En aquest sentit, el disseny de plans individualitzats i comprensius d'orientació al llarg, com a mínim, de l'ESO són imprescindibles per abordar de manera efectiva l'abandonament entre l'etapa obligatòria i la postobligatòria. Altres dispositius que permeten un abordatge personalitzat i que s'han mostrat efectius a l'hora de reduir l'abandonament són els programes de mentoria (Brady, Dolan i McGregor, 2020). En definitiva, cal que els centres educatius, acompanyats per l'administració educativa, puguin desenvolupar mesures d'orientació especialment focalitzades en les transicions educatives i que es puguin adaptar a les necessitats de cadascun dels alumnes.

Actualment, el Departament d'Educació es troba immers en el procés d'elaboració del nou decret d'orientació educativa²⁷ que, entre altres objectius, permeti articular i coordinar els diferents dispositius existents. Aquesta és una oportunitat per a l'elaboració d'un marc d'orientació educativa a Catalunya que permeti dissenyar processos d'orientació individualitzats i flexibles que donin resposta a les necessitats dels diferents grups d'alumnat i que permetin reduir l'abandonament entre l'etapa obligatòria i la postobligatòria.

Programes d'intervenció específics als Centres de Màxima Complexitat

Una conclusió especialment rellevant i preocupant de l'anàlisi és l'estreta relació entre la complexitat del centre i l'abandonament a 4t d'ESO. Com hem vist, els percentatges d'abandonament entre l'alumnat escolaritzat a un CMC són especialment elevats. A més, la gran majoria de CMC presenten nivells d'abandonament a 4t d'ESO alts o molt alts.

El debat sobre la necessitat d'intervencions específiques als CMC no és nou a Catalunya (vegeu Bonal i Pagès, 2019), així com la necessitat de vincular la distribució dels recursos en funció del nivell de complexitat dels centres (Pagès i Alegre, 2021), també en relació amb la dotació docent (Fontdevila, 2022; Síndic de Greuges, 2022). Com en el cas de la segregació escolar,²⁸ els elevats nivells d'abandonament a 4t d'ESO dels CMC fan necessari desenvolupar també intervencions de caràcter específic. Cal, doncs, que les polítiques d'orientació educativa tinguin en compte les particularitats i necessitats específiques d'aquests centres i del seu alumnat. Com en el cas del finançament, cal dissenyar polítiques d'orientació que puguin adaptar-se en el seu disseny i intensitat a la complexitat dels

27. El desembre de 2022, el Departament d'Educació va iniciar el procés de consulta pública prèvia a l'elaboració del decret. Vegeu: <https://participa.gencat.cat/processes/orientacio>

28. Tot i l'enfocament sistèmic del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya, l'acord preveu el desplegament d'actuacions específiques en el centres de major complexitat socioeconòmica, concretament a l'àmbit d'actuació 9 del pacte (Síndic de Greuges, 2019).

centres educatius, però que especialment siguin capaces de donar resposta als reptes específics que plantegen els CMC en aquest àmbit.

Les actuacions específiques a desplegar per reduir els nivells d'abandonament a 4t d'ESO d'aquests centres inclouen:

1. La dotació extraordinària de recursos i personal d'orientació.
2. Dispositius específics d'acompanyament en la transició cap a l'educació postobligatòria especialment quan suposi un canvi de centre educatiu, donat que gran part d'ells no ofereix aquesta etapa educativa.
3. La dotació addicional de personal d'atenció educativa no docent (tècnics d'integració social, promotors escolars, educadors socials o auxiliars i educadors d'educació especial, entre d'altres).

D'altra banda, com assenyala l'*Agenda de xoc contra l'AEP a Catalunya*, cal que les actuacions dirigides a la creació d'ajuts individuals (p. ex., beca salari, ajuts al desplaçament i la mobilitat, sistemes de beques) i la compensació de les condicions dels centres a través d'un finançament equitatiu prioritzin l'alumnat que s'escolaritza en CMC.

Reforçar l'educació inclusiva als nivells postobligatoris

Al segon capítol de l'informe, on s'analitzava la relació entre les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat i l'abandonament a 4t d'ESO, s'ha identificat una forta prevalença d'aquest fenomen entre l'alumnat amb condició NESE, especialment amb necessitats educatives especials (tipus A). Els percentatges elevats d'abandonament d'aquest alumnat, sempre per sobre del 40%, són un indicador de la necessitat de millorar i replantejar com s'aborda l'educació inclusiva tant a l'educació obligatòria, com especialment a la postobligatòria.

Tot i que el *Decret 150/2017 de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu* va suposar un avenç en aquest àmbit per

al sistema educatiu català, és també evident que els nivells d'educació postobligatòria presenten limitacions a l'hora de donar resposta a les necessitats de l'alumnat amb condició NESE. De fet, la informació estadística del Departament d'Educació per al curs 2020-2021 mostra que, mentre que a l'ESO el percentatge d'alumnat amb condició NESE suposava el 19,15 % del total, al batxillerat aquest percentatge es reduïa fins al 5,56 % i als CFGM no es registrava aquesta característica de l'alumnat.

Tot i que en els darrers anys s'ha posat en marxa el programa d'*Itineraris formatius específics*²⁹ orientat a donar resposta a les necessitats formatives d'una part de l'alumnat NESE tipus A, és necessari que aquesta aposta per la inclusió en l'educació postobligatòria sigui més ambiciosa. Cal, doncs, que el Departament d'Educació amplii els dispositius d'inclusió en l'educació postobligatòria perquè s'estenguin al conjunt de famílies professionals de CFGM i al batxillerat, i puguin donar també resposta a l'alumnat amb condició NESE per raons socioeconòmiques o d'origen.

Una altra mesura que podria afavorir la continuïtat de l'alumnat NESE de diferents tipologies és l'establiment d'una reserva de places per a aquest alumnat tant a CFGM (tal com recull la mesura 17 de l'*Agenda de xoc contra l'AEP a Catalunya*) com al batxillerat. La reserva de places per a l'alumnat NESE, a més d'afavorir la continuïtat de la trajectòria educativa d'aquest alumnat, també pot contribuir a una distribució més equilibrada de l'alumnat entre els diversos centres d'una mateixa zona educativa.

Reducció de la segregació i la concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO

Finalment, un altre dels elements destacats a l'informe és l'elevada concentració de l'alumnat que abandona a 4t d'ESO en determinats centres educatius. A més, com hem vist, la concentració d'aquest alumnat està directament vinculada al percentatge d'abandonament a nivell municipal

29. Vegeu: <https://triaeducativa.gencat.cat/ca/fp/ife/>

i té un impacte directe sobre la probabilitat d'abandonar a 4t d'ESO dels diferents grups d'alumnes.

La millora de la distribució de l'alumnat que abandona entre els centres d'un mateix territori resulta complexa donat que és una condició que no es pot identificar fins que no es produeix l'abandonament. Tot i això, hi ha dues línies d'actuació principals que haurien de permetre reduir la segregació i la concentració d'aquest alumnat. En primer lloc, és possible identificar aquells centres que durant un període de temps sostingut han mostrat una elevada concentració d'alumnat que abandona a 4t d'ESO i, per tant, implementar mesures de desagregació de l'alumnat amb més risc d'abandonar els estudis específiques per a aquests centres. En segon lloc, com hem vist al capítol 4, a nivell municipal la segregació de l'alumnat que abandona els estudis està vinculada a la segregació de l'alumnat estranger i NESE. Per tant, qualsevol mesura orientada a reduir la segregació d'aquest alumnat, com les que preveu el *Pacte contra la segregació escolar a Catalunya* (Síndic de Greuges, 2019) pot afavorir una distribució més equilibrada de l'alumnat que abandona i reduir l'impacte de la concentració sobre la probabilitat d'abandonar de certs grups d'alumnat.

Bibliografia

- AINSWORTH, J. W. (2002). «Why does it take a village? The mediation of neighborhood effects on educational achievement». *Social Forces*, vol. 81, núm. 1, pp. 117-152.
- ANISEF, P., BROWN, R. S., PHYTHIAN, K., SWEET, R., i WALTERS, D. (2010). «Early school leaving among immigrants in Toronto secondary schools». *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, vol. 47, núm. 2, pp. 103-128.
- BENITO, R., i GONZÁLEZ, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- BONAL, X., CASTEJÓN, A., ZANCAJO, A., I CASTEL, J.L. (2015). *Equitat i resultats educatius a Catalunya. Una mirada a partir de PISA 2012*. Barcelona: Fundació Bofill.
- BONAL, X., i PAGÈS, M. (2019). «Les polítiques educatives d'atenció als centres escolars socialment desafavorits». A: J. Riera (director), *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2018* (pp. 181-223). Barcelona: Fundació Bofill.
- BONAL, X., ZANCAJO, A., i SCANDURRA, R. (2021). «Student mobility and school segregation in an (un) controlled choice system: A counterfactual approach». *British Educational Research Journal*, vol. 47, núm. 1, pp. 42-64.
- BRADY, B., DOLAN, P., i MCGREGOR, C. (2020) *Mentoring Young People in Care and Leaving Care: Theory, Research and Practice*. Londres: Routledge.
- CALERO, J., CHOI, A., i WAISGRAIS, S. (2010). «Determinantes del riesgo de fracaso escolar en España: una aproximación a través de un análisis logístico multinivel aplicado a PISA-2006». *Revista de Educación*, 1, pp. 225-256.
- CALERO, J., GIL, M., i FERNÁNDEZ, M. (2011). *Los costes del abandono escolar prematuro. Una aproximación a las pérdidas monetarias y no monetarias*

- causadas por el abandono prematuro en España*. Madrid: Ministerio de Educación.
- CASQUERO, A., i NAVARRO, M. L. (2010). «Determinantes del abandono escolar temprano en España: un análisis por género». *Revista de Educación*, 1, pp. 191-223.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) (2021/C 66/01)*. Disponible a: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=ES)
- CURRAN, M., i MONTES, A. (2022). *L'abandonament escolar prematur a Catalunya. Radiografia de la situació actual*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- DALTON, B., GLENNIE, E., i INGELS, S. J. (2009). «Late High School Dropouts: Characteristics, Experiences, and Changes Across Cohorts. Descriptive Analysis Report». NCEES 2009-307. *National center for education statistics*.
- DE WITTE, K., CABUS, S., THYSSSEN, G., GROOT, W., i VAN DEN BRINK, H. M. (2013). «A critical review of the literature on school dropout». *Educational Research Review*, vol. 10, pp. 13-28.
- ENGUITA, M. F., MARTÍNEZ, L. M., i GÓMEZ, J. R. (2010). «Fracaso y abandono escolar en España». *Colección Estudios Sociales*, núm. 29. Fundación "la Caixa".
- ESCUADERO, J.M. (2012). «Formas de exclusión educativa». *Cuadernos de pedagogía*, núm. 425, pp. 22-26.
- EURYDICE (2022a). *Compulsory education in Europe 2022/2023*. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea. Disponible a: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/compulsory-education-europe-20222023>
- EURYDICE (2022b). *The structure of the European education systems 2022/2023: schematic diagrams*. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea. Disponible a: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b9800c8-4aa3-11ed-92ed-01aa75ed71a1>
- FERGUSON, B., TILLECZEK, K., BOYDELL, K. RUMMENS, J. A., EDNEY, D. R., MICHAUD, J., i COTE, D. (2005). *Early school leavers: Understanding the lived reality of student disengagement from secondary school. Final report*. Ottawa, Canadà: Ontario Ministry of Education and Training, Special Education Branch. Disponible a: [https://www.oise.utoronto.ca/rspe/UserFiles/File/Earlyschoollleavers-Ferguson%20\(Summary\).pdf](https://www.oise.utoronto.ca/rspe/UserFiles/File/Earlyschoollleavers-Ferguson%20(Summary).pdf)
- GARCÍA, M., CASAL BATALLER, J., MERINO PAREJA, R., i SÁNCHEZ GELABERT, A. (2013). «Itinerarios de abandono escolar y transiciones tras la Educación Secundaria Obligatoria». *Revista de Educación*, núm. 361, pp. 65-94. Disponible a: <https://redined.educacion.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/97490/re36103.pdf?sequence=1>
- GARCÍA, M., i SÁNCHEZ-GELABERT, A. (2021). *L'abandonament educatiu prematur reflecteix les desigualtats socials*. Observatori Social, Fundació La Caixa. Disponible a: <https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/ca/-/1-abandonament-educatiu-prematu-reflecteix-les-desigualtats-socials-1>
- GITSCHTHALER, M., i NAIRZ-WIRTH, E. (2018). «The individual and economic costs of early school leaving». A: L. Van Praag, W. Nouwen, R. Van Caudenberg, N. Clycq, i C. Timmerman

- (eds.). *Comparative perspectives on early school leaving in the European Union* (pp. 61-74). Abingdon i Nova York: Routledge.
- HARDING, D. J. (2003). «Counterfactual models of neighborhood effects: The effect of neighborhood poverty on dropping out and teenage pregnancy». *American journal of Sociology*, vol. 109, núm. 3, pp. 676-719.
- IKEDA, M., i GARCÍA, E. (2014). «Grade repetition: A comparative study of academic and non-academic consequences». *OECD Journal: Economic Studies*, vol. 2013, núm. 1. https://doi.org/10.1787/eco_studies-2013-5k3w65mx3hnx.
- JARGOWSKY, P. A., i EL KOMI, M. (2011). «Before or after the bell? School context and neighborhood effects on student achievement». A: H.b. Newburger, E. L. Birch, I S. M. Wachter (eds.). *Neighborhood and Life Chances: How Place Matters in Modern America* (pp. 50-72). Filadèlfia, PHL: University of Pennsylvania Press.
- KRETSCHMANN, J., VOCK, M., LÜDTKE, O., JANSEN, M., i GRONOSTAJ, A. (2019). «Effects of grade retention on students' motivation: A longitudinal study over 3 years of secondary school». *Journal of Educational Psychology*, vol. 11, núm.8, p. 1432-1446.
- FONTDEVILA, C. (2022). «El professorat als centres de màxima complexitat: com reclutar-lo i retenir-lo». A: A. Tarabini (ed.), *Els reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2022*. Barcelona: Fundació Bofill.
- LAMB, S., i MARKUSSEN, E. (2011). «School dropout and completion: An international perspective». A: S. Lamb, E. Markussen, R. Teese, N. Sandberg, i J. Polesel (eds.), *School dropout and completion: international comparative studies in theory and policy* (p. 1-20). Springer Science & Business Media.
- LAMB, S., WALSTAB, A., TEESE, R., VICKERS, M., i RUMBERGER, R. (2004). *Staying on at school: Improving student retention in Australia*. Brisbane, Austràlia: Ministerial Council on Employment, Education and Training and Queensland Department of Education. Disponible a: http://www.curriculum.edu.au/verve/_resources/studentretention_main_file.pdf
- LUNA, R. S. (2015). «El abandono escolar prematuro en zonas rurales de Europa y España». *Avances en supervisión educativa*, núm. 24, pp. 1-44.
- MARTÍNEZ, M., ARNAU, L., i SABATÉ, M. (2015). «La qualitat de l'orientació educativa dels joves de 12 a 16 anys a Catalunya. Situació actual i desafiaments». *Àmbits de Psicopedagogia i Orientació*, núm. 43.
- MEFP (2022). *Las cifras de la educación en España: Estadísticas e indicadores. Edición 2022*. Disponible a: <https://sede.educacion.gob.es/publiventa/las-cifras-de-la-educacion-en-espana-estadisticas-e-indicadores-edicion-2022/organizacion-y-gestion-educativa/26071>
- MIRAKHUR, Z. (2015). «High school dropouts and their classmates». Disponible a: <https://paa2015.populationassociation.org/papers/152762>
- OCDE (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. París: OECD Publishing.
- OECD (2018). *Responsive School Systems: Connecting Facilities, Sectors and Programmes for Student Success. OECD Reviews of School Resources*. París: OECD Publishing.
- OCDE (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. París: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/3197152b-en>.

- OLIVERES, M., SEGÚ, J.L., i AMBLÀS, S. (2019). «L'orientació, un repte de país». A: J. RIERA (director), *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2018* (pp. 181-223). Barcelona: Fundació Bofill.
- PAGÈS, M., i ALEGRE, M.A. (2021). *La fórmula de l'equitat. Un finançament més just dels centres educatius*. Barcelona: Fundació Bofill.
- PSIFIDOU, I. (2017). «An unresolved problem: how to tackle early leaving from VET? The role of local authorities». A: A. Tarabini (ed.), *Un problema no resol: com abordar l'abandonament escolar prematur?* (pp. 7-18). Barcelona: Fundació Bofill.
- RENDÓN, M. G. (2014). «Drop out and “disconnected” young adults: Examining the impact of neighborhood and school contexts». *The Urban Review*, vol. 46, núm. 2, pp. 169-196.
- ROLDÁN L., RODRÍGUEZ, C., i VIEITES, T. (2019). «El papel de la repetición y el rendimiento académico en el abandono escolar temprano». *Psicología, infancia y educación*, vol. 1, núm. 2, pp. 83-92.
- RUMBERGER, R. W. (1995). «Dropping out of middle school: A multilevel analysis of students and schools». *American Educational Research Journal*, vol. 32, núm. 3, p. 583-625.
- RUMBERGER, R. W., i LIM, S. A. (2008). «Why students drop out of school: A review of 25 years of research». Disponible a: <https://www.issuelab.org/resources/11658/11658.pdf>
- RUMBERGER, R. W., i THOMAS, S. L. (2000). «The distribution of dropout and turnover rates among urban and suburban high schools». *Sociology of education*, vol. 73, núm. 1, pp. 39-67.
- SANTOS, S., MACEDO, E., i ARAÚJO, H.C. (2018). «Educational trajectories of early school leavers in Portugal: processes and conditions of (in) equality». A: Van Praag, L., Nouwen, W., Van Caudenberg, R., Clycq, N., & Timmerman, C. (eds.), *Comparative perspectives on early school leaving in the European Union*. Abingdon i Nova York: Routledge.
- SAVE THE CHILDREN (2022). *Repetir no es aprender. Mitos desmentidos y alternativas a una práctica inequitativa e ineficiente*. Disponible a: https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2022-09/Informe_REPETIR_NO_ES_APRENDER.pdf
- SCANDURRA, R., ZANCAJO, A., i BONAL, X. (2022). «Opting out of neighbourhood schools: The role of local education markets in student mobility». *Population, Space and Place*, vol. 28, e2542. <https://doi.org/10.1002/psp.2542>
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA. (2016). *La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d'admissió d'alumnat*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA (2019). *Pacte contra la segregació escolar a Catalunya. Un compromís per a l'èxit educatiu*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA (2022). *La dotació de personal i la gestió d'equips educatius en els centres amb elevada complexitat*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- SINTES, E. ALEGRE, M. A., i MONTES, A. (2022). *Una agenda de xoc contra l'abandonament escolar prematur a Catalunya*. Barcelona: Fundació Bofill.
- SMYTH, J. (2005). «An argument for new understandings and explanations of early school leaving that go beyond the conventional». *London Review of Education*, vol. 3, núm. 2, pp. 117-130.

- TARABINI, A. (2016). «La exclusión desde dentro o la persistencia de los factores *push* en la explicación del abandono escolar prematuro». *Organización y Gestión Educativa. Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, vol. 3, pp. 8-12.
- TARABINI, A. (2017). *L'escola no és per tu. El rol dels centres educatius en l'abandonament escolar*. Barcelona: Fundació Bofill.
- TARABINI, A. (2019). *The Conditions for School Success: Examining Educational Exclusion and Dropping Out*. Londres: Palgrave.
- TARABINI, A. (2022). «Theoretical and methodological approaches to educational choices and transitions». A: A. Tarabini (ed.), *Educational Transitions and Social Justice: Understanding Upper Secondary School Choices in Urban Contexts* (pp. 3-22). Bristol: Policy Press.
- TARABINI, A., i INGRAM, N. (2018). *Educational Choices, Transitions and Aspirations in Europe: Systemic, Institutional and Subjective Challenges*. Londres i Nova York: Routledge.
- TARABINI, A., CURRAN, M., CASTEJÓN, A., i MONTES, A. (2018). «Framing youth educational choices at the end of compulsory schooling: the Catalan case». A: A. Tarabini i N. Ingram (eds.), *Educational Choices, Transitions and Aspirations in Europe* (pp. 95-109). Londres i Nova York: Routledge.
- TARABINI, A., JACOVKIS, J., MONTES, A., i LLOS, B. (2021). *L'abandonament escolar a la ciutat de Barcelona: un abordatge qualitatiu a les experiències i trajectòries escolars dels i les joves*. Barcelona: Consorci d'Educació de Barcelona.
- TARABINI, A., i JACOVKIS, J. (2021). «The politics of educational transitions: Evidence from Catalonia». *European Educational Research Journal*, vol. 20, núm. 2, pp. 212-227.
- TARABINI, A., CASTEJÓN, A., CURRAN, M., i MONTES, A. (2017). «Claus per un abordatge integral de l'abandonament escolar prematur a Catalunya». A: A. Tarabini (ed.), *Un problema no resolt: com abordar l'abandonament escolar prematur?* (pp. 32-56). Barcelona: Fundació Bofill.
- TARABINI, A., CURRAN, M., MONTES, A., i PARCERISA, L. (2018). «The politics of educational success: a realist evaluation of early school leaving policies in Catalonia (Spain)». *Critical Studies in Education*, vol. 59, núm. 3, pp. 364-381.
- TERMES, A. (2022). «Las transiciones a la educación posobligatoria en Barcelona: vías diferentes, itinerarios desiguales». *REIS: Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 178, pp. 143-164.
- THRUPP, M., LAUDER, H., i ROBINSON, T. (2002). «School composition and peer effects». *International journal of educational research*, vol. 37, núm. 5, pp. 483-504.
- TRAAG, T., i VAN DER VELDEN, R. K. (2011). «Early school-leaving in the Netherlands: the role of family resources, school composition and background characteristics in early school-leaving in lower secondary education». *Irish Educational Studies*, vol. 30, núm. 1, pp. 45-62.
- VAN CAUDENBERG, R., VAN PRAAG, L., NOUWEN, W., CLYQC, N., i TIMMERMAN, C. (2017). *A longitudinal study of educational trajectories of youth at risk of early school leaving. (Reducing Early School Leaving in Europe (RESL.eu). Publication 5)*. Disponible a: <https://medialibrary.uantwerpen.be/oldcontent/container23160/files/RESL%20eu%20Publication%205%20FINAL%202.pdf>
- VALIENTE, O., ZANCAJO, A. i TARRIÑO, A. (2014). *La formació professional*

i l'ocupació a Catalunya. Una ullada als indicadors des d'una perspectiva comparada. Barcelona: Fundació Bofill.

XIA, N., i KIRBY, S.N. (2009). *Retaining Students in Grade: A Literature Review of the Effects of Retention on Students' Academic and Nonacademic Outcomes.* RAND Technical report. Disponible a:

www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR678.pdf.

ZANCAJO, A., VERGER, A., i FONTDEVILA, C. (2022). *La concertada a debat. Reformes contra les desigualtats educatives des d'una mirada comparada.* Barcelona: Fundació Bofill.

INFORMES BREUS 74

Tot i que l'abandonament escolar s'ha situat al centre de l'agenda política i educativa, la no continuïtat escolar que es produeix després de 4t d'ESO ha estat un fenomen poc analitzat a Catalunya, especialment des del punt de vista quantitatiu. Malgrat això, precisament aquesta transició entre l'etapa obligatòria i la postobligatòria (batxillerat o CFGM) és un dels moments més determinants de les trajectòries educatives dels i les joves. L'assoliment d'un nivell d'educació postobligatòria és una de les condicions necessàries a l'hora de garantir trajectòries vitals i laborals d'èxit pels i les joves. A més, la reducció de l'abandonament en aquesta transició és clau a l'hora de disminuir de manera significativa l'Abandonament Educatiu Prematur (AEP). Aquest informe analitza l'abandonament escolar que es produeix després de 4t d'ESO a Catalunya. L'anàlisi aprofundeix en les desigualtats vinculades a aquest fenomen en relació amb les característiques sociodemogràfiques de l'alumnat, dels centres educatius i dels municipis. Aquesta aproximació focalitzada en les desigualtats socials i educatives pretén aportar evidències que permetin desenvolupar polítiques públiques i educatives més efectives a l'hora de reduir l'abandonament escolar que es produeix en la transició cap a l'educació postobligatòria.

